

Omgaan met probleemgedrag in de klas en in de turnzaal

**Wegwijs voor de beginnende leerkracht
omtrent ordehandhaving**

.....

Tom Dries

Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs

Academiejaar 2007-2008

Omgaan met probleemgedrag in de klas en in de turnzaal

**Wegwijs voor de beginnende leerkracht
omtrent ordehandhaving**

.....

Tom Dries

Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs

Academiejaar 2007-2008

Woord vooraf

Omdat ik gemerkt heb gedurende mijn opleiding aan de Katholieke Hogeschool Leuven dat er vele verschillende visies zijn over opvoeden en iedereen zijn eigen visie op een didactisch verantwoorde manier wil ontwikkelen, vond ik het belangrijk om het klashouden te bespreken. Eén van de eerste zaken waarmee beginnende leerkrachten worden geconfronteerd, zijn leerlingen die de onzekerheid van de beginnende leerkracht 'ruiken' en hier hun voordeel proberen uit te halen. Daarom zou ik voor de beginnende leerkracht een beeld willen vormen over hoe jongeren denken en hen mee op weg helpen naar hun eigen visie van het handhaven binnen het klaslokaal of binnen de turnzaal.

Ik bedank mijn ouders omdat zij mij altijd volledig hebben gesteund in mijn studies en de financiële aspecten voor hun rekening hebben genomen. Vervolgens wil ik de leerkrachten van het DLO en de studentendienst bedanken voor de steun die ze me hebben gegeven in tijden wanneer het studeren werd belemmerd door de opvoeding van mijn lieve dochter Lara. Ik dank ook alle mensen die geduld met me hebben gehad wanneer ik geen tijd met hen kon spenderen omwille van mijn studies. En tenslotte richt ik een dankwoord aan mijn promotor, mevrouw Anita Peeraer, die me de kans gaf dit onderwerp uit te werken en me wist te motiveren om het eindwerk in goede banen te leiden.

1 Inhoudsopgave

1	Woord vooraf	1
2	Inhoudsopgave	2
3	Inleiding	7
4	'De invloed van maatschappelijke evoluties op probleemgedrag'	8
4.1	Is er sprake van een verandering?	8
4.2	Oorzaken van gedragsverandering	9
4.2.1	De rol van de media	9
4.2.2	Enthousiaste schoolgangers in de minderheid	9
4.2.3	Zorgen voor een motiverende aanpak is niet evident	10
4.2.4	Op zoek naar zichzelf in anderen	10
4.2.5	Verschil in gender	11
4.3	Gebruik van genotsmiddelen	11
4.4	Ouders en leerkrachten als partner in de opvoeding	12
4.4.1	Positie van de ouders ten opzichte van het kind	13
4.4.2	Het belang van de leerkracht in de opvoeding van het kind	13
4.4.3	Ouders en leerkrachten: samenwerken is de boodschap!	13
5	Probleemkinderen versus kinderen met problemen	14
5.1	Probleemkinderen	15
5.2	Kinderen met problemen	15
5.2.1	Genetisch bepaalde problemen	15
5.2.2	Leerproblemen	19
5.3	Invloed van een onstabiele thuissituatie op kinderen	21
5.3.1	Ouders verslaafd aan alcoholische drank	21
5.3.2	Financiële problemen of overdreven luxe	22
5.3.3	Scheidingen	23
5.3.4	Carrière ouders	24
5.3.5	Emotionele problemen	25
5.3.6	Ziektes	25
5.3.7	Allochtone origine	26
5.3.8	Mishandeling - kindermishandeling	26
5.3.9	Criminaliteit	29
5.3.10	Gokverslavingen	30
5.3.11	Suïcidaal gedrag	31
5.4	Gedrag heeft vele oorzaken	33
6	Preventief handelen	34
6.1	Van klashouden naar klasbeheer	34
6.1.1	Met afspraken begonnen is half gewonnen	35

6.1.2	De taken van de leerkracht	36
6.1.3	De klas als leefmilieu	37
6.2	Een veilig klasklimaat	39
6.2.1	Motivatie.....	40
6.2.2	Tempo en taakgerichtheid	40
6.2.3	Controle bewaren	41
7	Van de klas naar de turnzaal	62
7.1	Van klashouden naar klasbeheer	63
7.1.1	Met afspraken begonnen is half gewonnen	63
7.1.2	De taken van de leerkracht	65
7.1.3	De klas als leefmilieu	67
7.2	Een veilig klasklimaat	70
7.2.1	Motivatie.....	71
7.2.2	Tempo en taakgerichtheid	72
7.2.3	Controle bewaren	73
8	Ingrijpen bij onophoudende ordeverstoring – Actief handelen	81
8.1	Grens tussen tolereerbaar en ontolereerbaar	81
8.2	Remediëringstechnieken (ordeherstellers)	81
8.2.1	Gedragsvertaling.....	81
8.2.2	Stilzwijgende signalen	82
8.2.3	Positieve herdefiniëring.....	82
8.2.4	Differentiatie	82
8.2.5	Veralgemening	82
8.2.6	One- down	82
8.2.7	humor	83
8.2.8	autoritair verbod en genot.....	83
8.2.9	Triadische interventie	83
8.2.10	Spiegelen.....	83
8.2.11	Onmiddellijke feedback.....	84
8.2.12	Terugspelen naar de groep.....	84
8.2.13	Complementair duiden.....	84
8.2.14	Misten	84
8.2.15	Confronterende reactie	84
8.2.16	Kwaadheid	84
8.2.17	Gedragsuitbreiding	85
8.3	De lastige klasgroep	85
9	Straffen en belonen	85
9.4	Belonen	85
9.5	Straffen	86
9.6	Als straf een beloning wordt en een beloning een straf	86

10	Besluit.....	87
11	Bijlagen.....	88
12	Geraadpleegde bronnen	95

2 Inleiding

Is de grootste zorg van de hedendaagse leerkracht het overbrengen van de leerstof? Of blijkt de leerkracht zich eerder te bekommeren over het handhaven van zijn klas? Hoewel de leerkracht met al zijn goede bedoelingen de leerlingen zo veel mogelijk met kennis wil verrijken, blijkt dit geen evidentie te zijn.

Wat kunnen wij als toekomstige leerkrachten -en vooral beginnende leerkrachten- ondernemen om op een zo'n aangenaam mogelijke manier de leerlingen leerstof aan te bieden? Hoe denkt de leerling over de leerkracht? Welke handelingen kan ik als leerkracht stellen om de positieve werksfeer in de klasgroep te bewaren? Over deze vragen trachten wij een enigszins duidelijkheid te scheppen en in de mate van het mogelijke een antwoord te formuleren. Wanneer we trachten het gedrag van leerlingen te begrijpen, moeten we vetrekken vanuit het standpunt dat elke leerling uniek is. Niet alle leerlingen zullen op dezelfde manier reageren of handelen. Aan de hand van didactische principes en gedachten proberen we de taakgerichtheid en betrokkenheid in een sterke leeromgeving te stimuleren. De leerling zit trouwens niet voor plezier in de klas, maar is er aanwezig omdat hij/zij daartoe verplicht wordt. Daarom trachten we in te spelen op de intrinsieke motivatie van de betrokken leerling. Als leerkracht krijgen we dus de uitdagende taak om rijke leerinhouden te koppelen aan uitdagende didactische handelingen. Wij hopen dat dit eindwerk een steun kan zijn om te anticiperen op mogelijke gedragsproblemen binnen de school- en klascontext.

3 'De invloed van maatschappelijke evoluties op probleemgedrag'

4.1 Is er sprake van een verandering?

Zowel in België als in Nederland is er veel commentaar over hoe jongeren zich de dag van vandaag gedragen. Zeker de laatste jaren krijgt de jeugd er van langs met rake uitspraken over hun gedrag. Is er dan werkelijk zo veel veranderd de laatste jaren?

Onze maatschappij evolueert snel. Jongeren zijn niet ongevoelig voor deze snelle aanpassing en gaan hun gedrag er dan ook op afstemmen. We leven in een tijd waar snelheid en innovatie centraal staan. Het lijkt dan ook vanzelfsprekend dat jongeren van vandaag op andere manieren worden geprikkeld dan jongeren van enkele jaren geleden. De computer- en informatietechnologie maakt het mogelijk om op een zeer snelle manier veel prikkels te verzamelen. Het grote nadeel van deze snelle informatiebronnen is dat zij ook zaken meegeven aan de jeugd waarmee men vroeger minder snel geconfronteerd werd. Jongeren willen up-to-date blijven en er bij horen. Wanneer de media bepaalt dat iets 'in' is, gaan jongeren hun gedrag zo aanpassen dat men zeker niet uit de mand gaat vallen. Op die manier profiteert de hedendaagse consumptiemaatschappij ervan om via media de jongeren aan te sporen tot consumeren. Deze stroming zorgt er voor dat jongeren zich op een bepaalde wijze gaan gedragen. Wij moeten als opvoeders steeds meegaan met onze tijd en de jongeren leren om op een gepaste wijze met de overvloedige prikkels die ze krijgen uit de omgeving te leren omgaan. Vaak ontstaat er een grote druk op onze schouders en vergeten we dat er ook een grote druk heerst op de schouders van de opgroeiende maatschappij.

Dit is een citaat uit het magazine Klasse voor leerkrachten¹: *'jongeren van vandaag zijn egoïstisch, materialistisch, ongeïnteresseerd, lusteloos, depressief, idealenschuw, autistisch opgesloten in een ik- cultuur' zeggen de enen. Anderen beweren: 'Er is nog nooit een generatie jongeren geweest die zich zo oprecht met mensen uit verschillende culturen verbonden heeft gevoeld.'*

Wanneer je dit citaat leest, merk je al meteen dat de meningen onder de gemeenschap zijn verdeeld. Maar wanneer we een antwoord willen formuleren of er sprake is van een verandering, dan zeggen we ja. Maar we gaan er niet mee akkoord dat de 'jeugd van tegenwoordig' zich minder goed gedraagt dan de jeugd van vroeger. We haalden reeds aan dat tijden veranderen, maar ook de morele en maatschappelijke waarden veranderen. Denk maar aan de vroegere jaren waar de meester enorm veel respect kreeg van de dorpbewoners. Meester was een beroep met veel aanzien. Net zo zeer als een pastoor waaraan mensen altijd heen luisterden. Vandaag de dag worden zij niet meer of minder gewaardeerd dan andere mensen. De mensen hebben gedurende de

¹ 'Nieuwe brillen' – Klasse tijdschrift voor leerkrachten 75, mei 1997, p32-33

jaren andere verwachtingen van de gemeenschap. Doordat er verschillende gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, zijn er ook verschillende opvattingen over ontstaan. Doorheen de jaren zijn de maatschappelijke waarden zich ook gaan aanpassen aan deze gebeurtenissen. Dit wil zeggen dat men vroeger net zo goed als vandaag hun problemen hadden. We kennen echter allemaal wel de kinderarbeid, hoge kindersterfte, de korte levensduur en de harde levensomstandigheden van 'vroeger'. Het was toen niet beter, het was anders. De omstandigheden waarin we leven zijn veranderd, maar de mens is dezelfde die hij altijd was. Nu uiten ongewenste gedragingen zich in andere vormen. En zo creëert men een vertekend beeld van de huidige situatie die 'slechter' zou zijn dan die 'goede oude tijd'.

Uiteraard brengt dit ook met zich mee dat de aard van de moeilijkheden, die aan de basis ligt van probleemgedrag, is gewijzigd. Aan ons om op een opvoedkundige wijze hier op in te spelen.

4.2 Oorzaken van gedragsverandering

4.2.1 De rol van de media

Gedrag van de jongeren wordt door de media enorm hard beïnvloed². De communicatiekanalen van deze tijd bieden de hedendaagse jeugd enorm veel informatie. Deze jongeren worden overspoeld met maatschappelijke problemen, maar eveneens met media die hen verteld hoe ze gelukkig kunnen leven. De jongeren nemen bijgevolg standpunten in over maatschappelijke waarden en normen. Ieder heeft zijn eigen visie, maar deze visie wordt sterk beïnvloed door de omgeving. Dit kan zowel de media zijn als ouders, vrienden, leerkrachten in school, bekende mensen waar men naar op kijkt, leiders van jeugdbewegingen, enz. Tot slot gaat de jongere zich ook gedragen naar de visie die hij heeft op de maatschappelijke waarden. Afhankelijk van zijn visie leidt dit tot het meedraaien in deze maatschappelijke waarden of tot een anarchistische houding. Het standpunt dat iedere jongere inneemt, wordt dan ook geuit in de persoonlijke gedragingen.

4.2.2 Enthousiaste schoolgangers in de minderheid

Hun vrije tijd spenderen de jongeren hoofdzakelijk aan zaken die voor hen meteen genot brengen en waar zo weinig mogelijk leren aan te pas komt. Uitgaan, lezen, sport, computer en andere hobby's komen voor vele jongeren voor het schoolse leren. Deze animerende aspecten geven meer directe voldoening dan die ze in de klas krijgen. Tenslotte wordt er van hen verwacht dat ze een stille en attente houding aannemen en

² STICHTING RECLAME RAKKERS- 'Media hebben een grote invloed op kinderen en jongeren' – 14 oktober 2005

zijn ze verbonden aan een hele boel leefregels. Als deze leerlingen bovendien ook niet goed presteren binnen de schoolpoorten, gaat men nog sneller op zoek naar zaken waar ze wel directe bevrediging van krijgen. Probleemgedrag komt dan ook vooral voor wanneer er het gevoel van een tekort aan aandacht ontstaat. Door probleemgedrag te stellen kan men toch de aandacht opeisen die ze nodig hebben. De gevolgen die deze gedragingen met zich meebrengen, zijn vaak van secundair belang voor de jongere die het probleemgedrag stelt.

4.2.3 Zorgen voor een motiverende aanpak is niet evident

Wanneer deze jongeren naar televisie kijken, komen er zelden educatieve programma's op het beeldscherm. De jongeren kijken vooral naar programma's waar het onwaarschijnlijke en het fantasierijke wordt voorgesteld. Het is een vorm van escapisme in een idyllische wereld. Ook in de muzikwereld komt deze vorm terug. Sommige leerlingen die zich niet begrepen voelen door de omgeving, kunnen wel hun gevoelens terugvinden in bepaalde liedjes. Andere zoeken weer hun afleiding in de zaken waar ze wel in kunnen uitblinken. Zo zijn er heel sportieve leerlingen die het moeilijk hebben in school. Liefst van al zouden ze constant met hun sportieve hobby bezig zijn in plaats van naar school te komen, omdat ze er niet hun voldoening in kunnen vinden.

Ook binnen lichamelijke opvoeding is het te merken dat leerlingen door de mogelijkheden van de media steeds meer passief worden. Leerlingen zijn steeds minder actief binnen de lessen. Ook vertonen ze minder interesse in het bewegen. Vaak wordt bewegen gelinkt aan zich moe maken. Bewegen zou in teken moeten staan van zich verder te ontwikkelen om gezond door het leven te gaan. Ook biedt de media alles in het extreme aan. Wanneer er een bepaald bewegingsdomein gekozen wordt voor de lessen lichamelijke opvoeding, lijken deze niet meer uitdagend genoeg voor de leerlingen. Ze zijn immers gewoon dat op de televisie of op de computer films worden afgespeeld waar stuntmannen het bijna onmogelijke proberen uit te voeren. Een gewone sprong in een trampoline biedt voor hen niet genoeg uitdaging. Ze willen meteen een salto maken zonder dat ze stil staan bij de gevolgen die een slecht uitgevoerde salto teweeg kan brengen. Men beseft vaak niet dat de personen die deze oefeningen uitvoeren ook ellenlange trainingen achter de rug hebben en steeds hebben moeten opbouwen om tot een resultaat te komen. Dit alles gaat dan nog eens gepaard met het feit dat leerlingen door de passieve houding fysiek niet sterk genoeg zijn om zulke zaken uit te voeren.

4.2.4 Op zoek naar zichzelf in anderen

Het verschijnsel dat zich vervolgens voor doet, is dat leerlingen die zich niet begrepen voelen elkaar gaan opzoeken. ('soort zoekt soort') Na enige tijd vinden zij mensen die hen begrijpen. Uiteindelijk gaan ze zich steeds meer aanvaard voelen binnen een kleine groep. Het probleemgedrag dat hieruit ontstaat wordt hen aangeleerd. Ze gaan niet zo

maar zaken uit zichzelf doen die voor wanorde zorgen. Waarschijnlijk hebben de leerlingen het van iemand anders gehoord of zelf gezien. Sommige jongeren hebben een duidelijke invloed op andere leerlingen. Op een documentaire op de Nederlandse televisie 'De Tros' op 26 mei 2008 verteld een jongen hoe hij zich goed voelde tussen mensen die hem begrepen en mensen die soortgelijke problemen hadden. Hij verklaarde dat vooral jongeren met weinig zelfrespect zich tot zulke groepen aangetrokken voelen. En net omwille van dat negatieve zelfbeeld zich keer op keer willen bewijzen. De grens om zichzelf te bewijzen en 'respect' van hun groep af te dwingen door bepaalde handelingen te stellen die maatschappelijk niet aanvaard worden, is voor hen dan ook klein. Wanneer anderen naar hen opkijken, wordt er een meer 'positief' zelfbeeld gecreëerd. Jammer genoeg zijn zulke handelingen meestal niet goed te keuren.

4.2.5 Verschil in gender³

Er vormt zich ook nog een groot verschil bij jongens en bij meisjes⁴. Meestal is het zo dat bij meisjes een tweerelatie centraal staat. De jongens daarentegen vinden een groepsvorming eerder belangrijk. Terwijl de jongens zich vooral bezig houden met stoerdoenerij om hun onzekerheid en verlegenheid te verbergen, gedragen meisjes zich passiever dan ze eigenlijk zijn. Meisjes zijn meer bezig met de slimste en de mooiste te zijn. De jongens houden zich vooral vast aan het rollenpatroon tussen de man die werkt en de vrouw die binnenshuis al het werk doet. Meisjes zijn op dat moment veel meer bezig met hun economische zekerheid en veiligheid.

Dit wil natuurlijk niet zeggen dat dit voor alle jongens en alle meisjes geldt. Er kunnen perfect meisjes zijn die zich bezig houden met een groepsgevoel, net als er jongens bezig kunnen zijn met het vinden van een vriendin. In echte meisjesklassen zal je ook al andere gedragingen van meisjes terugvinden dan dat deze zouden gemengd zijn met jongens. Net hetzelfde voor de jongensklassen geldt dat zij hun gedrag zouden aanpassen omwille van de vrouwelijke aanwezigheid in de groep.

4.3 Gebruik van genotsmiddelen

De jeugd komt steeds meer en vroeger in contact met genotsmiddelen. Wanneer vrienden en vriendinnen gaan roken, zijn sommige kinderen al snel geneigd om met hen mee te doen. Ze willen namelijk niet onder doen. Wat jongeren schrik aanjaagt is om er alleen voor te komen staan. Wanneer vrienden of vriendinnen naar een fuif mogen gaan, zal men al snel aan de ouders gaan vragen of ze ook mee mogen naar de fuif. Het is logisch dat leerlingen graag op de speelplaats over hetzelfde kunnen praten. Op zulke

³ 'Nieuwe brillen' – *Klasse tijdschrift voor leerkrachten* 75, mei 1997, p32-33

⁴ idem 3

fuiven wordt dan weer alcohol genuttigd. Zo merk je dat kinderen steeds vroeger in aanraking komen met sigaretten en alcohol. Deze jongeren zijn niet altijd zelfstandig genoeg om 'nee' te zeggen. Er wordt mee gedaan met de rest om niet uit de boot te vallen. Ouders hebben hierin wel een zekere verantwoordelijkheid. De kinderen op een te jonge leeftijd te veel zelfstandigheid te bieden kan wel eens op een verkeerde manier uitdraaien. De jeugd wil veel te snel volwassen worden eens ze in de puberale fase zitten. Onder de term 'volwassen worden' hebben deze jongeren vaak een ander beeld. Jammer genoeg komen de jongeren ook sneller in contact met zaken die hen voor een korte tijd een beter gevoel geven. Dit hoeft niet noodzakelijk gelinkt te worden met drugs. Evenzeer kunnen medicatie, pijnstillers, kalmerings-, pep-, en slaapmiddelen deel uitmaken van het consumptiepatroon van een jongere.

Ook dit citaat kwam uit klasse voor leerkrachten⁵: *' Na verkeersongevallen is zelfmoord de belangrijkste doodsoorzaak bij jongeren. Vele jongeren zijn eenzaam. Ze zitten met hun gevoelens op hun kamer opgesloten'*

Helaas kunnen deze jongeren hun verdriet niet kwijt aan de buitenwereld. Dit is niet altijd de schuld van de omgeving. Het is niet eenvoudig om je in de plaats te stellen van iemand die emotioneel hard lijdt. Wanneer ze het gevoel krijgen niet begrepen te worden door de omgeving, isoleren ze zichzelf af. Eenzaamheid leidt uiteindelijk tot een negatief zelfbeeld. Zo erg dat sommige van de jongeren echt geloven dat de wereld beter zonder hen verder kan. Dan moet je er nog niet aan denken wat voor verdriet deze vlucht uit de realiteit kan nalaten bij de mensen die werkelijk om de jongere gaven.

Een nieuwe trend die zich voordoet is dat jongeren het steeds meer aandurven om een gokje te wagen. In ons land zouden er maar liefst 100 000 gokkers zijn. Gokken zorgt voor een korte bevrediging. Uiteindelijk zal men met gokken steeds verliezen en brengt het jongeren in een kloof van schulden. De jongeren komen zo terecht in een vicieuze cirkel. Ze willen hun schulden goed maken, maar dat lukt hen natuurlijk nooit. De jongeren worden op die manier ongelukkig en blijven ongelukkig. Geld is in onze consumptiemaatschappij onontbeerlijk geworden. En de jongere die het niet heeft, zal meer kans hebben om uit de boot vallen. Verder in het eindwerk komen we hier nog op terug.

4.4 Ouders en leerkrachten als partner in de opvoeding

Wanneer je een krant openslaat, is er altijd wel iets terug te vinden over enkele jongeren die het hier of daar te bont hebben gemaakt. Vaak ontstonden deze gebeurtenissen vanuit een pessimistische houding ten opzichte van de hedendaagse cultuur. De jongeren hebben iets meegemaakt waarmee men geen genoegen kon vinden.

⁵ Ibidem, pagina 10

Positie van de ouders ten opzichte van het kind

De kloof tussen wat moreel aanvaardbaar is en wat moreel onaanvaardbaar is, is sterk afhankelijk van de positie die de ouders innemen bij het opvoeden van hun kind. Dit neemt niet weg dat kinderen waarvan de ouders alles doen om het kind zo goed mogelijk op te voeden de controle over hun kind kunnen bewaren. Een kind geeft vaak een weerspiegeling weer van de thuissituatie. Ze krijgen steeds meer op een jonge leeftijd te maken met problemen van volwassenen. vb. Meer en meer jongeren worden geconfronteerd met een echtscheiding en moeten zich leren schikken in een nieuwe gezinssamenstelling. Jongeren moeten dan maar weten om te gaan met deze nieuwe situatie. Maar ook voor de ouders is het niet altijd gemakkelijk om hun kinderen op die moment de opvoeding te bieden die het kind nodig heeft. Ondanks deze gebeurtenissen zijn de relaties met de ouders meestal positief. We komen later terug op de invloed die de thuissituatie kan hebben voor het kind.

Het belang van de leerkracht in de opvoeding van het kind

Ook voor ons leerkrachten is het van belang om te weten in welke situatie onze leerlingen verkeren. Het kan bepaalde gedragingen van de leerlingen verklaren en zo kunnen we op een gepaste manier anticiperen op bepaalde gebeurtenissen. Men verwacht ook dat we de leerlingen zo veel mogelijk bijbrengen. Maar alle leerlingen zijn verschillende individuen met elk zijn problemen. Men mag dan ook niet onderschatten welke rol een leerkracht kan hebben in het opvoeden van de jongeren. Soms is het de leerkracht die leerlingen kan overtuigen om zich voor iets in te zetten. Zo kan je als leerkracht een leerling enorm aanmoedigen om zijn grenzen te verleggen door zijn positieve eigenschappen extra in de verf te zetten. Wat is er leuker dan dat een leerling je herinnert, omdat jij hem hebt aangespoord iets te proberen omdat hij er zo in uitblinkt. Met een schouderklopje zijn er sommige leerlingen die alles uit hun marge halen omdat ze opnieuw een compliment van de leerkracht willen krijgen. Uiteindelijk blijken hun positieve ervaringen een beter zelfbeeld te vormen, wordt de motivatie van de leerlingen ook vergroot én kan dit de kans op probleemgedrag laten afnemen. Maar de leerling heeft in sommige gevallen de steun van de ouders nodig om zich verder te kunnen ontwikkelen. Daarom kunnen we leerkrachten als partner van de ouders beschouwen in het opvoeden van hun kind.

Ouders en leerkrachten: samenwerken is de boodschap!

Leerkrachten en ouders zouden zich gezamenlijk moeten kunnen engageren om hun zoon of dochter een zo'n goed mogelijke opvoeding te kunnen bieden. Helaas is de praktijk niet altijd zo rooskleurig. Leerkrachten moeten tegenwoordig opletten wat ze tegen de kinderen zeggen om geen klagende ouder aan de deur te hebben. Jongeren

hebben rechten en plichten. Het feit dat ze rechten hebben wordt zo nauw mogelijk opgevolgd. Maar de plichten daarentegen worden soms met de spons van tafel geveegd. Om samen te kunnen werken aan een goede opvoeding moet men er rekening mee houden dat men zich binnen een school aan bepaalde afspraken moet houden. Eerst en vooral is het belangrijk dat de ouders ook een positieve houding aannemen ten opzichte van de school. Studies zijn belangrijk voor de toekomst van hun kinderen. De kinderen moeten zo snel mogelijk plezier kunnen ondervinden in het naar schoolse leven. Zowel ouders als leerkrachten moeten trachten te vermijden dat de jongeren een afstandelijke houding aannemen tegenover de school. Wanneer de school een beslissing neemt die invloed heeft op de opvoeding van het kind, zou de ouder daar respect voor moeten opbrengen. Uiteindelijk werkt de school aan het zelfde doel als de ouders. Het is dan ook belangrijk dat ouders en leerkrachten weten hoe de leerlingen moeten worden gestimuleerd. Dat het schoolgaande leven in teken staat van het vinden van een job begrijpen de jongeren wel. Maar wat jammer is, is dat niet alle jongeren zich volledig willen ontplooien om zich zo in te zetten dat ze een job kunnen uitoefenen die voor hen op het lijf geschreven staat. Jongeren blijken steeds sneller tevreden te zijn met een job beneden hun opleiding⁶.

Enthousiaste schoolgangers zijn in de minderheid. Dit neemt niet weg dat er leerlingen zijn die er echt het beste van willen maken en ook graag naar school gaan. Wij als opvoeders moeten samen met de ouders de leerlingen zo goed mogelijk begeleiden om zich zo goed mogelijk te ontplooien en het maximale uit de leerlingen te halen. We moeten open staan voor de verandering van de maatschappij. Onze opdracht bestaat er in om jongeren zelfstandig op een verantwoorde manier in deze maatschappij te integreren. Vooraleer we dat kunnen doen moeten we ons ook een goed beeld kunnen vormen hoe we moeten ageren om hen gemotiveerd te houden om bij te leren. Maar niet iedereen zijn schoolcarrière loopt op wieltjes en krijgt dezelfde kansen tot optimale ontwikkeling. Bij sommige jongeren zijn er echter belemmerende factoren die het presteren van het individu aantasten.

4 Probleemkinderen versus kinderen met problemen

Allereerst lijkt het ons verstandig om een duidelijk onderscheid te maken tussen kinderen met problemen en probleemkinderen. Sommige leerlingen kunnen de sfeer in de klas echt verpesten. Ze maken het niet alleen voor de leerkrachten een hel maar ook voor hun medeleerlingen. Met of zonder kwaad opzet beperken ze de oefenkansen van andere leerlingen die bereid zijn mee te werken. In sommige gevallen komen deze leerlingen

⁶ Ibidem, pagina 10

niet eens tot oefenen. Aan ons om de klassfeer zo positief mogelijk te houden. Dit blijkt vaak geen hedendaagse evidentie te zijn.

Probleemkinderen

Dit zijn kinderen of leerlingen die probleemgedrag stellen maar niet omwille van bepaalde onderliggende aspecten. Vaak stellen ze dit soort gedrag vanuit verveling. Kinderen die namelijk voor hun plezier naar school gaan zijn in de minderheid. Deze probleemkinderen proberen zich op een andere manier te vermaken tijdens de schooluren. Hun egocentrische houding houdt geen rekening met hun medeleerlingen noch met de leerkracht die vooraan in de klas staat. De lessen worden voortdurend verstoord met flauwe grappen, grove opmerkingen en andere ongewenste praktijken t.o.v. de leraar en medestudenten. Maar ook omdat ze niet stil zitten, ze een grote mond opzetten,... Storend gedrag kan ook op een andere manier ontwikkeld worden.

Kinderen met problemen

Vaak krijgen deze kinderen een stempel opgedrukt. Gepast omgaan met deze leerlingen is erg belangrijk. Bovendien is het beter om de leerlingen op een andere manier aan te pakken dan de gemiddelde leerling. Bij sommige leerlingen zal je je toleranter moeten opstellen, maar bij andere weer iets strenger. Hier worden de meest voorkomende psychisch, mentale, sociaal en motorische problemen in het kort nog even samengevat:

Genetisch bepaalde problemen

a) Klassiek autisme

Deze kinderen hebben problemen op sociaal, psychisch en op motorisch gebied. Een autist is heel erg op zichzelf gericht. Dit is niet vanuit een egocentrische houding. Autisme is eigenlijk een verzamelnaam voor psychische afwijking. Autisten hebben het vaak moeilijk met veranderingen in hun nabije omgeving. Autisme kan voorkomen bij alle intelligentieniveaus, dus onafhankelijk van lage of hoge begaafdheid van de persoon in kwestie.

vb. Bij lichamelijke opvoeding is de structuur voor deze leerlingen heel belangrijk. De autist zal altijd dezelfde deur naar de sporthal nemen, terwijl het gebouw 3 ingangen heeft die altijd openstaan.

b) Syndroom van Asperger

Dit is ook een lichte vorm van autisme. Deze vorm van autisme gaat vaak samen met hoogbegaafdheid. Ook zij hebben een beperking in het leggen van sociale contacten ondanks hun intelligentiecoëfficiënt.

vb. Een kind wordt met ironie uitgelachen. 'Wat een mooie broek heb jij aan' Het kind met het syndroom van Asperger kan het opvatten als een compliment, terwijl andere leerlingen met hem/haar lachen. De taak van de leerkracht om zulk pestgedrag tegen te gaan. Omgekeerd kan het ook voorkomen dat een leerling met het Syndroom van Asperger moeilijk kan aanpassen aan de leefregels binnen de klasgroep. Vb. De leerling neemt steeds een pen uit de pennenzak van zijn buur zonder het beleefd te vragen. De leerling vindt het niet meer leuk en maakt hem duidelijk waarom. Toch blijft deze jongen dat doen, zonder dat hij zich bewust is van zijn irritante gedrag t.o.v. zijn klasgenoot.

c) Syndroom van Gilles de La Tourette⁷

Tics en dwanghandelingen kunnen het leerproces rechtstreeks negatief beïnvloeden. Denk maar aan de oogknippertics, het hoofdschudden, het steeds weer moeten uitgommen van geschreven tekst. Het is een stoornis in de hersenen. De prikkels tussen zenuwcellen en de hersenen zijn verstoord. Het uit zich in ticks, zowel lichamelijk als met geluiden. Het kind probeert zijn tics ook te onderdrukken. Dit creëert een inwendige spanning die uiteindelijk veel concentratie opeist. De concentratie in de klas gaat hierin verloren. Bovendien hebben deze kinderen vaak te kampen met lichamelijk ongemak (jeuken, warm aanvoelen, koud aanvoelen,...) Laat staan dat het hen sociaal- emotioneel goed afgaat. Voor hen is het moeilijk om vrienden te kunnen maken met een negatief zelfbeeld tot gevolg. Het onbegrip en de onwetendheid van het syndroom leiden dan ook tot afwijzende reacties van het kind. Als leerkracht mag je dan ook niet verschieten wanneer zo'n kind een woedeaanval krijgt van al de depressie die er wordt veroorzaakt door de eenzaamheid en het onbegrip dat zich opstapelt. Het kind is meestal normaal begaafd. Zwakkere prestaties komen dan ook voor uit hierboven vermelde redenen. Zo hebben ze soms last met schriftelijke rekentaken, met het overschrijven van teksten, met taken die volgehouden concentratie vragen of die sterk beroep doen op het geheugen.

vb. De leerkracht lichamelijke opvoeding heeft voor de leerling een aparte oefening voorzien waar hij zich niet pijn kan doen aan het materiaal dat hij met andere leerlingen kan gebruiken. Andere leerlingen maken er flauwe grappen over. De leerkracht grijpt meteen in op het gedrag van de leerlingen

⁷ BEULENS ERIK, Voorlichting over het syndroom Gilles de la Tourette op de school van uw kind , 2008-06-10, (<http://www.tourette.be/ts/tsopschool2.shtml>)

Ik vind dat we als leerkrachten de leerlingen moeten informeren over de stoornis en er hen begrip voor moeten laten opbrengen. Want iedereen is uniek, en niemand kiest te zijn wie hij uiteindelijk is. Bovendien had iedereen in de plaats kunnen zijn van de jongen of het meisje die het syndroom heeft.

d) Attention Dificit Hyperactivity Disorder (ADHD)⁸

Een stoornis waarbij men problemen heeft de aandacht te focussen. Deze stoornis gaat gepaard met een hoge intensiteit van beweeglijkheid. Dezelfde stoornis zonder de problemen van overbeweeglijkheid noemt men ADD. Vaak gaat de stoornis gepaard met een grote impulsiviteit. Het lijkt of mensen/ kinderen met ADHD wel iets kunnen maar niet willen. Het is een vertekend beeld dat het kind dan meegeeft. Het gaat hier om een aandachtstekort. Niet zo zeer van de persoon zijn naaste ten opzichte van hem, maar wel van de persoon zelf. Zaken vergeten, geen aandacht voor details, taken niet organiseren, moeilijk taken vasthouden. Wanneer er dan nog eens de overbeweeglijkheid bij komt (niet stil zitten, pennenzak prullen, onrustig bewegen met handen en voeten, anderen verstoren en onderbreken,...)

vb. De leerling kan nooit zijn pennenzak rustig op de bank laten liggen en stoort er voortdurend de andere leerlingen mee in de klas.

De leerling is zo enthousiast over voetbal dat hij steeds zijn bal wegschopt dat de leerkracht netjes had klaargelegd om zijn uitleg te doen.

Wat ik zelf heb ervaren en zeker nog wil meegeven aan alle leerkrachten: Leerlingen met ADHD worden snel in een richting gestopt 'waar ze hun energie kwijt kunnen'. Zo worden er vele leerlingen in de richting lichamelijke opvoeding en sport ingeschreven in het secundair onderwijs. Wanneer het kind echter niet in staat is voldoende theorie te verwerken, kan deze richting voor de leerling niet baten. Bovendien krijgen deze leerkrachten van deze richting steeds meer leerlingen met ADHD en dat maakt het lesgeven er voor hen ook niet makkelijker op.

e) Conduct Disorder (CD)

Een agressieve gedragsstoornis. Een aanhoudend patroon van bijzonder agressief gedrag. Dit uit zich in liegen, stelen, mishandelen, brandstichten, weglopen en spijbelen.

vb. De leerling heeft een bordveger tegen het bord gegooid waardoor het glas gebarsten is.

Ook hier is de leerling zich niet bewust van de die zijn gedragingen met zich meebrengen. Vaak krijgt de jongere veel te kampen met kwade mensen omdat hij iets

⁸ FOLIO PHARMACOTHERAPEUTICA – Aanpak van ADHD bij het kind ,2008-06-10
(<http://www.bcfi.be/Folia/index.cfm?FoliaWelk=F29N07B&keyword=adhd>)

gedaan heeft dat hij beter niet deed. Natuurlijk is dit ook niet goed voor iemand zijn zelfbeeld. De jongere reageert anders op prikkels dan de meeste mensen.

f) GB- syndroom

Geen- bodemsyndroom, een stoornis waarbij de kinderen geen band tonen met hun ouders. Wanneer ze zich toch gehecht tonen is dat van een korte duur. Deze kinderen hebben er plezier in om de ouders tegen elkaar op te zetten. Duidelijke afspraken bij het opvoeden van zo'n kind is erg belangrijk. Dit is dan ook voornamelijk een sociaal-emotionele stoornis. Het is erg voor ouders om je kind te moeten opvoeden als het zoveel afstand van je neemt. Elke ouder zou liefst een warme hechting hebben met zijn kinderen.

vb. leerling vertelt in de klas op een respectloze manier over haar moeder. Andere leerlingen reageren geschokt. Als leerkracht laat je toch duidelijk merken dat zulke uitspraken niet in de klas moeten gebeuren, zelfs niet op andere plaatsen.

g) Syndroom van Down

In de volksmond mongooltjes genoemd. Het ontstaat door een genetische afwijking. Alle chromosomen bestaan uit paartjes. Maar bij het chromosomenpaar 21 zijn er in plaats van 2 chromosomen wel liefst 3 (trisomie). Dit is de oorzaak van het Syndroom van Down. Het is een geestelijke en verstandelijke handicap. Vaak hebben deze mensen ook ernstige gezondheidsproblemen en doen vaak ontwikkelingsachterstanden op. Ze hebben een zeer laag IQ. De lichamelijke kenmerken zijn ook al vanaf de geboorte zichtbaar. Het proportionele evenwicht in de ledematen is verstoord. Bovendien krijgen ze vaak te kampen met een heleboel afwijkingen in het lichaam zoals hartafwijkingen, darmafwijkingen, slecht zicht, slecht gehoor,... Omdat ze er anders uit zien worden ze wel eens met de vinger gewezen in onze maatschappij. Zij beseffen het gelukkig niet altijd dat er wel eens ten onrechte met hen wordt gespot. Toch doen ook veel mensen moeite om hen zo veel mogelijk te integreren in de maatschappij. Daarom kunnen zij in sommige gevallen ook terug te vinden zijn in het gewone onderwijs. Aan ons leerkrachten dan de taak om er voor te zorgen dat er respect en begrip wordt getoond voor deze mensen.

h) Angelmansyndroom of AS ⁹

Dit is een aangeboren ontwikkelingsstoornis met typische gelaatskenmerken, epilepsie, ontbrekende spraakontwikkeling en een ernstige verstandelijke beperking. Ze beschikken vaak over een grove lompe motoriek. Ze hebben een ernstige spraakachterstand tot zelfs een afwezige spraakontwikkeling. Kinderen met Angelman syndroom zijn geïnteresseerd in hun omgeving en kunnen sociale contacten ontwikkelen. Doordat ze zich niet met woorden kunnen uiten, kan er nogal eens agressief gedrag gaan ontstaan, zoals aan de haren trekken, krabben, slaan of bijten. Dit kan een manier zijn van het kind om de aandacht te trekken omdat het iets wil. Het kan dit immers niet met woorden aangeven. Als dit gedrag niet wordt aangepakt en het kind niet aangeleerd wordt zich op een andere manier te uiten, kan het gedrag blijvend worden.

Leerproblemen

a) Dyslexie

Leerlingen die te kampen hebben met dyslexie hebben moeilijkheden met lezen. Het probleem kan zich uiten in verschillende vakken. De fouten die ze maken lijken dan ook vooral op verstrooidheidsfouten. De leerlingen vergeten letters, draaien woorden om, lezen de opdrachten verkeerd en antwoorden dan ook fout of onvolledig. Sommige kinderen beschrijven het alsof de letters op hun blad staan te dansen. Het is dan ook logisch dat de leerlingen vaak ook in wiskundige opdrachten niet tot succes komen. Net als het verwisselen van letters en woorden kan dat ook voorkomen met cijfers. Maar ook taalvakken met hun specifieke kenmerken in hun schrijfwijze maken het voor de leerlingen erg moeilijk. Een goede begeleiding is voor deze leerlingen enorm belangrijk. vb. Leerling leest woorden in de tekst anders dan andere leerlingen.

b) Dysorthographie

Ook kunnen fouten gemaakt worden in de spelling omdat de leerlingen spellingsmoeilijkheden vertonen, en bovendien vaak gecombineerd met een gestoord handschrift. De wanorde die ontstaat in het schrift is voor de leerkrachten soms echt een obstakel. Zelfs met alle goede wil van de wereld, zijn bepaalde antwoorden niet te ontleden omwille van het gebrek aan orde. De leerlingen worden dan soms ook ten

⁹ BRAAM W. –Informatie Verstandelijke Handicaps, *Angelmansyndroom het gedrag en gedragsproblemen*, 2008-06-10
(<http://home.planet.nl/~braam/angelman/angelmangedrag.html>)

onrechte slecht gequoteerd voor hun prestaties omdat de leerkracht het juiste antwoord niet terug kan vinden (hoe hard hij ook zijn best doet).

vb. L trekt onnodig punten af omdat de leerling een trema was vergeten op het woord creëren. Maar het trema stond gewoon ergens onduidelijk in een ander woord.

c) Dyscalculie

Wanneer er bij leerlingen grote en blijvende moeilijkheden bij rekenvaardigheden en wiskunde worden herkend en er sprake is van een normaal begaafde intelligentie, spreekt men van dyscalculie. De moeilijkheden kunnen zowel zitten in het begrijpen van de wiskunde zelf. Maar opvallend is ook dat de vele rekenfouten die de leerlingen maken soms niet te achterhalen zijn. Leerlingen hanteren vreemde heuristieken die het hen moeilijk maakt om tot een goede oplossing te komen. Men verwisselt honderdtallen met tientallen, telt op in plaats van een verschil te maken, enz. Ook deze leerlingen hebben nood aan een goede begeleiding in het denkproces.

vb. Jan die dyscalculie heeft krijgt van de leerkracht een blad met de maaltafels op om sneller vergelijkingen te kunnen maken.

d) ADD - attention deficit disorder

Wanneer leerlingen moeilijkheden hebben om de aandacht te vestigen op één bepaalde opdracht kunnen we spreken van ADD. In tegenstelling tot ADHD is er geen hyperactiviteit bij deze leerlingen terug te vinden. De problemen van niet de aandacht te kunnen vestigen op de opdrachten die de leerling moet vervullen kunnen uiteenlopend zijn. De leerling zal belangrijke zaken over het hoofd zien tijdens de les omdat hij met zijn aandacht ergens anders zat. Bovendien kan het problemen geven bij het maken van testen en andere opdrachten die gequoteerd worden. Het niet kunnen concentreren kan enorm veel tijdverlies met zich meebrengen. Dit kan in erge mate een nadeel zijn voor de leerling. Op deze manier dreigt deze punten te verliezen terwijl de leerling wel in staat is om de opdrachten efficiënt uit te voeren.

vb. De leerkracht merkt op dat Steven heel aandachtig meewerkt en goed naar hem luistert. Maar eigenlijk is hij aan het kijken naar de knoppen van het hemd van de meester.

e) NLD – Non verbal learning disorder

Communicatie wordt zowel verbaal als non-verbaal overgebracht. Deze leerlingen hebben het moeilijk om lichaamstaal te begrijpen en kunnen er zelf ook moeilijk beroep op doen. Zo gebeurt het dat deze leerlingen zaken verkeerd kunnen interpreteren, maar ook dat andere deze leerlingen verkeerd begrijpen. Gebarentaal is een heel belangrijk onderdeel

van onze communicatie. Doordat dit niet zo goed verloopt, herkennen we bij deze leerlingen wel een grote spraakzaamheidsfactor. Het gevaar is dat men deze leerlingen vaak ook overschat door het mooie taalgebruik. De leerlingen proberen zich duidelijk te maken door veel te praten. Opvallend is ook dat ze praten en maar blijven praten zonder op te houden. Deze eigenschappen hebben ook tot gevolg dat de leerlingen niet altijd optimaal presteren als het over iets complexere sociale regels gaat. Vaak is het gewoon door een fout in de overdracht van de boodschap of het zelf overbrengen van de boodschap.

vb. De ouders van Jef hebben al 3 keer gevraagd even te zwijgen. Toch blijft Jef verhalen over school vertellen tegen collega's van vaders werk die zijn ouders hadden uitgenodigd.

Verder zijn er nog tal van stoornissen en leerproblemen waarmee sommige mensen te kampen hebben. Vaak brengt een stoornis tal van obstakels mee in het leven. Ze worden er al mee geconfronteerd vanaf hun geboorte. Gelukkig wordt er langs alle kanten een steentje bijgedragen om deze mensen zo goed mogelijk te integreren in de hedendaagse maatschappij. Wij leerkrachten hebben ook een behoorlijke verantwoordelijkheid in de ontwikkeling van zulke leerlingen. Afhankelijk van de school zal de leerkracht er meer of minder mee geconfronteerd worden.

Invloed van een onstabiele thuissituatie op kinderen

Toch zijn er ook nog kinderen met andere soorten problemen. We denken hierbij aan de kinderen die het niet altijd gemakkelijk hebben om thuis te leven. Ouders met problemen zijn niet altijd in staat om een goede opvoeding voor hun kinderen te garanderen. Algemeen is het geweten dat kinderen enorm hard kunnen leiden onder problemen die ouders hebben. Vaak komen problemen niet alleen, maar is een probleem een gevolg van een ander probleem. Zo stapelen de problemen binnen het gezin op. Schaamte van het gezin naar de buitenwereld zet nog een extra rem op het oplossen van de problemen. Wanneer kinderen in contact komen met andere gezinnen waar de thuissituatie meer klassiek is, worden ze extra hard geconfronteerd met de realiteit die bij hun thuis wordt afgespeeld. Een kleine greep uit mogelijke problematische opvoedingssituaties:

Ouders verslaafd aan alcoholische drank

Als één van de ouders, of beide, verslaafd zijn aan alcoholische dranken, voorspelt de gezinssituatie thuis niet veel goeds. Ouders kunnen dan wel eens op een agressieve manier uit de hoek komen en soms heel raar reageren. De stemming van hun ouders is vaak wisselend en onvoorspelbaar. Het leven van de ouders staat in het teken van de drank. De tijd die ze aan hun kinderen besteden is in veel gevallen onvoldoende.

Kinderen kunnen zich hierdoor onzeker en onveilig voelen of in sommige gevallen zelfs zich bedreigd voelen. Men is er zo afhankelijk van dat de kinderen dreigen het respect ten opzichte van de ouders te verliezen, vooral wanneer het kind in contact komt met de ouders van speelkameraadjes die zich op een heel andere manier weten te gedragen. Het kind kan ook moeilijk naar buiten komen met de problemen die zich thuis afspelen. De drank heeft ook nog andere gevolgen voor het gezin. Zo kan de drank tot financiële problemen leiden, maar ook tot zo'n zwakke gezondheid dat ze levensbedreigend is. Drank kan de sociale banden met de omgeving stuk maken, enz. Zo wordt de kettingreactie ontketend.

Financiële problemen of overdreven luxe

Sommige ouders kunnen de kinderen bepaalde zaken niet geven omdat ze het geld er niet voor hebben. Dit kan om verschillende redenen zijn. Zware erfenisschulden, grote leningen, werkloos, geen geldbeheer, drank en zware ziekten of ongevallen binnen de familiale kring. Ze leven in armoede hoewel ze toch hun best doen om rond te komen met wat men heeft. In vele gevallen wordt armoede doorgegeven van generatie op generatie. Wanneer de mensen toch aan een som geld kunnen geraken, weten ze vaak niet hoe er op een wijze manier mee om te springen. Het is belangrijk dat ze in het begin enkel de levensnoodzakelijke dingen aankopen. Jongeren die ouders nooit op een goede manier met geld zagen omgaan, kunnen ook nooit hebben geleerd om met geld om te gaan. Wanneer de kinderen zelf oud genoeg zijn om te gaan werken, geven ze hun loon ook snel uit. De kinderen groeien samen op met andere kinderen in school of vanuit de omgeving. Wanneer hun vriendjes of vriendinnetjes bepaalde activiteiten samen willen gaan doen, gebeurt het vaak dat het kansarme gezin moet passen omwille van de financiële beperkingen. Hoewel de ouders niet altijd aan de basis liggen van deze armoede, kan het hen en hun kinderen toch kwetsen. 'Geld maakt niet gelukkig', maar geen geld maakt het leven helemaal niet gemakkelijk.

Maar helaas kan het omgekeerd ook wel eens de mist in gaan. De heel rijke gezinnen die hun kinderen overweldigen met allerlei geschenken. Men heeft niet echt een besef over de waarde van het geld. Voor hen lijkt alles vanzelfsprekend. Deze kinderen hebben ook niet altijd geleerd dat je een inspanning moet leveren vooraleer je iets kan bereiken. Het kan al snel misgaan in hun schoolcarrière. Te verwende kinderen zijn niet zo gemakkelijk op te voeden. Ze kunnen moeilijker gezag verdragen omdat ze gewoon zijn alles te krijgen wat ze verlangen. De houding die er thuis aangenomen wordt ten opzichte van andere gezinnen wordt ook door het kind overgenomen. Men wil voorkomen dat een kind met allures zich beter wil voordoen dan een kind dat het thuis niet zo breed heeft. Scholen doen al heel veel moeite om de financiële verschillen op school weg te laten. Denken we maar aan de uniforme sportkledij. Daarom is het belangrijk dat kinderen van het begin af aan de waarde kennen van respect voor andere mensen.

Scheidingen

Het is voor een buitenstaander niet in te schatten welke gevolgen een scheiding bij de kinderen teweeg kan brengen. Voor het kind ontstaat er een breuk in de vertrouwde omgeving, gevolgd door een zware periode van aanvaarding en verwerking. Elk kind ervaart een scheiding op een eigen manier. Ook is dit afhankelijk van de leeftijd en het geslacht en de verhouding met de ouders. Voor sommige is het een traumatische ervaring, maar voor andere kan het ook een opluchting zijn wanneer de scheiding het einde van talloze ruzies blijkt te zijn. Wanneer de partners uiteen gaan moet het kind vaak rekening houden met 2 verschillende gezinnen met in elk gezin aparte regels en verlangens. Kinderen hebben het vaak moeilijk om hun gevoelens naar de buitenwereld te brengen. Toch is de scheiding in hun gedrag te merken. Ze tonen het door kwaadheid of door ontredde. Voor ouders is het ook niet zo eenvoudig om op de juiste manier met hun kinderen om te gaan. Het is geen alledaagse situatie waarin je ineens op de juiste manier kan inspelen op de gevoelens van het kind. Bij een echtscheiding is er in vele gevallen ook nog sprake van een vijandige sfeer tussen de partners. In zo'n geval spreken ze vaak over een "vechtscheiding". Deze situaties kunnen voor kinderen nog veel meer emoties te weeg brengen. De ouders die door een egocentrische en hebberige houding zo veel mogelijk voor zich willen hebben, houden geen rekening met wat hun kind wil. Ze durven het kind dan ook als wapen te gebruiken zonder dat ze beseffen wat het voor het kind te weeg brengt. Men tracht de ex-partner te kwetsen, maar het kind wordt ook gestraft.

Vb. Een jongentje van 14 jaar is een beloftevolle voetballer. Hij voetbalt enorm graag omdat hij ervaart dat hij er ook zo goed in is. Zijn ouders zijn gescheiden en het kind moet week om week bij vader en moeder blijven. Het kind geraakt verzeild in 2 gezinnen. De vader houdt heel veel van voetbal en gaat al vanaf zijn eerste voetbalmatchen mee kijken naar zijn zoon om hem aan te moedigen. De moeder echter vindt het spel maar stom en is er niet in geïnteresseerd. De ouders hebben nog altijd ruzie ondanks hun echtscheiding. Wanneer het nieuwe seizoen start besluit de moeder om de jongen bij haar te houden tijdens het weekend. Hij mag niet gaan trainen, noch mag hij in het weekend gaan voetballen. "Ik zie mijn kind maar voor de helft van de tijd, dus wil ik de tijd met mijn kind ook optimaal benutten om bij hem te zijn." : vertelt de moeder.

In dit voorbeeld wil de moeder voorkomen dat de vader extra tijd kan doorbrengen met zijn zoon. Hij kan op deze manier niet mee naar de voetbal om zijn zoon aan te moedigen wat hij heel graag doet. De moeder kwetst hier niet alleen de vader mee, maar haar zoon zal heel weinig aan zijn hobby kunnen deelnemen. Door gebrek aan training zal hij uiteindelijk ook buiten de ploegopstelling vallen.

Op die manier komt het kind tussen twee vuren te staan. In zulke ruzies moet het kind veel negatieve zaken over de ouders aanhoren. Het is helemaal niet leuk dat de ouders

tegenover elkaar worden zwart gemaakt, terwijl het kind het eenmaal anders ervaart. Deze ruzies kunnen zich ook uiten in geschenken. De ouders proberen elkaar te overtreffen in geschenken. Het kind wordt overladen en vervolgens ook verwend. Dit omdat de ouders gewoon graag zouden hebben dat het kind hen het leukste zou vinden.

Carrière ouders

Ouders die veel werken en veel willen verdienen, hebben in vele gevallen minder aandacht voor hun kinderen. Toch wil men het kind ook in niets te kort doen en het kind alles bieden wat het hartje verlangt. De ouders durven wel eens de aandacht voor hun kinderen te verwaarlozen of te overdonderen. Geschenken geven is voor hen een manier om toch blijk te geven van hun liefde voor het kind. Doordat het kind alles krijgt wat het wil, is het ook minder snel bereid om een inspanning te leveren voor de materiele zaken. Kinderen hebben nood aan affectie, maar die is helaas niet altijd aanwezig wanneer ze er het meest naar verlangen. De verwachtingen van deze ouders liggen bovendien vaak ook erg hoog. Ze zijn zelf wijs en verstandig en hopen dat hun kind het ook is. Ook vinden ouders het enorm leuk om met de goede resultaten van zoonlief of dochterlief te pronken bij collega's of bij klanten. Het is ook een manier om te zeggen dat alles vlot verloopt in eigen gezin. Niet alle kinderen kunnen voldoen aan de verwachtingen die de ouders van hen hebben. Hierin schuilt ook het gevaar dat een kind zich niet goed genoeg voelt voor de ouders. En vooral de kinderopvangcentra zorgen voor de opvoeding van het kind. Het kind wordt er al heel vroeg heen gebracht en na een late bewaking op school wordt het kind pas afgehaald. Wanneer er geen opvang kan voorzien worden, wordt er beroep gedaan op de familie of naaste vrienden. De manier hoe een kind op kijkt naar de ouders speelt ook een belangrijke rol in het vormen van een sterke gehechtheid tussen ouders en kind. Vele kinderen willen tenslotte zijn zoals hun papa of hun mama. Vandaar is het ook belangrijk dat ze een goed beeld kunnen vormen van wie hun ouders net zijn. Niet de uiterlijke kenmerken die de ouders hebben maar wel hoe de ouders reageren op situaties, hoe hun emotionele gedragingen zijn bij voor- en tegenspoed, wat ze moreel aanvaardbaar vinden en wat niet,...

Blijkbaar zouden ouders die veel stress naar huis brengen¹⁰, deze stress makkelijk overdragen op hun kinderen. Een stressvolle ochtend aan tafel kan een kind ook zenuwachtig en gestresseerd maken voor een hele dag. Niet alle kinderen kunnen even goed om met die stress. Dit geldt immers ook voor schuldgevoelens angst en onzekerheid.

¹⁰ MAMA EN ZO – *Kinderopvang: Eisen van goede kwaliteit*, internet, 2008-04-24,(http://www.mamaenzo.nl/zo_geregeld/kinderopvang/artikel/kinderopvang-eisen-voor-goede-kwaliteit)

Emotionele problemen

In het leven zijn er verschillende zaken die niet zo leuk zijn. Sommige gebeurtenissen kunnen dan ook een grote impact hebben op onze manier van leven. De dood is iets waar iedereen mee geconfronteerd zal worden. Bij de ene is dat al wat vroeger dan bij de andere. Het verwerken van het verlies verloopt niet altijd zo eenvoudig. Afhankelijk van leeftijd, geslacht, betrokkenheid en omstandigheid waarin het verlies heeft plaatsgevonden, wordt het rouwproces verzwaard. Elk kind zou de dood van zijn ouders liever niet meemaken. Sommige kinderen worden er al zeer vroeg mee geconfronteerd. Wanneer er beide ouders er niet meer zijn zal het kind opgevangen worden in een weeshuis of bij familie. Als één van de ouders nog leeft, neemt die misschien nog een nieuwe partner om het leven mee door te gaan en eenzaamheid te voorkomen. Voor kinderen is het verlies van één van de ouders minstens zo erg dan voor de partner. Op jonge leeftijd krijgen ze veel vragen over hun ouders. (Op school, bij invullen van formulieren, vreemde mensen, enz.) Wanneer ze de overleden ouder goed gekend hebben, zullen herinneringen vaak gelinkt worden met gebeurtenissen. Een kind kan ineens bij iets wat in de klas verteld wordt heel stil worden omwille van een link die het legt met de overleden ouder. De dood is één voorbeeld waarbij kinderen in de knoop kunnen geraken met emoties. Dit kan zowel zijn oorsprong vinden binnen het gezin als in de naaste omgeving of zelfs bij het overlijden van een huisdier. Maar er zijn ook nog andere aspecten waar iemand het emotioneel moeilijk mee kan hebben. vb. wanneer iemand heel ziek is binnen de familie, familieruzies, liefdesbreuk, vriendschapsbreuk, 'falen' in een opdracht, poging tot zelfmoord,...

Ziektes

Het gaat hier om ernstige ziekten waar het gezin onder lijdt. Er zijn vele ziektes waar mensen mee te kampen kunnen hebben. Maar de ergste ziekten brengen beperkingen met zich mee. Kanker is een meer en meer voorkomende ziekte. Wat ook heel veel spanningen in een gezin mee kan brengen, is iemand die door ziekte een handicap oploopt en op deze manier dreigt zijn job te verliezen. Een gezin met gehandicapte gezinsleden moet zich volledig aanpassen aan die gehandicapten. Er hangt een aardig financieel kostenplaatje aan vast en het vraagt veel inspanning van de mensen die er mee moeten leren leven. Ziek zijn zorgt voor een bedroefde sfeer. Mensen die constant in deze sfeer moeten leven, worden er zelf niet bepaald vrolijk van. Leven met zieke mensen vraagt om een sterk emotioneel karakter dat steeds weer bereid is het goede van het leven in te zien. Dat is onder andere nodig voor de zieke te steunen maar ook om zich zelf goed in eigen vel te voelen.

Allochtone origine

Het nieuws, de kranten en tijdschriften rapporteren enorm veel over etnische geschillen. We leven nu in een multiculturele samenleving. Soms duikt er onbegrip op tussen verschillende culturen wat tot spanningen leidt. Wat voor één cultuur normaal is, blijkt voor een andere cultuur een grove belediging te zijn en andersom. Voortdurend moet er rekening met elkaar gehouden worden. Hoe mooi de gedachte van samen leven ook is, voor iedereen goed doen blijft een utopie. Ook gedragingen van verschillende culturen zijn anders. Bijvoorbeeld: In Spanje wordt er over de straten geroepen om elkaar iets te vertellen. Een typische eigenschap aan Spaanse mensen is dat zij luid praten. Men groeit er mee op. Deze eigenschap zullen wij leerkrachten in de klas zeker opmerken. Wanneer een meisje van Spaanse afkomst probeert te fluisteren, zal ze onbewust toch gemakkelijker met haar stem boven de anderen uitkomen. Van temperament zijn de Spanjaarden ook veel heviger dan ons Belgen. En zo is er bij elke cultuur wel iets terug te vinden. Bij het ene kind komen de typische eigenschappen harder naar boven dan bij het andere kind. Verschillende temperamenten bij elkaar zorgen wel eens voor een harde en onvermijdelijke confrontatie. In scholen en gemeenschappen zou er wel moeten vermeden worden dat de kinderen groepen gaan vormen waarin ze uitsluitend hun cultuur toelaten. Het is belangrijk dat men leert omgaan met elkaar en respect te hebben voor elkanders cultuur.

Wat zeer vervelend is met vele allochtone gezinnen, is dat zij een andere taal hanteren. Dat maakt het samenleven voor de kinderen er niet makkelijker op. Thuis praten ze de taal van hun eigen taal. Wanneer ze dan een taal moeten leren, grijpen ze steeds terug naar hun eigen taal. Als de kinderen een school moeten kiezen de ouders meestal in de plaats van de kinderen. Zij willen namelijk zeker zijn dat hun kind naar een goede school gaat. Alleen weten de ouders in anderstalige gezinnen niet zeker dat de school wel voldoet aan hun verwachtingen. De reglementering van het schoolbeleid staat meestal enkel in het Nederlands en/of Frans. Bijgevolg moeten ouders dan ook meer op hun plichten gewezen worden tijdens het schooljaar, want in onze cultuur zijn er andere regels dan in die van andere landen. Een ander vaak voorkomend fenomeen is dat ouders van allochtone gezinnen hun kinderen ook naar de scholen sturen van kennissen uit hun culturele afkomst. En wanneer broer of zus al naar de school gaat, is de keuze snel gemaakt. Uiteindelijk zie je dat de culturen zich toch weer gaan verzamelen, en dat maakt het samenleven van verschillende culturen er niet gemakkelijker op. Kinderen krijgen dan ook een enger beeld van onze maatschappij. Het integreren verloopt daardoor ook moeizamer.

Mishandeling - kindermishandeling

Kindermishandeling is niet altijd makkelijk vast te stellen. Als er signalen van kindermishandeling worden vastgesteld, mag men er nog niet van uit gaan dat er wel

degelijk sprake is van kindermishandeling. Wanneer mogen we nu spreken over kindermishandeling.

Er is in de universele rechten van de mens deze definitie vastgelegd: Kindermishandeling en verwaarlozing is iedere situatie waarin het kind slachtoffer is van geweld van fysieke, psychische of seksuele aard, en dit passief of actief.

De internationale vereniging ter voorkoming van kindermishandeling en -verwaarlozing (International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect of ISPCAN) en de Wereldgezondheidsorganisatie adviseren de volgende definitie: *'Child abuse or maltreatment constitutes all forms of physical and/or emotional ill-treatment, sexual abuse, neglect or negligent treatment or commercial or other exploitation, resulting in actual or potential harm to the child's health, survival, development or dignity in the context of a relationship of responsibility, trust or power.'*

Kindermishandeling is niet altijd gemakkelijk vast te stellen. Eerst en vooral moeten we weten dat er verschillende vormen van mishandeling bestaan. We bespreken enkele vormen van fysiek geweld.

a) Fysisch of lichamelijk geweld

We denken hierbij aan het opzettelijk verwonden van het kind. Het is dus belangrijk om te weten wanneer er sprake is van opzet en wanneer het gaat om een ongeval. Er zijn veel verschillende manieren waarop kinderen worden verwond: schoppen, slaan, knijpen, bijten, schudden, het toebrengen van brand of snijwonden, breuken, inwendige letsels,...) Daarbinnen zijn er nog eens verschillende vormen van lichamelijke kindermishandeling. vb. Factitious disorder by Proxy: ouders die actief of passief rondvertellen aan derden dat hun kinderen ziek zijn. Deze kinderen moeten dan onnodige medische onderzoeken, medicatie en ziekenhuisopnames tot zelfs operaties ondergaan. Het kind blijkt helemaal niet ziek, maar het ziektebeeld dat er gecreëerd wordt is vrij ernstig.

Signalen en gevolgen van fysisch geweld:

Signalen:

Blauwe plekken, schaafwonden en kneuzingen, brandwonden, botbreuken, snij-, steek- en bijtwonden, verwondingen aan het hoofd, inwendige verwondingen, uitspraken van het kind over geslagen worden, bang om geslagen te worden, onmogelijke verklaringen over verwondingen of pijn, bang om naar huis te gaan, bang voor ouders of andere volwassenen

b) Emotionele mishandeling

Men spreekt van emotionele mishandeling wanneer het kind te maken krijgt met een verbale agressie, het kleineren of het zich minderwaardig voelen van het kind. Een vorm van deze mishandeling is ook de "cognitieve mishandeling", waarbij er aan het kind te hoge eisen gesteld worden. Het kind wordt bijvoorbeeld verplicht meer dan in gezonde hoeveelheid te studeren om beter te presteren. Ook het schaden van de relaties en loyaliteit aan de ouders valt volgens alle handboeken kindermishandeling onder het begrip kindermishandeling. Het kind zou hierdoor het ouders kunnen gaan verstoten.

Signalen:

Bang om hechte relaties aan te knopen, overdreven drang naar affectie, allemansvriendje

c) Seksueel misbruik

Wanneer kinderen betrokken worden bij activiteiten die niet aan hun leeftijd zijn aangepast, maar eerder kaderen in een behoeftebevrediging van een volwassene en/of jongere spreken we over seksueel misbruik. Hieronder valt: betasten, gemeenschap hebben, geslachtsdelen tonen, pornovideo's bekijken, toekijken, 'spelletjes' spelen, seksuele uitbuiting van kinderen, vulgair taalgebruik,... Deze seksuele mishandeling neemt vooral plaats in een sfeer van emotionele chantage, waarbij een machtspositie wordt misbruikt. Seksueel misbruik gaat ook vaak samen met andere vormen van geweld. Volwassenen laten kinderen ongepaste dingen doen, behandelen hen als leeftijdsgenoten, vragen geheimhouding en scheppen soms een 'speciale band' met het kind. Daardoor ontstaat er verwarring en weet het kind niet altijd een uitweg. In zulke situatie is er dus ook sprake van een emotionele mishandeling.

vb. incest; seksueel misbruik tussen bloedverwanten. Maar ook bij stiefouders, vervangende opvoeders enz. Het houdt niet alleen geslachtsgemeenschap in maar ook alle andere grensoverschrijdende zaken waar het kind nog niet de leeftijd toe heeft behaald.

d) Extrafamiliaal misbruik

Kinderen en jongeren kunnen ook door buitenstaanders seksueel misbruikt worden: de buurman, de oom, iemand met een verantwoordelijke functie naar kinderen toe, een vriend des huize, een onbekende, ...

Signalen:

Verwondingen aan de geslachtsorganen, verwondingen aan de anus, zwangerschap, pijn in de bovenbenen, seksueel overdraagbare aandoeningen, extreem seksueel gekleurd gedrag of taalgebruik, ongewone kennis van seksualiteit gezien jeugdige leeftijd, zoekt seksuele toenadering tot volwassenen, negatief lichaamsbeeld, zelfverminking

Als er signalen van kindermishandeling worden vastgesteld, mag men er nog niet van uit gaan dat er wel degelijk sprake is van kindermishandeling. Een signalenlijst moet gezien worden als niet meer dan een hulpmiddel om kindermishandeling op te merken.

Criminaliteit

Hoewel de maatschappij steeds meer geconfronteerd wordt met weldadige spelletjes op de spelconsoles en meer criminaliteit die de media haalt, ervaren sommige kinderen het op een heel andere manier. Sommige kinderen worden dagelijks geconfronteerd met ouders die ooit een delict hebben gepleegd, of nog altijd zaken doen die niet door de beugel kunnen. Wanneer het kind echter verstrekt geraakt in een net van ondeugende praktijken zal het zich daar niet goed bij voelen. De ouders hebben vaak een eigen wereld opgebouwd waar niet meer zo gemakkelijk uit geraken zouden ze dat willen. Sommige kinderen geraken zelfs hun ouders of een van de ouders kwijt door ernstige delicten. De kinderen krijgen vervolgens te kampen met een zeer moeizame opvoeding. Niet alleen hebben ze een drama te verwerken dat een van de ouders zulke daden heeft gepleegd, maar ook zal onze maatschappij hen met de vinger wijzen. Mensen kunnen het niet laten om achter de rug van andere te spreken in onze maatschappij. Ook mogen we er niet aan denken hoe wreed andere kinderen kunnen zijn tegen zo'n kind wanneer uitkomt dat de vader of moeder in de gevangenis zit. Het kind wordt samen met het gezin overspoeld met vooroordelen wat het leven er niet dragelijker op maakt. Vaak blijft de persoon in kwestie nog altijd iemand waarvan ze veel houden. De gevolgen die criminaliteit kunnen meedragen kunnen dan ook oneindig zijn; laag inkomen, verwaarlozing, gebrek aan aandacht, lijden onder vele vooroordelen, schuldgevoel, geen toekomstbeeld, weinig nestwarmte, onzekerheid, ...

Niet alleen de ouders, maar ook de kinderen kunnen terecht komen in de criminaliteit. Wanneer de kinderen geconfronteerd worden met het aanmaken van een persoonlijk imago, kan dat voor sommige kinderen heel negatief uitdraaien. Zoals men vaker zegt: 'soort zoekt soort'. Helaas is het ook zo bij de jongeren. Wanneer iemand zich niet goed in zijn vel voelt, en altijd het gevoel krijgt dat hij/zij van alles de schuld krijgt, gaat deze persoon een negatief zelfbeeld ontwikkelen. De persoon heeft het gevoel dat men

hem/haar niet verstaat. Tot op het moment dat deze persoon andere jongeren tegen komt die ook hetzelfde gevoel delen. Er heerst een zeker begrip voor elkaar en ze gaan meer en meer met elkaar optrekken. Ook binnen de schoolgemeenschap is het op te merken dat jongeren graag imponeren om hun imago niet aan te tasten. Als deze houding zich gaat manifesteren buiten de school, is de kans groot dat deze jongeren in contact komen met de verkeerde personen. Net omdat ze hen belangrijk voelen binnen de groep gaan ze niet meteen beseffen dat er iets aan de hand is. Hun imago is alles wat ze nog hebben naar hun mening, en ze zullen dit ook op alle plaatsen verdedigen. Het gevaar schuilt er in dat de jongeren zich niet meer zo bewust zijn van wat in onze maatschappij als moreel aanvaardbaar wordt beschouwd en wat nu net niet. Dat andere mensen die het goed met hun menen hen hulp aan willen bieden, wordt dan ook vaak met vol ongeloof afgewezen. In de criminaliteit worden zo veel gedragingen ontwikkeld die het sociale welzijn in de maatschappij kunnen verhinderen, dat men in een soort van vicieuze cirkel terecht komt. Onrecht dat hen wordt aangedaan, wil men dan ook met onrecht bestrijden hoewel het niet de juiste oplossing is.

Gokverslavingen

Helaas komt dit maatschappelijk probleem steeds meer en meer tot uiting. Rond 2000 werden de 'slots' in de cafés en lunaparken afgeschaft in ons land omwille van het gevaar voor gokkende jongeren. Uit cijfers bleek dat 50- 60 percent van de schoolgaande jeugd boven 16 jaar wekelijks op deze geldmachines speelde.¹¹ De bedragen die jongeren in zulke machines steken is werkelijk aanzienlijk hoog. Het laatste jaar is er al veel over het problematische gokken in de media gekomen. Ook klasse publiceerde op 26 januari 2008 een artikel met een inhoud die luidde dat steeds meer en meer jongeren zich aan kansspelen waagden voor geld.¹² Op elke vijf jongeren zouden er 2 zijn die spelen voor geld. Het precieze aantal van de gokverslavende kan men niet weergeven, maar men schat dat er tussen de 20 000 en de 100 000 Belgen gokverslaafd zijn. Genoeg om van een enorme problematiek te spreken. Zeker wanneer men tot het besef komt dat gokverslaving vaak gepaard gaat met andere problemen zoals alcoholverslaving, geldproblemen, drugsproblemen,... Gelukkig zijn er al wetten die het gokken voor minderjarige verbiedt. Helaas blijkt het niet zo te zijn dat café-uitbaters rekening houden met de leeftijd. Als een persoon maar voldoende geld in het laatje steekt, worden zij er alleen maar beter van. De jongeren die spelen blijken echt naar de spelen te verlangen. Men durft er laat voor op café blijven en bijgevolg te laat in de les aan komen. Maar de problematiek kan zich ook in kleinere vormen voordoen zoals in de kaartspelen. De

¹¹ WERKGROEP TEGEN GOKVERSLAVING – *werkgroep tegen gokverslaving nv*- internet 11/05/2008 (<http://home.scarlet.be/yuc-donald.vanrossem9/Pers.html>)

¹² 'Ik ben helemaal niet verslaafd' – *Klasse voor leerkrachten*, 26 jan 2008

inzetten zijn waarschijnlijk veel kleiner maar wanneer zij dit meerdere keren doen, komen ook zij aan behoorlijke bedragen. Vaak is er ook niemand om hierbij minderjarige gokkers met de vinger te wijzen.

Eveneens als de jongeren zijn er ook gezinnen die geconfronteerd worden met een van de ouders die graag een gokje waagt. Wanneer er verlies optreedt en deze persoon niet goed met dat verlies kan omgaan, kunnen er hevige spanningen ontstaan binnen het gezin. De kinderen lijden ook hard onder deze spanningen en het houdt hen bezig. Hoe is het nu voor ons als leerkracht mogelijk om zo'n problematiek te herkennen. Meestal speelt zich een gokverslaving af in een omgeving van schaamte en zal men deze ook op allerlei manier proberen te verbergen. Bovendien zullen de meeste gokverslaafden ook liegen over de bedragen die ze hebben verspeeld. (=sociaal isolement)

Hoe gaat het nu in zijn werk? Gokken is geld inzetten op een kans of geldspel waarbij de gokker een bedrag inzet in hoop een groter bedrag terug te krijgen. Het is een kwestie van geluk omdat de gokker onmogelijk de afloop van het spel kan voorzien. Er zijn gokspelen waarbij de gokker zeer snel verneemt of deze winst al dan verlies heeft (slots, krasbiljetten, kaartspelen). Maar er zijn ook spelen waar de speler minder opgaat in het spel en bijgevolg ook meer tijd heeft om na te denken over het gokgedrag (vb. Lotto,keno). De gokindustrie is in grote mate aanwezig in onze maatschappij. Een greep uit de vele mogelijkheden; casino's, cafés, internetsites, weddenschappen, belspelletjes, telefonisch, televisieprogramma's,... Er wordt gegokt om verschillende redenen; winstbejag, verveling, luxe,kick, opwinding, plezier, ontspanning, ...

- Winnende fase - Leuk tijdverdrijf, af en toe winnen en verliezen, gevoel van beloning en stijgend gevoel van eigenwaarde, verlies is 'pech gehad'
- Verliezende fase - 'Chasen': de drang om het verloren geld terug te winnen, steeds vaker in het geheim, eerste schulden, belofte om 'hierna echt te stoppen'
- Wanhopige fase - Voltijdse bezigheid, functioneren wordt onmogelijk zonder gokken, verwaarlozen van vrienden, familie en de dagdagelijkse bezigheden

Het is belangrijk om als leerkracht oog te hebben voor de mogelijke vergroting van deze problematiek doorheen de jaren. We leven nog altijd in een consumptiemaatschappij en de jongeren durven risico's nemen om hun koopkracht te verhogen, durven te experimenteren en hun grenzen te verleggen. Maar vaak is er een derde nodig om hen op te gevaren te duiden.

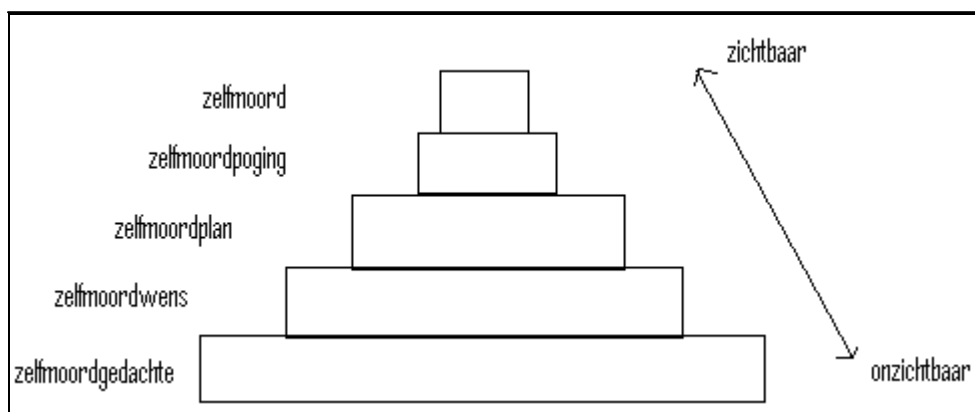
Suïcidaal gedrag

Ook dit is een probleemgedrag dat we niet over het hoofd mogen zien. Het komt steeds meer en meer voor. Sommige kinderen zien te veel negatieve zaken in het leven. Het kan zowel komen vanuit problemen in het gezin als vanuit de omgeving. Suïcidaliteit is

geen ziekte, in tegenstelling wat vaak wordt beweerd. Het is ook de tweede grootste doodsoorzaak bij min 25-jarige. Omdat er wel degelijk een toename merkbaar is, wordt er bijgevolg ook geopperd dat de hulpverlening en preventie toe moet nemen.

(Diekstra, 1981) 'bij suïcide gaat het om een door de persoon zelf geïnitieerd of uitgevoerd gedrag met een dodelijke afloop die gewild of verwacht werd door de persoon, met de bedoeling door de handelingen en de afloop ervan bepaalde door hem gewenste veranderingen te bewerkstelligen'

In deze opvatting zien we duidelijk dat met de zelfmoord die er gepleegd wordt de persoon in kwestie iets wil bereiken in zijn omgeving. De persoon wil verandering, en kiest voor zelfmoord omdat hij/zij niet tevreden is met de huidige toestand. De persoon heeft er met andere woorden alles voor over, zelfs het eigen leven, om veranderingen te bekomen. Ook wordt zelfmoord vaak gezien als een vlucht van de realiteit. Ook dit sluit bij deze stelling aan. Het gaat er hier dan om dat de persoon die zichzelf het leven ontnam, weg wil uit de situatie waar hij/zij in verkeerd. De gewenste verandering is, in deze opvatting, op een andere plaats willen zijn waar het beter is. Hiermee maakt de persoon een einde aan de ondraaglijke pijn die wordt ervaren. In tegenstelling tot parasuïcide waarbij de persoon enkel de bedoeling heeft te achterhalen of er nog wel iemand om de persoon geeft. De reactie van de omgeving is dan ook zeer bepalend voor verdere wijzigingen in de loop van het suïcidaal proces. Belangrijk, maar niet zo evident, is het voor ons leerkrachten om het suïcidaal gedrag op te merken.

Piramide van suïcidaal gedrag¹³

Suïcide en suïcidepogingen vallen nooit zomaar uit de lucht. Er gaat een proces aan vooraf met waarin risico – elementen die steeds vaker terug te vinden zijn binnen suïcide zich afspelen. De belevingswereld van de persoon vernauwt en gaat zich vooral concentreren op de problemen die hij/zij ervaart. Zoals je terug kan vinden in de

¹³ CENTRUM TER PREVENTIE VAN ZELFMOORD "20 manieren om zelfmoord te... bespreken in klas of groep" 1995

piramide van suïcidaal gedrag zijn deze gedachten niet zo duidelijk zichtbaar. We kunnen dan ook alleen maar ons best doen om te letten op bepaalde uitingen van leerlingen die 'het niet meer zien zitten'. Uitspraken zoals 'niemand verstaat mij, niemand kan mij helpen,...' moeten dan ook serieus worden genomen en worden opgevolgd. Als leerkracht heb je ook de taak dat je de leerlingen laat aanvoelen dat je er voor hen bent, maar ook dat jou collega's er voor de leerlingen zijn.

Nog enkele misvattingen op een rijtje ter informatie:

Misvatting	Realiteit
Suïcide is een ziekte	Suïcide is een uiting van een lijden
Suïcide is erfelijk	Suïcide is een extreem oplossingsgedrag voor een probleem dat men niet aankan. Er kan een zekere erfelijke kwetsbaarheid meespelen maar die verklaart niet waarom iemand zelfmoord pleegt. Het voorbeeldgedrag van familieleden heeft ook een sterke invloed
Ze meent het niet. Ze heeft maar 10 pillen geslikt	Elk suïcidaal gedrag moet ernstig worden genomen
Mensen die praten over zelfmoord, doen het niet.	70% van de mensen die gestorven zijn door zelfmoord, hebben hiervoor signalen gegeven.
De verbetering die volgt op een zelfmoordpoging, betekent dat het risico voorbij is.	De meerderheid van de suïcides na een poging gebeurt in de maanden na de verbetering
Suïcidaal gedrag impliceert het verlangen naar de dood.	De mens blijft zeer ambivalent. Het willen sterven is verbonden met de wens (anders) te blijven leven.
Suïcide gebeurt plots, impulsief	De suïcidale persoon maakt een problematische periode door die al een zekere tijd kan duren. Bij de meeste suïcides is er een druppel die de emmer doet overlopen

Misvattingen en realiteit¹⁴

Gedrag heeft vele oorzaken

Hierboven hebben we achterliggende mogelijkheden gegeven die tot probleemgedrag zouden kunnen leiden, maar wat niet noodzakelijk tot probleemgedrag leidt. We hebben ons dan ook echter beperkt tot het louter informeren dat deze gebeurtenissen of deze problemen mee bepalend zijn voor de opvoeding van het kind. We beseffen dan ook dat deze lijst onvolledig is uitgewerkt. Toch schept het een kader van welke problematiek er

¹⁴ JEAN-PIERRE ANDRIES e.a. (comité voor Bijzondere Jeugdzorg Brugge), Probleemgedrag op school, Garant, Leuven- Apeldoorn p. 290

bestaat onder de jongeren. In werkelijkheid komt er nog zo veel meer bij kijken en zijn er meerdere problemen bij kinderen mogelijk. Niet alle problemen manifesteren zich daarbij op dezelfde wijze. Bijvoorbeeld een kind dat gescheiden ouders heeft, kan zich misschien heel lastig gedragen in de klas omwille van zijn verdriet. Eveneens kan het zijn dat een kind met gescheiden ouders beter gaat presteren, omdat de spanningen uit het gezin zijn weggenomen. De geschillen tussen de ouders zijn misschien verdwenen en de druk op het kind is er door afgenomen. Het kan dan weer vrij denken om zijn opdrachten op een geconcentreerde manier aan te vatten.

Een extra moeilijkheid bij de zoektocht naar oorzaken: In hoeverre kun je zeker zijn de échte, eigenlijke oorzaak te ontdekken?¹⁵ Bij mensen is het nu eenmaal zo dat bepaalde gedragingen niet het gevolg zijn van één oorzaak of aanleiding. Meestal gaat het om een samenspel van verschillende factoren en/of gebeurtenissen die samenkomen.

De leraar heeft immers niet alleen af te rekenen met individueel lastig gedrag, erger nog zijn de klasgroepproblemen. Kliekgeest, ruzies tussen verschillende groepjes, negatieve sfeer onder de leerlingen.

‘ Gedrag heeft vele oorzaken en de waarheid heeft veel gezichten ’

Ongewenst gedrag ontstaat ook niet zomaar. Het wordt ook aangeleerd door anderen.

5 Preventief handelen¹⁶

Storend gedrag kan verschillende oorzaken hebben. Dat het ongewenste gedrag binnen het klaslokaal toeneemt, willen we dan ook vermijden. Als we probleemgedrag binnen de klas willen aanpakken, mogen we niet te eng kijken. Ook de leerkracht en de school kunnen de aanleiding zijn tot dit gedrag. Al het probleemgedrag vermijden is een utopie. Maar we kunnen wel proberen om zo veel mogelijk probleemgedrag te voorkomen. Met een goed klasbeheer kunnen we het klimaat binnen de klas aangeneren maken.

Van klashouden naar klasbeheer

Klashouden wil zeggen dat je er bent voor de klas en dat je er voor zorgt dat de leerlingen hun takenpakket op het einde van het jaar hebben gezien. Klasbeheer gaat nog veel verder dan dat. Daarom is het voor klasbeheer belangrijk dat we maatregelen

¹⁵ VAN MOSSEVELDE E, *De klas in de hand, Omgaan met en (bege)leiden van leerlingen*, Acco Leuven/ Amersfoort 233p

¹⁶ REDANT, G., *Doeltreffend klasbeheer, effectief omgaan met de klasgroep*, Antwerpen Apeldoorn, 307p

en voorzieningen treffen die noodzakelijk zijn een omgeving te creëren en te handhaven waarin onderwijzen en leren kunnen plaatsvinden. We denken hierbij aan afspraken die er gemaakt worden. Hoe staat de leerkracht ten opzichte van zijn klas. Hoe kan men een aangenaam klasklimaat creëren door de leerlingen te motiveren. Wanneer en hoe gaan we als leerkracht een einde maken aan storend gedrag. Dit zijn enkele zaken die de orde binnen de lessen kunnen houden en waardoor het voor de leerkracht aangenamer lesgeven is, en natuurlijk voor onze leerlingen aangenamer bijwonen van de lessen.

Met afspraken begonnen is half gewonnen

Er is nood aan duidelijke afspraken tussen leerkrachten en leerlingen maar ook tussen leerkrachten onderling en tussen de leerlingen onderling. Iedereen moet op de hoogte zijn van de afspraken en de afspraken moeten door iedereen gerespecteerd worden. Bovendien zouden de verschillende afspraken die er gemaakt worden zo veel mogelijk rechtlijnig met elkaar verbonden zijn.

Bij de inschrijving van de leerling in een school, gaan de ouders van de leerling en de leerling zelf akkoord met vele leefregels die binnen de school gelden. Bijgevolg verwacht de school ook dat de leerling deze regels zal nalezen. Door het schoolreglement mee te geven aan de leerlingen stelt de school de ouders en de leerlingen op de hoogte. Maar worden deze regels wel altijd grondig doorgenomen? En wat bij mensen van allochtone origine die nog niet ingeburgerd zijn in onze Nederlandse taal. Men kan er niet van uit gaan dat wanneer men een bundel met de leerling meegeeft, dat zij ook effectief op de hoogte zijn van de regels van de school. Toch mogen we niet alle scholen over dezelfde kam scheren. Er zijn wel degelijk scholen die rekening houden met anderstaligen. Zij voorzien in sommige gevallen een tolk bij het doornemen van de regels van de school. In andere gevallen wordt gewoon het reglement vertaald. Deze houding van de school valt dan ook alleen maar aan te moedigen. Duidelijke afspraken kunnen al veel problemen voorkomen.

Maar dit geldt ook voor binnen het klaslokaal. Elke leerkracht heeft zijn methodes. Deze methodes kunnen zich dan ook steeds vinden binnen het schoolreglement. De leerkracht kan belang hechten aan bepaalde zaken zoals orde en netheid, stiptheid, correctheid, volledigheid,... Hiertoe heeft de leerkracht het volste recht. Hij bepaald immers wat hij van zijn leerlingen verwacht. Ten slotte is hij de persoon die er voor moet zorgen dat de eindtermen bij de leerlingen worden bereikt. Het is dan ook ten stelligste aangeraden dat de leerkracht zijn manier van werken in het begin van het schooljaar ook meedeelt. Wanneer dit op papier werd aangemaakt, kunnen de leerlingen ook altijd eens terug kijken waaraan ze zich moeten houden. Dit wil absoluut niet zeggen dat hiermee een dictatuur moet worden gevormd tussen de leerkracht en zijn leerlingen. Elke regel die de leerkracht opstelt moet hij ook kunnen staven en overlegbaar maken. Wanneer de leerlingen mee inspraak krijgen over de afspraken, zullen ze wanneer ze die overtreden

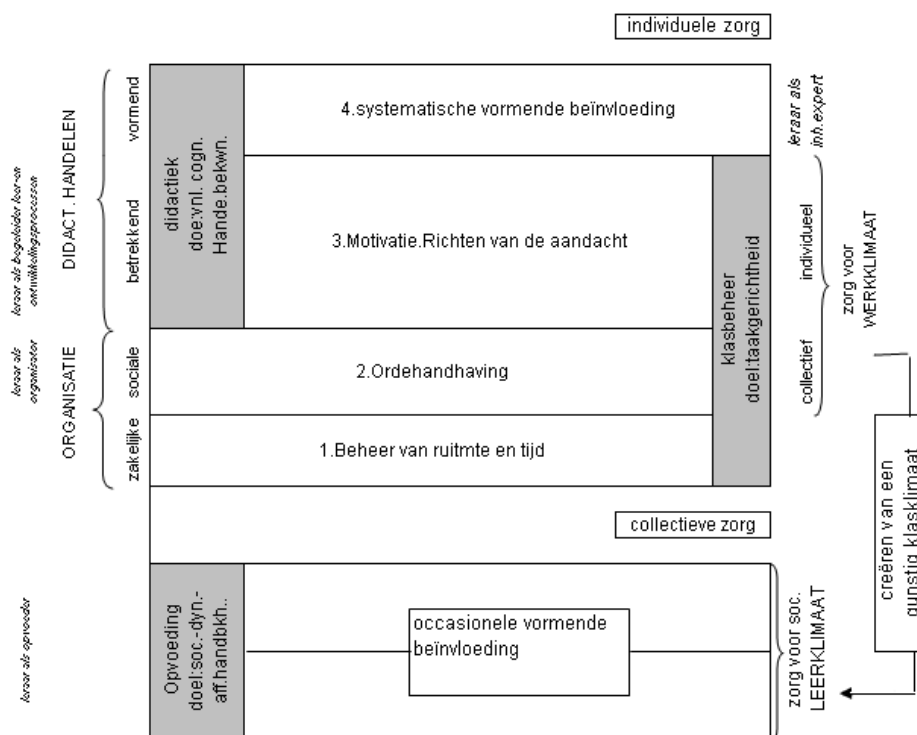
ook sneller aanvaarden dat ze in de fout zijn gegaan. Uiteindelijk is het nog altijd de leerkracht die de knoop doorhakt wat de afspraken voor het schooljaar zullen worden. Maar duidelijkheid binnen het klaslokaal over taken en opdrachten zijn een voorwaarde om een aangenaam klasklimaat te bekomen.

De taken van de leerkracht

In onderstaand schema wil Redant G. aantonen dat ook de leraar een duidelijke invloed heeft op het gedrag van de leerlingen in de klas. Als fundamenteën van een goed klasbeheer moet er sprake zijn van een goed beheer van de ruimte en tijd waarbinnen ordehandhaving voor een gemoedelijke sfeer in de klas zorgt. De leerkracht krijgt de uitdagende taak om vervolgens via interessante en uitdagende leerstof de motivatie bij de leerlingen op te wekken. Op die manier kan er een interesse gevormd worden voor de lessen waardoor er in de toekomst steeds minder aan handhaving zal moeten worden gedaan. De leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt binnen de les en zullen zich er ook aan houden als ze graag naar de les komen. Doordat er minder tijd wordt verloren door handhaving, kan men ook dieper ingaan op de materie en is er meer tijd voor onduidelijkheden. Om het gunstige klasklimaat te kunnen creëren is er zowel nood aan de zorg voor een werkklimaat als voor een leefklimaat. Waarden die zowel binnen als buiten het klaslokaal moeten bijgebracht worden. Het gaat niet altijd over wat men bijleert over een bepaald vak. Soms kunnen gesprekken over morele waarden een grote bijdrage vormen aan het lesgebeuren in de toekomst. (vb respect, diversiteit, beleefdheid, dankbaarheid, afhankelijkheid, groepsdynamiek, sociaal gedrag,...)

Zie volgende pagina: takenvelden in het uitvoerend werk van de leraar¹⁷

¹⁷ REDANT G., Doeltreffend klasbeheer – *effectief omgaan met de klasgroep*, Antwerpen Apeldoorn, 307p

Als we kunnen zorgen voor taakgerichtheid en betrokkenheid zal er meer kans zijn dat er kennis worden opgedaan dan dat er helemaal geen sprake is van taakgerichtheid en betrokkenheid. Als we spreken over taakgerichtheid gaat het over de mate waarin de leerlingen open staan voor de aangeboden vormingskansen. De leerkracht meent het goed met de leerlingen en wil hen zo veel mogelijk met kennis vergaren. Dit moet natuurlijk zo ook ervaren worden bij de leerlingen en ook worden geaccepteerd. Wanneer men dit accepteert en er begrip voor toont, zal men ook een grotere betrokkenheid uitstralen binnen de lessen. Voor iedereen kan deze betrokkenheid anders zijn. De ene vraagt veel van uit interesse, de andere is de hele les stil zodat hij zo veel mogelijk informatie kan verwerken. Het is dan ook noodzaak dat de leerlingen in de klas hun eigen stijl van werken kunnen hanteren en dat er door de andere leerlingen ruimte wordt gegeven omdat te mogen doen. Pas wanneer iedereen zich goed voelt met de situatie kunnen we spreken van een veilige leeromgeving of een klas met een leefmilieu.

De klas als leefmilieu

Doyle (1986) spreekt over 6 kenmerken die men terug kan vinden binnen een klas. Deze kenmerken hebben elk een karakter dat het leefmilieu binnen de klas kan aantasten.

a) Multidimensionaliteit

Tijdens de lessen kunnen er zich een waaier van gebeurtenissen en processen afspelen binnen de klas. Het gaat dus niet slechts om één bepaalde gebeurtenis die moet

behandeld worden. Flexibiliteit van de leerkracht is een noodzaak om deze verschillende gebeurtenissen en processen in goede banen te leiden zodat er geen tumultueuze gebeurtenissen ontstaan.

b) Gelijktijdigheid

Men kan niet verwachten dat elke gebeurtenis één voor één plaats vind. Al leerkracht sta je alleen tegenover enkele leerlingen. In sommige gevallen zijn dat er zelfs meer dan 20. Hoe groter de groep van leerlingen, hoe groter de kans dat er verschillende gebeurtenissen op éénzelfde moment aan het afspelen zijn. Dit maakt het voor de leerkracht die er alleen voor staat niet gemakkelijker op. Om zulke situaties zo goed mogelijk aan te pakken moet de aandacht naar de leerlingen toe verdeeld worden. Wanneer je de aandacht over de hele groep kan verdelen kan je spreken van een gespreide aandacht. Dit is niet zo evident voor de beginnende leerkrachten die zich vaak focussen op de inhoud van hun les. Meestal zijn ze zo gefocust op bepaalde inhoudelijke en organisatorische aspecten van hun les, dat ze een escalerende gelatenheid bij de leerlingen niet opmerken. Dan is het meestal al te laat. Een meer gevorderde leerkracht is meer zelfzeker over de kennis die hij wil overdragen en kan bijgevolg sneller opkomend storend gedrag herkennen en er op reageren.

c) Onmiddellijkheid

Zoals hierboven aangegeven is het van belang dat de leerkracht snel ingrijpt in situaties die storend gedrag met zich kunnen meebrengen. Meteen reageren is het beste. Het probleem dat er net ontstaat met meteen reageren, is dat je geen tijd krijgt om na te denken hoe je moet reageren. De ervaring om met een klas om te gaan speelt hier een grote rol. Ook proberen we met dit eindwerk een beeld te vormen welke mogelijkheden er bestaan om juist en meteen in te grijpen. Dit wil niet zeggen dat het altijd de juiste oplossing biedt. We hebben immers al besproken dat elke leerling een individu is met zijn eigen mogelijkheden en eigen problemen. Meteen reageren is dus de boodschap, niet reageren is altijd fout.

d) Onvoorspelbaarheid

Als we altijd moesten weten wanneer er een bepaalde gebeurtenis zou plaatsvinden, zou dat veel makkelijker zijn om op te anticiperen. Helaas is dat niet zo. Er zijn wel tekens die tot bepaald gedrag kunnen leiden, maar we kunnen niet altijd voorspellen welke gebeurtenis er zich gaat afspelen. Een klas zit vol met verrassingen en ook iedere klas is anders.

e) Openbaarheid

Tijdens de les is er sprake van interactie tussen 1 leerkracht en meerdere leerlingen. De gebeurtenissen die zich vervolgens afspelen zijn dan ook hoofdzakelijk in groep. Vandaar dat de leerkracht ook altijd moet oppassen op welke manier hij zijn leerlingen onder controle wil houden. Het laatste wat de leerkracht wil creëren is een hele groep die weerspanning toont omwille van een aanpak ten opzichte van één leerling. De aanpak van een leerkracht wordt altijd door meerdere leerlingen gezien. In vele gevallen wil de leerling zijn gezicht niet verliezen tegenover de rest van de klasgroep en zal zich dan ook op allerlei manieren de leerkracht in diskrediet proberen te brengen. Het is dus van groot belang dat je weet welke leerlingen je op welke manier moet aanpakken. Bovendien kunnen afspraken die je met je leerlingen hebt gemaakt een houvast zijn om aan de andere leerlingen van de klas aan te tonen dat de persoon wel degelijk in fout was.

f) Geschiedenis:

Hier gaat het niet over het vak geschiedenis, maar wel over wat er in het verleden is gebeurd binnen de klasgroep. Gebeurtenissen die plaatsvinden kunnen al een hele voorgeschiedenis hebben. (bijvoorbeeld: wanneer iemand zijn stoppen doorslaan bij langdurig pestgedrag) Ongewenst gedrag ontstaat nooit zomaar plots uit het niets. Er is altijd een aanleiding tot dat gedrag. Maar die aanleiding kan al een tijdje geleden hebben plaatsgevonden. Vandaar is het ook moeilijk om gepast te reageren op ongewenst gedrag wanneer men niet de gehele voorgeschiedenis kent van het probleem. De manier van aanpakken kan dan bij de leerling ook nog eens verkeerd geïnterpreteerd worden. Het zou naïef zijn om te geloven dat probleemgedrag zich zonder reden plots kan voordoen.

Een veilig klasklimaat

Als we willen zorgen voor een veilig klasklimaat zijn dit toch 6 aspecten waarmee we steeds rekening moeten houden. Naarmate de bekwaamheid van de leerkracht en de anciënniteit gaan sommige van deze aspecten automatisch in rekening worden gebracht bij hun manier van reageren. In het verleden hebben ze misschien nog in dergelijke situaties moeten ingrijpen en weten ze bovendien welke gevolgen dat met zich teweeg kan brengen. Op die manier wordt er geanticipeerd vanuit ervaringen. Tenslotte willen we vermijden dat er in de lessen probleemgedrag ontstaat. Maar hoe kunnen we nu anticiperen om het probleemgedrag zo veel mogelijk te vermijden? Waarmee moeten we rekening houden met het maken van lessen?

6.2.1 Motivatie

Wanneer je als leerkracht je lessen maakt, moet je je er steeds van bewust zijn dat er een grote diversiteit kan zijn binnen je klasgroep. Bovendien moet je de leerlingen steeds weten te boeien met de onderwerpen die je hebt, zodat je de aandacht van de leerlingen kan vasthouden. Onderwerpen die minder interessant zijn voor de leerlingen kan je best afwisselen met leuke anekdotes, speelse oefeningen, leuke werkvormen,... waarbij de leerlingen toch gemotiveerd zijn om mee te blijven werken. De lessen die niet aangepast zijn op het niveau van de leerlingen verhogen het risico dat er storend gedrag gaat optreden. Sommigen zullen sneller afhaken wanneer de moeilijkheidsgraad te hoog ligt. Dit afhaken resulteert kan resulteren in zich stil bezig houden met andere zaken, maar ook in vervelender gedrag. Als de moeilijkheidsgraad te laag ligt, hebben we echter ook een probleem. De uitdaging ontbreekt bij de leerlingen. Voor leerstof die ze zich eigen maakte, blijven ze niet steeds aandachtig volgen. Er ontstaat een instelling die zegt dat ze niet moeten volgen omdat ze toch al alles weten wat er door de leerkracht wordt meegedeeld.

Dus noch te moeilijk, noch te gemakkelijk kan voor de leerlingen is voor een leerling motiverend om actief een les bij te wonen.

6.2.2 Tempo en taakgerichtheid

Aansluitend bij de moeilijkheidsgraad van de leerstof ligt het tempo. De les heeft voldoende continuïteit en vaart nodig. Het is niet leuk om steeds bij hetzelfde te blijven stil staan. Op die manier creëert men op een korte tijd leerstof die niet meer uitdagend genoeg is. Men wil verder met de les en nieuwe zaken uitproberen die weer uitdagender zijn. Als leerkracht mag men dan ook niet te lang blijven stil staan bij de theorie. Het aanbieden van diverse oefeningen verhoogt de kans dat het cognitieve wordt opgenomen door iedere leerling. Het wordt ook al sneller duidelijk welke leerlingen er niet mee zijn. Bij het collectief overlopen van de theorie, zijn het vaak de sterkere leerlingen die met de antwoorden komen. Bovendien verraden ze de antwoorden vaak, vooraleer de andere leerlingen een kans krijgen om er over na te denken. De minder gemotiveerde leerlingen laten het werk dan ook van te voren gebeuren. Deze leerlingen zijn bijgevolg ook minder betrokken bij het leerproces. Wanneer je leerlingen actief aan het werk kan houden, is het makkelijker om de leerlingen die niet zo goed mee zijn met de leerstof, individueel bij te sturen. Komen individuele problemen steeds vaker terug bij de leerlingen, dat is het perfecte moment om de leerlingen weer klassikaal te onderrichten. Op die manier wordt het tempo er ook voor alle leerlingen er in gehouden. Uiteraard werkt de ene leerling al sneller dan de andere leerling. Het is aangeraden om extra oefeningen te voorzien voor de sneller werkende leerling. Zodat deze niet storend optreedt bij de leerlingen die hun taken nog niet hebben afgemaakt. Het voordeel van de leerlingen zo snel mogelijk zelf aan het werk te zetten, is dat iedere leerling op zijn eigen tempo kan

werken en je duidelijk kan zien welke leerlingen meer nood hebben aan individuele hulp. Differentiatie en taakgerichtheid bevorderen de motivatie en het tempo binnen de lessen.

6.2.3 Controle bewaren

a) Alertheid tijdens de les

Tijdens het geven van je lessen is het aangeraden om waakzaam te zijn over storend gedrag. Je creëert een imago bij de leerlingen. Dit imago kan in je voordeel of in je nadeel spelen. Wanneer je bij leerlingen het imago hebt van een leerkracht te zijn die alles toe laat, en die zijn dreigementen naar de leerlingen toe nooit nakomt, zal men ook veel meer durven uit proberen. Het zal moeilijker zijn om een klas te handhaven. Leerlingen weten precies wat ze mogen doen en wanneer ze worden gestraft. Grijp je nooit in wanneer leerlingen tijdens de les met elkaar aan het babbelen zijn, dan weten zij dat babbelen tijdens jou les is toegelaten. Ook de lessen die volgen zullen zij blijven babbelen wanneer jij als leerkracht iets probeert uit te leggen. Stel er gebeurt iets in de klas dat niet door de beugel kan. Omdat je je gezag wil uitstralen geef je deze leerling een waarschuwing: 'als ik nog één opmerking moet geven schrijf je tegen morgen 5 blz over ...' Maar na 5 minuten doet dezelfde leerling weer iets wat niet door de beugel kan en je verteld hem dat dit de laatste keer is. Doordat je de eerste waarschuwing niet naleeft, weet de leerling dat je terugkomt op je beslissingen en zal bovendien nog meer willen proberen. Het ergste gevaar schuilt er in dat andere leerlingen die niet betrokken zijn bij het voorval ook gaan beseffen dat de leerkracht enkel waarschuwingen uitdeelt. Uiteindelijk heb je als leerkracht een imago gecreëerd waarbij de leerlingen in jou een leerkracht zien die niet tot straffen komt. Je merkt al het gevaar dat dit imago kan meebrengen in je lessen.

Als leerkracht kan je uiteraard ook een ander imago creëren zoals dat van de allesziende opmerkende leerkracht. Opmerkzaam zijn is hiervoor de boodschap. Wanneer je leerlingen ziet babbelen tijdens je uitleg, geef je hen een teken dat ze moeten zwijgen tijdens je uitleg. Er zijn verschillende manieren om dat te doen, maar daar komen we later op terug. Je probeert meteen te laten voelen dat je alles hebt gezien. Als leerkracht laat je uitschijnen dat jij er bent om de orde te handhaven, en dat de lessen rustig moeten verlopen. Steeds ingrijpen in het begin van ongewenste activiteiten in klas, zorgt voor een imago van alertheid. De leerlingen krijgen het idee dat ze niets verkeerd bij je kunnen doen, omdat je het steeds gezien hebt. Op deze manier zijn ze gewaarschuwd vooraleer ze iets willen doen wat niet door de beugel kan. Je mag streng overkomen bij de leerlingen, maar probeer niet in de valkuil te belanden dat leerlingen niets meer durven vragen omwille van de reactie die ze zullen krijgen. Leerlingen hebben nood aan het stellen van vragen. Aangezien we er vanuit gaan dat er geen domme vragen bestaan, moeten we ook steeds de vrijheid kunnen bieden om vragen te stellen. Als leerkracht zal

je dus opmerkzaam en alert moeten overkomen, maar toch je bereidwilligheid om te helpen moeten uitdrukken naar de leerlingen toe.

b) Simultaan gedrag

Tijdens de lessen gebeuren er verschillende gebeurtenissen op eenzelfde tijdstip. Dat maakt het voor de leerkracht niet gemakkelijk om tijdig problemen te herkennen en bijgevolg ook tijdig in te grijpen. Van de leerkracht wordt er dus verwacht dat hij de aandacht kan spreiden. De ene gebeurtenis mag er niet voor zorgen dat het alle aandacht van de leerkracht opeist, zodat de andere gebeurtenissen kan escaleren. Voor je het weet verlies je de aandacht van de leerlingen. Men voelt het aan wanneer er leuke dingen achter de rug van de leerkracht gebeuren. Hoe meer je voor een klas staat, des te beter je je aandacht kan spreiden. Beginnende leerkrachten hebben de neiging om zich te focussen op bepaalde aspecten van de les. Daardoor ziet men vaak niet wat er allemaal aan het gebeuren is. Dit is geen verwijt naar jonge leerkrachten toe. Doordat een beginnende leerkracht alle informatie op zo'n goed mogelijke manier wil overbrengen is het een beetje logisch dat de leerkracht zich daar voornamelijk op baseert. Naarmate de leerkracht vordert in het overdragen van de leerinhouden, kan deze ook gemakkelijker met andere zaken bezig houden. Er wordt een zekere routine gecreëerd in het lesgeven, waardoor je meer kan bezig zijn met klasbeheer. Een goed klasbeheer zorgt er op zijn beurt weer voor dat de leerstof op een betere manier door de leerling kan worden opgenomen. Het is dus belangrijk dat je als leerkracht vooraleer je je les gaat geven, goed op de hoogte bent van de leerinhouden. Des te gemakkelijker je je leerinhouden aan de leerlingen kan overbrengen, des te beter je je aandacht kan verdelen over wat er in zich in de klas allemaal afspeelt.

c) Naïeve houding van de beginnende leerkracht

Als jonge leerkracht wil men het meestal anders doen. Men wil goed overkomen bij de leerlingen. Men wil dat men je gaat zien als een leerkracht waar ze positief over spreken. In ieder geval, doorheen je eigen schoolcarrière heeft iedere beginnende leerkracht zijn leuke en minder leuke herinneringen aan bepaalde leerkrachten. Deze terugblik op de gedragingen van je eigen leerkrachten zijn mee bepalend voor de manier waarop je zelf gaat lesgeven. Of je bent van plan gedragingen over te nemen omdat je ze net heel tof vond aan die leerkracht, ofwel ben je van plan je op een bepaalde manier zeker niet te gedragen omdat je negatieve ervaringen aan een bepaalde leerkracht hebt overgehouden. Uiteindelijk willen we allemaal hetzelfde. We willen er allemaal voor zorgen dat leerlingen graag naar de les komen en dat ze gemotiveerd meewerken. Op die manier heb je het gevoel dat je een meerwaarde kan betekenen in hun opvoeding. Bijgevolg gaan we een toegeeflijke houding aannemen tegenover onze leerlingen. Toch

schuilt hier enigszins gevaar in. De visie over het lesgeven die vele studenten die aan de lerarenopleiding hebben, is vaak een naïeve voorstelling van het lesgeven. Tijdens stage en onze opleiding worden we al snel geconfronteerd met een grote diversiteit van leerlingen, waarbij er soms ook nog leerlingen zijn die het niet zo goed menen als de leerkracht met hen. Zoals we eerder gezien hebben gaat er een hele voorgeschiedenis aan vooraf, en hebben ook leerlingen een algemeen beeld gevormd over leerkrachten. Doorheen de opleiding wordt onze visie aangepast en uitgebreid door ervaringen, literatuur, gesprekken met andere studenten en leerkrachten,... De beginnende leerkracht leert zich aanpassen aan de nieuwe situatie.

Vonk (1983) geeft 3 redenen voor de naïeve en toegeeflijke houding die beginnende leerkrachten aannemen aan het begin van hun loopbaan als leerkracht.

1. Allereerst is er het afzetten tegen de eigen sterke schoolervaringen. Die negatieve ervaringen die je zelf hebt meegemaakt, wil je niet doorgeven aan je eigen leerlingen. De reputatie zou in gedrang kunnen komen door deze gedragingen die leiden tot die negatieve ervaringen.
2. Ten tweede houdt Vonk rekening dat de beginnende leerkracht, nog niet zo lang geleden zelf achter de banken zat in de plaats van vooraan in de klas. Dit brengt met zich mee dat de leerkracht nog steeds kijkt uit het gezichtspunt van de leerlingen. Ook tijdens de lerarenopleiding heb je nog steeds mentoren die over je prestaties waken. Met als gevolg dat het moeilijk is om een perspectief op te bouwen van de leerkracht vooraan in de klas. Dit hoeft niet altijd nadelig te zijn. Vonk vindt dit trouwens het belangrijkste aspect waarom men een eerder toegeeflijke houding aanneemt.
3. Ten slotte vertelt Vonk dat de permissieve houding van de beginnende leerkracht te positief wordt benaderd door de lerarenopleiding. Wanneer men iets kritischer zou zijn over de toegeeflijke houdingen die de beginnende leerkrachten hebben, zou de kans op een praktijkshock, wanneer men in het onderwijs terecht komt, verkleind worden. Men moet er van bewust zijn dat niet alles altijd rozengleur en maneschijn is.

d) De orde in de klas houden

Om de sfeer in de klas zo rustig mogelijk te houden kunnen we de controle indelen in ordebescherming en ordebewaking.

- ordebescherming

Met orde bescherming bedoelen we dat er voor moet gezorgd worden dat er geen voorspelbare ordeverstoring optreedt. Met andere woorden gaan we vooraleer we aan onze les beginnen zoveel mogelijk risicofactoren voor gedragsproblemen proberen uit te schakelen. vb. Als je op voorhand al weet dat je een klas hebt die niet bekwaam is

om in groepen geconcentreerd aan een opdracht te werken, kan je in les maatregelen treffen dat ze wel geconcentreerd moeten werken. Bijvoorbeeld met een beloningssysteem werken. Helemaal geen groepswerk laten uitvoeren is ook geen aanrader, omdat er in groepswerk toch een hele boel vaardigheden zitten die de leerlingen moeten verwerven. Bij ordebescherming ga je voorkomen dat er ordeverstoringen komen.

- ordebewaking

Niet alleen bij het voorbereiden van de les moet er rekening worden gehouden met hoe men de orde kan bewaren. Ook tijdens de les is het van belang dat men op een gepaste manier leert ingrijpen op situaties zodat er sprake blijft van een aangenaam leefmilieu in de klas. Situaties waarvan je denkt dat zij een aanleiding kunnen zijn tot onrust, probeer je dan ook zo snel mogelijk aan te passen. Ordebewaking komt tot stand bij een alerte leerkracht, die steeds een sociale controle doet bij de leerlingen. Hij houdt oogcontact en laat duidelijk merken dat hij toezicht over hen heeft. Net zoals ordebescherming heeft ook ordebewaking een preventief karakter. Maar in plaats van passief wanorde te voorkomen, is dat bij ordebewaking actief voorkomen.

Wat we hier nog aan toe willen voegen dat ook na de les er aan ordebescherming moet worden gedaan. Er kunnen zich op het einde van de les nog gebeurtenissen plaatsvinden die ook een invloed kunnen hebben op de volgende lessen. Bijvoorbeeld: Je geeft strafwerk aan iemand die gedurende de hele les storend gedrag vertoont. Als de leerling dit onterecht vindt en hij laat het duidelijk merken bij zijn medestudenten die ook aan het zelfde touw beginnen te trekken, kan een individueel gesprek met de leerling na de les de gemoederen bedaren.

In dit voorbeeld is er sprake van een negatieve invloed. De kans bestaat dat de volgende les in tumult begint omdat de leerlingen voet bij stuk willen duidelijk maken aan de leerkracht dat de gestrafte onterecht behandeld werd. Als de leerkracht met een gesprek dieper tot de leerling kan doordringen en hem vertellen waarom dat hij straf heeft gekregen, dan is de kans groter dat de leerling het aanvaardt.

Maar het kan ook een positieve invloed hebben. Wanneer je vindt dat de klasgroep goed heeft meegewerkt kan je dat laten horen. Ook de leerlingen hebben af en toe nood aan een schouderklopje. Als je blijk geeft van appreciatie en respect, is de kans groter dat leerlingen dat ook zullen doen naar jou als leerkracht.

- ordehandhaving

Hier is er al sprake dat de onrust in de klas escaleert. Bij een dergelijk situatie moet je als leerkracht een kortstondige interventie doen, zodat de kalmte in de klas weer de bovenhand neemt. Hier komen we verder nog op terug.

- ordeherstellers (niet meer preventief)

De preventieve handelingen maken plaats voor de interventie. De situatie is uit de hand gelopen. De leerkracht moet ingrijpen en er moet aandacht besteed worden aan het ongewenste gedrag. Er zijn vele manieren om dat te doen. Vaak is het ook afhankelijk van hoe ernstig het ongewenste gedrag is.

'De grens tussen toelaatbaar VS ontoelaatbaar is de scheiding tussen ordebewaking VS ordehandhaving'

We halen hier voorbeelden aan waar je op kan letten bij het preventief handelen

Ordebeschermers:

Aansluiten bij het niveau van de leerlingen

Het is van groot belang dat de lessen zijn aangepast aan de leerlingen. Lessen die met een inhoud die te gemakkelijk is voor de leerlingen, wekken erg weinig motivatie op. Met als gevolg: Er is minder uitdaging, en de leerlingen hebben tijd over. Als men sneller verveeld geraakt, gaat men zich bezig houden met andere zaken. En het maakt voor hen niet uit ook, want ze zijn in staat de gemakkelijkere leerstof snel op te nemen voor testsituaties. Bij het vaak herhalen van de leerstof kan je dit effect ook hebben.

Eveneens mag de leerstof niet te moeilijk zijn. Het gevaar dat leerlingen hierbij afhaken is te groot. Er mag uiteraard wel een zekere uitdaging zijn in de les, maar wanneer het niveau te hoog ligt, zullen leerlingen het sneller opgeven. Als het tempo te snel is, maar de lesinhoud is op het niveau van de leerlingen, dan kan je nog het effect krijgen van een te moeilijke leerstof.

Leerstof die wordt behandeld op het niveau van de leerlingen is uitdagend. Het is net tegen de grens van wat ze nog net niet kunnen. Men is bovendien genoodzaakt om de les mee te volgen, want bij het niet volgen loopt de leerling het gevaar niet meer mee te kunnen. Men moet dus steeds nagaan met welke leerlingen men te maken heeft. Konden ze de vorige les goed volgen, was deze te moeilijk of eerder te gemakkelijk? Een kritische reflectie doorheen de lessen maakt dat de leerkracht meer oefenstof op niveau kan geven. (zie ook inspelen op de leefwereld van de leerlingen)

Opgelet!

Self-fulfilling prophecy:

Als men van de leerlingen al een beeld gevormd heeft en bijgevolg de leerstof aanpast aan dat eigen beeld, kan het zijn dat dat beeld niet strookt met de werkelijkheid. Je gaat bovendien bij het observeren je vooral focussen op het beeld dat je al hebt van de leerlingen, waardoor dit beeld een zekere waarheid aanneemt. = 'zie je wel' -effect

'The self-fulfilling prophecy is, in the beginning, a false definition of the situation evoking a new behaviour which makes the original false conception come 'true'. This specious validity of the self-fulfilling prophecy perpetuates a reign of error. For the prophet will cite the actual course of events as proof that he was right from the very beginning'¹⁸

Differentiatie voorzien

Niet alle leerlingen zijn hetzelfde. Misschien kom je in je loopbaan wel eens iemand tegen die hoogbegaafd is of iemand die dyslexie of een andere leerstoornis heeft. Als je enkel dezelfde oefeningen aanbiedt voor deze leerlingen zijn ook zij sneller geneigd om af te haken. Stel dat een hoogbegaafde dezelfde leerstof krijgt als andere leerlingen, zal hij deze op een veel korter tijdstip kunnen verwerken. Vervolgens moet hij wachten tot de andere leerlingen klaar zijn. Als die leerlingen dat wachten gedurende al die lessen en al die jaren beu wordt, zal die waarschijnlijk andere zaken zoeken om zich mee bezig te houden. En dit kan storend zijn voor de rest van de klasgroep. Ook geldt dit voor de leerlingen die problemen hebben om oefeningen tegen een degelijk tempo af te werken. Als zij niet kunnen volgen met oefeningen dan gaat er zich uiteindelijk ook een achterstand ontwikkelen en zal men afhaken.

Als leerkracht moeten we dus extra oefeningen voorzien voor de snellere leerlingen. Oefeningen die nog uitdagender zijn en van een hoger niveau. Zo krijgen ook de minder snelle leerlingen de kans om aan de oefeningen te werken. Maar zijn ook de betere leerlingen meer gemotiveerd om de moeilijkere oefeningen te mogen uitvoeren. Dit vraagt natuurlijk een extra inspanning van de leerkracht. Maar de leerkracht kan dit natuurlijk ook op een andere manier aanpakken. vb. De ene helft van de klas doet de even opdrachten en de andere helft van de klas doet de oneven opdrachten. Is er een leerling klaar, dan kan deze aan de oefeningen beginnen die hij/zij nog niet had gemaakt.

Het is ook mogelijk om te remediëren in de verschillende opdrachten bij de zwakkere leerlingen. Je geeft hen bijvoorbeeld een kijkwijzer met de verschillende stappen om de opdracht uit te voeren.

Aangepaste werkvormen en variatie van werkvormen

Steeds een leerkracht vooraan in de klas die de les aframelt, dat vind niemand leuk om naar te luisteren. Men moet proberen om de leerlingen zoveel mogelijk actief te betrekken bij de les. Er wordt heel veel alleen gewerkt in het school, dus waarom niet even in groepjes werken. Dit kunnen diades zijn maar ook groepen

¹⁸ MERTON- Social Theory and Social Structure,
(http://nl.wikipedia.org/wiki/Selffulfilling_prophecy), 04/06/'08

van meer dan 2 personen. Probeer eens iets te doen wat niet zo voor de handliggend is en waarmee je de leerlingen gemotiveerd krijgt. Bijvoorbeeld: een invulopdracht van 1 pagina lang. Je weet dat wanneer je het samen maakt het lang duurt vooraleer je antwoorden krijgt, en je weet dat de leerlingen niet lang zelfstandig kunnen bezig zijn. Dan kan je er een wedstrijdje van maken om de opdracht in te vullen. Iedere leerling vult de opdracht volledig in. De leerling die de minste fouten heeft en het de snelste is, is de winnaar. De leerlingen zullen daarbij uitgedaagd worden om geconcentreerd en tegen een behoorlijk tempo de oefeningen uit te voeren. En je zorgt er voor dat je de minder leuke opdracht omzet naar een speelse opdracht. Bovendien worden antwoorden niet door iedereen afgewacht.

Ook komt men graag even van de stoel af. Laat leerlingen oefeningen op het bord maken, verbeteringen aanduiden op een transparant. Maak gebruik van ICT, zorg voor didactisch materiaal,... Als je voor de les na denkt over hoe je de leerlingen kan boeien om de les aandachtig te volgen aan de hand van verschillende werkvormen, zal je merken dat men automatisch meer gemotiveerd zullen zijn.

Inspelen op de leefwereld van de leerlingen

Het inspelen op de leefwereld kan voor leerlingen erg motiverend werken. Zo is het ook leuk als je een voorbeeld uit de klas kan nemen. Als leerlingen zich meer betrokken voelen bij het onderwerp, gaan ze er ook het nut van inzien. Vandaar dat het zo belangrijk is om dicht bij de leefwereld van de leerlingen te werken.

Let wel op dat er niemand in diskrediet wordt gebracht bij het gebruiken van een thema. Dit zou een geheel ander effect kunnen geven bij de leerlingen. Het is niet de bedoeling dat een leerling een negatief gevoel over houdt bij het einde van de les. Je kunt ook altijd met je leerlingen afspreken dat alles wat er in de klas gezegd wordt ook effectief in de klas blijft. Is dat niet het geval, dan moeten er sancties worden getroffen.

Je hebt de taak om als leerkracht goed in het oog te houden waar leerlingen zich de dag van vandaag mee bezig houden. Elke klas is ook anders. Wanneer je steeds aan een meisjesklas moet lesgeven, zal je merken dat ze andere interesses hebben dan jongensklassen. De actualiteit nauwgezet in het oog houden is dus de boodschap.

Een haalbare planning voor je les

Bij het maken van de les, maak je een planning op van wat je wil zien tijdens de les. Te veel leerstof willen zien op een korte tijd is niet altijd goed. Leerlingen merken het wanneer er een gejaagde leerkracht voor de klas staat. Als de leerkracht onrustig is, draagt hij die onrust ook over op de leerlingen. De leerstof die je wilt aanbieden in je les, moet dus haalbaar zijn. Je kan altijd nog wat extra

voorzien wanneer de les vlotter verliep dan je had verwacht, maar overhaasting is niet goed. Ook hier kan je de leerlingen weer extra motiveren. Als je les in te halen hebt, kan je in het begin van de les meedelen tot waar je wilt komen. Als je binnen het lesuur daar geraakt, kan je een spelletje spelen met betrekking op de les. Eventueel kan je de leerlingen een kruiswoordpuzzel laten invullen met kernbegrippen van de les. Of je kan andere spelletjes spelen aan het bord waarin kernbegrippen van de les komen. Maar eerst en vooral is het belangrijk dat je op een rustige manier kan lesgeven en dat jou streefdoel haalbaar is.

Positie van de leerkracht in de klas bepalen

Bij het maken van je lesvoorbereiding kan je hier al wel eens bij stil staan. Niet in elk lokaal sta je even overzichtelijk opgesteld. Tenslotte moet je alle leerlingen kunnen zien. Dit geldt immers ook omgekeerd. De leerlingen moeten jou kunnen zien. Boodschappen worden zowel verbaal als non-verbaal doorgegeven. Een groot deel van je boodschap zit in je non-verbale taal. Vandaar dat het ook zijn nut heeft dat de leerlingen je kunnen zien. Ook alles wat je toont moet voor iedere leerling zichtbaar zijn. Zo kunnen de leerlingen beelden vanuit de les linken aan de cursus die ze moeten instuderen. Deze transfers die ze leggen, helpen hen om de leerstof beter op te nemen en te begrijpen.

Als leerkracht positioneer je best in een hoek ten opzichte van je leerlingen. Eventueel als dat mogelijk is, kan je jezelf op een verhoog plaatsen. Vanuit deze posities ben je in staat om een goed overzicht te bewaren. De onruststokers van de klas beseffen ook dat de kans groot is dat de leerkracht hun kattenkwaad ziet. Elk lokaal heeft ook zijn specifieke kenmerken. En wanneer je werkt met gevarieerde werkvormen zal je ook zeker je aanwezigheid moeten kunnen laten voelen bij de leerlingen. Daarom is het toch belangrijk dat je een duidelijk beeld hebt over waar je gaat staan bij een taakpresentatie. Iemand die nog nooit heeft lesgegeven in een computerlokaal, kan wel eens tot verassing komen dat leerlingen zich goed kunnen verbergen achter de monitors. Als het kan plaats je de leerlingen ook zo veel mogelijk in je gezichtsveld met de monitor naar jou toe gericht. Zo kan je altijd goed nagaan of de leerlingen zich wel met hun opdrachten bezig houden. Zo is het ook belangrijk dat je bij groepswork goed iedere leerling kan observeren. Als je een goede werkhouding eist bij de leerlingen, kunnen ze niet achter elkaar gebukt met ander materiaal bezig zijn (vb gsm).

Houd tijdens de les ook geen vaste positie, maar verplaats je geregeld tussen de leerlingen door. De aanwezigheid van de leerkracht tussen de leerlingen, schrikt ongewenst gedrag in de klas af. Denk maar aan het imago dat je creëert van de allesziende leerkracht (zie controle bewaren – alertheid).

Afspraken

In het onderwijs heeft men nood aan afspraken. Wat niet vastligt wordt vaak ten onrechte beschouwd als iets dat toegelaten is. Een extreem voorbeeld: Een leerling beschadigt de jas van een andere leerling. Hoewel dat dit niet in het schoolreglement staat, is het moreel toch onaanvaardbaar. Het is logisch dat zulke zaken niet allemaal worden opgesomd in een reglement. Je zou er een boek mee creëren van enkele honderden pagina's vol met regels. Er wordt een zekere volwassenheid van de leerlingen verwacht.

Toch kan elke leerkracht voor zijn eigen vak nog afspraken vastleggen. Deze mogen niet tegenstrijdig zijn met de afspraken van het schoolreglement, mits toestemming van de directie. DUIDELIJKHEID is volgens Redant dan ook een basiselement naast controle, tempo en motivatie om tot doeltreffend klasbeheer te komen. Dit wordt dan ook verder besproken. Afspraken moeten duidelijk zijn voor de leerlingen. Er mag geen overweldiging zijn met talloze afspraken zodat niemand nog weet aan welke regels er gehouden moet worden. Het is dan ook aangeraden dat de leerkracht in het begin van het schooljaar de afspraken voor zijn vak met de leerlingen meedeelt, en liefst een exemplaar op papier met de leerlingen meegeeft. Het kan nuttig zijn om dit exemplaar te bewaren in de kist van het betrokken vak. Als een van de afspraken niet wordt nageleefd, kan men er terug naar verwijzen. Voor de leerlingen zou het ook duidelijkheid moeten scheppen als ze steeds naar die afspraken kunnen teruggrijpen. Eventueel kan je vooraleer dat je je afspraken vast legt, met de leerlingen bepaalde zaken overlopen over hoe zij de afspraken zien, en ze aanpassen naar hun behoeften. Zolang er maar voor gezorgd wordt dat je je eigen afspraken kunt doordrukken naar de leerlingen toe, en van hen verlangt dat ze zich aan de afspraken houden.

Ordebewakers:

Profiel van de leerkracht¹⁹

De leerkracht moet respect hebben voor de leerling als rijpende mens. Hij moet aanvaarden dat de leerling zoekende is en fouten maakt en alles nog niet helemaal weet. Daarom mag hij de leerling niet beoordelen maar moet hij trachten de leerling proberen te begrijpen. Ten allen tijden zou de leerkracht een aanspreekpunt moeten kunnen vormen. Hierbij toont hij zijn luisterbereidheid zonder al te veel te oordelen, maar uit wel begrip voor de situaties die worden meegedeeld. Daarvoor moet hij soms ook tijd maken. Iemand die 2 minuten voor de les naar school komt is niet te bereiken en toont daarmee geen belangstelling

¹⁹ JEAN-PIERRE ANDRIES e.a. (comité voor Bijzondere Jeugdzorg Brugge), Probleemgedrag op school, Garant, Leuven- Apeldoorn p 290

in de leerling als persoon. Er wordt met andere woorden een open klimaat aangemaakt waar men durft naar de leerkracht toe te stappen met problemen. Een hulpverlenende functie uit zich in het betrokken zijn met het individu. Daarbij moet hij 'echt' zijn. Er moet een overeenstemming zijn tussen dat wat de leraar ervaart en voelt, en wat hij zegt en/of doet. vb. Hij moet zich niet tolerant voordoen, terwijl hij zich in werkelijkheid blauw ergert. Er wordt een objectieve kijk gevormd over een bepaalde situatie. Die echtheid kan het al dan niet slagen van de vertrouwensrelatie met zich meebrengen. Voor beide partijen is het belangrijk dat er een positieve blik op de situatie wordt gehanteerd. Een beetje optimisme geeft hoop.

In zekere mate bewustzijn van jezelf als leerkracht is nodig. Jij hebt een visie, je weet hoe je het liefst handelt en wat belangrijk voor je is. Je hebt een sterke interesse voor jongeren en kunt als voorbeeld dienen door vriendelijk, opgewekt en optimistisch te zijn. Ook ben je steeds bereid open te staan voor andere visies en van anderen bij te leren. Op die manier leer je omgaan met problemen zonder in paniek te slagen. Een leraar kan vlot contacten leggen met de ouders en niet enkel als het op een ouderavond moet. Hierbij is het wel belangrijk steeds voorzichtig te zijn in wat je zegt, zodat er geen schade wordt berokkend in de vertrouwensrelatie met de leerling. De leerkracht is een goed luisteraar die conflicten kan toedekken maar eveneens aanpakken. Het oplossen van problemen gebeurt dan ook door een gerichte vraagstelling gevolgd door een samenvatting van het gesprek. Die samenvatting kan dan nog eens ondersteund worden door een feedback.

Iedereen hanteert zijn eigen stijl van lesgeven. Het spreekt voor zich dat je je goed wilt voelen bij de manier waarop jij les geeft. Je hanteert dan ook voornamelijk vertrouwde werkvormen, maar je hebt geen schrik van nieuwe.

Aangepaste klasopstelling

Plaats de banken en de stoelen zo dat je de volledige aandacht kan opeisen, maar eveneens goed kan zien waar de leerlingen zich mee bezig houden. Wanneer je echter merkt dat je niet voldoende controle hebt, pas je de klasopstelling aan. De klasopstelling mag niet uitnodigen tot onrust. Het is bijvoorbeeld niet aangeraden om bij gewone opdrachten in een u - vorm te gaan zitten. Dit staat nauw in verband met de positie van de leerkracht. Voor de ordebewaking is de frontale positie het beste. Dat wil zeggen dat je meteen oogcontact met de leerlingen kan maken.

Boeiend lesgeven

Net zoals ouders stress kunnen overdragen op hun kinderen, kunnen leerkrachten hun gemoedstoestand overdragen op hun leerlingen. Een leerkracht die vol

enthousiasme over haar vak vertelt, zal meer aandacht krijgen dan een andere leerkracht die over hetzelfde vak vertelt alsof dat hij het beu is na al die jaren dezelfde uitleg te doen. Het hanteren van verschillende werkvormen kan hier een groot hulpmiddel vormen om boeiend te blijven. Wie opgewekt lesgeeft, maakt de leerlingen ook vrolijker. Sommige leerkrachten doen het zelfs teatraal. " Ik geef les zoals mijn favoriete leraren voor de klas stonden. Ik had een heel grappige leraar notenleer. Kletste ik te hard, moest naar buiten en nam hij een lange stok mee waarmee hij tegen de muur sloeg. Dan moest ik luidkeels aah! roepen." aldus, Karlien De Craen²⁰ die in Klasse haar positieve ervaringen uitdrukt over het enthousiasme in je lessen steken. En de aandacht op een ludieke manier vragen om toch de leerinhoud tot de leerling te brengen. Natuurlijk moet de werksfeer in de klas blijven, maar daarom hoeft het nog niet op een saaie manier te gebeuren. Wees optimistisch, vriendelijk en uitnodigend over het vak dat je geeft. Laat ook voelen dat je het graag doet en dat je er bent om de leerlingen te helpen. Humor in de les is aangeraden, maar dit wil niet zeggen dat men het imago moet creëren van de populaire moppentapper.

'Het zelfwaardegevoel en de relatie leerkracht- leerling krijgen meer kansen naarmate de sfeer kansen geeft aan humor, creativiteit en spontaniteit'²¹

Toezicht en oogcontact

Actieve preventie komt hier zeker tot zijn recht. De leerkracht bouwt de faam op dat hem niets ontgaat. Hij toont zich dan ook permanent aanwezig. Oogcontact is een bijzonder hulpmiddel om de leerlingen aan het werk te zetten zonder dat je de aandacht trekt van de hele klas. Bij het oogcontact weet men dat er verplichtingen zijn. Er is een tijdelijke interactie tussen leraar en leerling. De leerling voelt zich persoonlijk aangesproken en weet wat er van hem verwacht wordt. Het gevaar hierin schuilt dat je het tempo uit het oog kan verliezen wanneer je oogcontact met een leerling vormt en zo toch de aandacht van de rest van de klas trekt. Oogcontact moet ook verdeeld worden. Zo kan men iedereen betrekken bij het klasgebeuren. Er ontstaat een gespreide aandacht voor de leerlingen. Oogcontact is dan ook sterker dan toezien.

Bij toezicht is er sprake van een preventief en controlerend gezicht op snelle interventie. Er wordt nagegaan of elk individu wel doet wat er van hem/haar wordt verlangd. Met toezicht maak je een controle op alle afspraken die er gemaakt werden. Opmerkzaamheid van de leerkracht is dus een vereiste. De klas

²⁰ 'Ik stoef alleen maar over onderwijs' – *Klasse tijdschrift voor leerkrachten* 186, juni 2008, p 4

²¹ VAN MOSSEVELDE E, De klas in de hand, *Omgaan met en (bege)leiden van leerlingen*, Acco Leuven/ Amersfoort p73-74

zal er ook op letten dat de leerkracht zich houdt aan alle afspraken. Bij het niet naleven van de afspraken, kan je dat moeilijk van de klasgroep verwachten.

Waar je ook op kan letten zijn de leiders in de klasgroep. In elke klasgroep zitten er een paar jongens of meisjes die 'het voor het zeggen hebben' in de klas. Deze leerlingen zijn het identificatiemodel voor de andere leerling. Wanneer je hen aan de afspraken kan doen houden, is de kans groter dat de anderen ook volgen.

Valkuil: Bij beginnende leerkrachten is er sprake van een grote gespannenheid die de kleinigheden over het hoofd ziet. De kans bestaat dat deze kleinigheden de aanleiding vormen tot onrust in de klas. Drie tips die er voor kunnen zorgen dat deze valkuil minder snel tot uiting komt:

1. Les didactisch goed beheersen
2. Alles op voorhand praktisch- organisatorisch goed doordenken
3. permanent bewust zijn van sociale controletaken

Tempo

Hoe meer tempo je in je les kan steken, des te beter dat de leerlingen hun aandacht op de les moeten richten. Een hoog tempo is goed voor de betrokkenheid van de leerlingen. Maar we hebben reeds eerder gezien dat een te hoog tempo er voor kan zorgen dat er leerlingen zijn die afhaken. Toch is continuïteit en vaart belangrijk in de les. Bij tempo hoort dan ook de vlotte overgangen. Als er van werkvorm moet worden gewisseld, moet op voorhand al bewust zijn over hoe men dat organisatorisch gaat doen. Wanneer de overschakeling niet vlot gebeurt, creëer je voor de leerlingen een gelegenheid om zich met andere zaken bezig te houden. Spoor zo snel mogelijk aan tot actie!

De snellere jongen of meisje is niet altijd de ordelijkste. Eis dat er proper wordt gewerkt. Dit kan de snelheid al in sterke mate drukken.

Een tweede gevaar dat er kon ontstaan, was dat leerlingen zonder werk kwamen te zitten. Voorzie dus andere activiteiten voor de snellere leerling, zodat deze de leerlingen die nog aan het werk zijn niet in hun opdracht verstoort. Dat is het nadeel van het lesgeven aan één groep met een verschillend tempo.

Gebruik je media, is het tempo afhankelijk van de film, cd,... Geef de leerlingen dan een gerichte kijk- of luistertaak mee, zodat hun passieve kijkgewoonte wordt doorbroken.

Probeer zo veel mogelijk met routine te werken. Dat heeft zijn voordelen op langere termijn. Uiteindelijk gaat er minder tijd verloren. Zodra men de klas binnenkomt, weet men wat er van hen verwacht wordt. Dit kan je dan ook best opnemen in de afspraken die je maakt voor je vak.

Procedures blijven hanteren

Het blijven hanteren van procedures schept vertrouwen bij de leerlingen. Iedereen weet wat er verwacht wordt. Het tempo wordt verhoogd naarmate de procedures meer en meer gekend zijn. Overgangen kunnen spontaner gebeuren en men kan gemakkelijker ingrijpen op situaties die voor probleemgedrag zouden kunnen zorgen. Je kan ook verwachten van de leerlingen dat ze meer zelfstandig te werk gaan, zodat je je kan concentreren op andere zaken, zoals een leerling uitleg geven over een opdracht. Er moet ook een duidelijk beeld worden gevormd van de procedures zodat leerlingen weten dat ze voldoen aan de verwachtingen of niet.

Inspelen op de motivatie

Dat motivatie de verwerking van leerinhouden stimuleert, hebben we al vaker besproken, maar waarschijnlijk ook zelf al meegemaakt. Motivatie is afhankelijk van de manier hoe iets overgebracht wordt en wat de boodschap is die wordt overgebracht. Als men gemotiveerd is omdat er iets aan de prestaties vast hangt, spreek je van externe motivatie. Ouders durven hun kinderen wel eens te belonen met een snoepje of een cadeautje wanneer ze een goed resultaat kunnen neerzetten. Deze gedachten spelen mee wanneer er taken moeten worden volbracht of leerinhouden moeten worden gestudeerd. Deze motivatie die afkomstig is van externe factoren noemen we dan ook extrinsieke motivatie. De persoon in kwestie zal goed willen presteren omdat er iets aan vast hangt. Het puntensysteem in het onderwijs kan ook een vorm zijn van extrinsieke motivatie. Studeren om goede punten te behalen, is studeren omdat je beloond zal worden met goede punten. Let op, er kan ook een negatief aspect verbonden zijn aan extrinsieke motivatie. Bijvoorbeeld wanneer een leerling niet meer aan zijn hobby's van zijn ouders mag gaan deelnemen als hij slecht presteert in het school. In zulke situaties gaat het individu gemotiveerd zijn omdat hij iets wil vermijden. Toch is er nog steeds sprake van een externe factor die er voor zorgt dat de leerling al dan niet gemotiveerd is. Maar er hoeft niet altijd iets aan vast te hangen. Motivatie kan evenzeer ontstaan vanuit jezelf. Je bent gedreven om iets te doen, omdat je het echt wil kunnen, je echt wil bijleren, je aan je vaardigheden wil ontpoelen,... Bijvoorbeeld een jongen die niet rookt omwille van zijn gezondheid. Dat doet de jongen voor zichzelf. Daar staat de jongen achter. In situaties waar de motivatie uitgaat van de persoon zelf spreken we van intrinsieke motivatie.

Als leerkracht probeer je de leerlingen zo veel mogelijk te stimuleren en te motiveren. Het is de bedoeling dat we trachten de leerlingen zo veel mogelijk proberen intrinsiek te motiveren. Zo gaat men opdrachten uitvoeren omdat men er effectief beter in wil worden, en niet omdat men er iets voor in de plaats krijgt. Intrinsieke motivatie kan een veel grotere gedrevenheid teweeg brengen dan een

extrinsieke motivatie. Bijvoorbeeld: De leerkracht LO vertelt tegen Jan dat hij zou moeten overwegen om in een atletiekvereniging te gaan, omdat hij zo goed kan lopen. Jan vertelt thuis dit compliment met veel trots. Nu gaat hij elke avond lopen om nog sneller te worden. De leerkracht zorgt er in deze situatie voor dat Jan een gedrevenheid toont om zijn kwaliteiten verder te ontplooien.

Een ander voorbeeld van uit de klas. In de les wordt er een moeilijke oefening gemaakt. De leerkracht stuurt zo veel mogelijk individueel bij. Als deze een leerling ziet die de oefening zeer goed uitvoert, kan je zeggen: 'jou wil ik volgend jaar nog wel in mijn klas hebben, je bent een voorbeeld'. In zo'n zin zit de tegenstelling. Eerst hoort men dat men het jaar moet overdoen, maar het tweede deel van de zin geeft weer dat het zou zijn omdat de persoon het net zo goed doet en dat andere er een voorbeeld aan moeten nemen. Deze humor kan de volledige klas extrinsiek motiveren om ook zo'n compliment te krijgen. Bovendien creëer je de mogelijkheid dat het individu zich meer gaat inzetten in het vak omdat hij/zij ervaart dat hij/zij goed is in het vak. Dan ontstaat er een intrinsieke motivatie bij de betrokken leerling.

Zo zie je maar dat het intrinsiek en het extrinsiek motiveren dicht bij elkaar aanleunt. Het motiveren kan zowel individueel gebeuren als klassikaal, of beide zoals in het laatste voorbeeld.

Rekening houden met de omstandigheden

Het begrip omstandigheden is heel ruim. Het gaat er gewoon om in welke omstandigheden de leerlingen in het lokaal zitten, binnenkomen of eventueel verlaten. Deze omstandigheden zijn tijdsgebonden maar ook ruimtegebonden. Leerlingen die op een maandag ochtend de klas binnenkomen hebben vaak leuke verhalen over wat er in het weekend is gebeurd. Soms zijn ze zo enthousiast dat ze niet kunnen wachten om ze mee te delen met de andere leerlingen. Je merkt het al wanneer ze onderweg naar de klas niet kunnen zwijgen tegen elkaar. Ook bij het innemen van de plaatsen blijven ze verder vertellen. Als deze verhalen bovendien de alle leerlingen ook enorm interesseert, kan er al bij aanvang van de les veel gebabbeld worden. Vandaar is het ook belangrijk om in rust de les te beginnen. In sommige klassen is het ook aangeraden om eventjes tijd te voorzien voor weekendverhalen. Een klas waar meerdere babbelaars inzitten kan je beter zo een moment te geven. Wanneer je dan effectief aan je les wil beginnen, vertel je ook dat ze hun moment om bij te praten hebben gekregen en dat er nu gewerkt moet worden. Zeker na vakanties hebben leerlingen elkaar heel wat te vertellen en moeten ze terug in de klassfeer komen en de vakantiesfeer achter zich laten. Een ander voorbeeld dat zich kan voor doen als de leerlingen al in de klas zitten. Het is heel warm en de zon schijnt recht op de ramen. Helaas kunnen deze niet open en wordt de klas een 'broeikas'. De leerlingen klagen heel de les

dat ze het te warm hebben. Door al dat geklaag bij aanvang van de les, weet je al dat de leerlingen niet zo enthousiast zijn om mee te werken. Maak ook duidelijk dat de omstandigheden hetzelfde zijn voor jou als leerkracht en dat je ook geen controle hebt over de weersomstandigheden. Om de leerlingen wel goed te laten meewerken, is het aangeraden om hen een belofte te doen als ze niet meer klagen over het warme weer en goed meewerken. Dit kan bijvoorbeeld zijn dat je op het einde van de les 5' mogen babbelen. Deze 5' zijn geen tijdverlies als je de klas gedurende een hele les goed kan laten werken. Stel dat de discussie van het weer om 5' weer naar boven komt, zal je meer tijd verliezen. Wees ook consequent in je belofte. Als men goed meewerkt, moet je ook je belofte nakomen. Als men niet goed meewerkt, moet je er ook op staan dat je hen die 5' niet geeft. Het helpt als je de vergelijking kan doen met andere klassen die je reeds had. 'De vorige klas had goed meegewerkt en we hadden zelfs nog iets meer tijd over op het einde van de les, omdat we alles hadden gezien wat we moesten zien.' Op zulke situaties zoals het weer, evenementen in de school, gebeurtenissen in de media (11 september 2001, ontsnapping van Dutroux,...) ben je als leerkracht een beetje voorbereid. Het kan ook helemaal anders. Stel je voor dat je een klas binnen komt waar leerlingen met stinkbommetjes aan het gooien zijn geweest. Uiteraard hebben ze er heel veel plezier in. Wat ga je dan doen als je binnenkomt als leerkracht? Hoe ga je er op reageren. Waarschijnlijk is men heel benieuwd naar je reactie. Jouw manier van reageren bepaalt het hele lesverloop en misschien zelfs nog de lessen die daarachter komen. Ervaring speelt zeker een rol in het ingrijpen. Sommige leerkrachten zouden de personen uitzoeken wie het gedaan heeft en hem/haar vervolgens naar de directie sturen. Of het efficiënt is, is dan nog maar de vraag. Vind die leerling in kwestie dat erg? Zou hij het een volgende keer laten omwille van een gesprek met de directie? Wees creatief en zorg er voor dat ook andere leerlingen het niet gaan appreciëren wat deze leerling gedaan heeft. Op deze manier zullen ze het in de toekomst zeker laten. Je komt de klas binnen en je ziet dat de leerlingen hard aan het lachen zijn en weglopen van de stank. Als leerkracht zeg je : " Alle ramen en deuren dicht, we blijven in deze geur zitten gedurende de hele les". Het vraagt misschien een beetje opoffering van de leerkracht, maar de leerlingen worden uiteindelijk de dupe van hun eigen gedrag. Het goed reageren op zulke situaties is niet altijd voor de handliggend. Voor alles is er een oplossing die de leerlingen tot denken zet. De moeilijkheid is om net de juiste reactie te geven op een zeer korte tijd. De situatie doet zich voor en er moet worden ingegrepen. Het is niet mogelijk om er even over na te denken.

Zelf heb je het ook zeker in je verleden als eens gemerkt dat wanneer een leerkracht van het volgende lesuur een toets geeft, dat leerlingen op het laatste nippertje de lessen nog willen overzien of instuderen. Ook tijdens de les trachten

ze hun cursussen te verstoppen en zo nog wat leerstof te verwerken. Er wordt verwacht dat leerlingen thuis studeren, dus reageer je ook er ook meteen op. Gewoon vragen om de kaften weg te bergen is dan ook op zijn plaats. Ben je niet de leerkracht die steeds wil straffen, kan je ook begrip tonen door met hen een afspraak te maken. Je vertelt hen tot waar je wou zien, en dat ze de overige tijd nog kunnen gebruiken om even te overzien. Bij het zien van één cursus bij eender wie, valt de afspraak weg. Op die manier is eenieder verantwoordelijk voor een ander. Goed meewerken is de boodschap. Eén persoon kan de afspraak voor heel de klas ten einde maken. Maar er zijn nog tal van oplossingen mogelijk. Zonder iets te zeggen kan je al je vragen richten naar de persoon die aan het studeren is. Zodat de persoon ook niet de kans krijgt zich met andere zaken bezig te houden. Als hij zich geïsoleerd voelt, zal hij zijn cursus wel wegsteken. Heeft hij het echt niet door waarom hij alle vragen krijgt, is de kans groot dat hij het vraagt. En kan je de leerling er nog altijd op wijzen dat je niet wilt dat ze zich bezig houden met andere zaken tijdens de les.

Zo zie je maar dat externe tijd- ruimtegebonden of andere factoren het lesverloop kunnen beïnvloeden. Persoonlijk ben ik er van overtuigd dat je meer kan bereiken door leerlingen te laten nadenken over ongewenst gedrag, dan dat je ze meteen een straf op legt.

Lichaamstaal

De houding van een persoon kan oneindig veel weergeven. Hangende schouders zijn nu niet bepaald een eigenschap van enthousiast lesgeven. Je werkt aan je status. Door je houding aan te passen kan je laten zien dat jij het voor het zeggen hebt. Een goede houding, hoofd rechtop, schouders recht en borst vooruit zijn eigenschappen van een leerkracht die zelfverzekerd is. Deze houding wekt bij de leerlingen meer respect. Bovendien is je houding erg belangrijk voor je stemgebruik. Want je lichaam is namelijk je klankkast. Een hangende houding snijdt resonatoren af, waardoor je op bepaalde delen van je lichaam geen beroep kan doen bij het spreken. Des te rechter je houding, des te beter kan lucht zich verplaatsen van de longen naar buiten toe. Er treedt minder vermoeidheid op in je stem en je kan beter en langdurig luid spreken. Ook de kans op trillingen in je stem door zenuwachtigheid verkleint.

Ons lichaam vertelt zeer veel. Beginnende leerkrachten die onzeker zijn en schrik hebben dat er iets misloopt, kunnen dat onbewust uiten door veel met hun papieren bezig te zijn, in hun handen wrijven, de tafel vasthouden. De personen waaraan je lesgeeft merken het meteen als je je op je gemak voelt of net niet. Soms letten leerkrachten hard op hun houding en zijn vastberaden zelfvertrouwen uit te stralen. Stelt een leerling vervolgens een vraag waarop de leerkracht geen antwoord kan formuleren, lijkt het of de moed in de schoenen zakt. De houding

verandert meteen mee. Het gevaar bestaat er in dat de leerlingen dan de ene vraag na de andere afvuren, omdat ze weten dat de leerkracht er moeilijkheden mee heeft om te antwoorden. Toch moet je voet bij stuk houden. Wij leerkrachten zijn ook maar mensen. We moeten niet op alles een antwoord kunnen formuleren. Geef eerlijk toe dat je het niet weet en ga zeker niet proberen een antwoord te formuleren waar je geen zekerheid over hebt. Maar hoe vind je dan het zelfvertrouwen terug. Stel dat men een vraag stelt die je niet kan beantwoorden, vraag je de leerling het antwoord op te zoeken voor de rest van de klas. Je vertelt hem dat je het zelf ook zal doen en dat je dan zo de antwoorden op de vraag kan vergelijken. Leerlingen gaan geen vragen meer stellen waar ze zeker van zijn dat je als leerkracht het antwoord niet weet, omdat ze schrik hebben voor extra werk. Houdingen die je probeert te vermijden zijn het vasthouden van objecten, zowel grote (bord, stoel, lessenaar,...) als kleine (pen, gom, krijt,...). Maak gebruik van open houdingen. Dit wil zeggen dat je je handen en armen niet in elkaar slaat. Het is een beschermende houding die je aanneemt. Net zoals het kruisen van je benen. Wat zijn dan wel uitnodigende houdingen? Word een verteller voor de klas! Gebruik je armen en handen om iets uit te leggen. Neem vooral geen statische houding aan maar verplaats je af en toe. Het verdelen van je aanwezigheid in de klas, zorgt immers voor een imago van alertheid. Denk aan het verplaatsen tussen de leerlingen. Ook kom je beter los van je documenten. Door ze steeds vast te houden, lijkt het of je je leerinhouden niet kan overbrengen als je die documenten niet voor handen zou hebben. Vermijd dat lichaamstaal en spreektaal elkaar gaan tegenspreken.

Richt je niet alleen tot negatief gedrag²²

In het onderwijs is er zeker nood aan een positieve feedback. Iemand die zijn best doet heeft graag een schouderklopje. Door positief gedrag te benadrukken, geef je aan dat je een houding apprecieert. Niet alleen naar de leerling toe, maar ook naar andere leerlingen. In de klas zit een leerling steeds achterom te kijken. In plaats van er kritiek op te geven, zeg je hoe flink de buurman is, omdat deze steeds naar het bord gedraaid is. De jongen of het meisje dat zich omdraait, weet meteen dat deze ook in de richting van het bord moet draaien.

Sommigen krijgen vaak negatieve kritiek over zaken die ze niet doen of verkeerd doen. Het is voor leerkrachten soms moeilijker om een positief woord tegen hen te zeggen. Deze kinderen hebben dat nu net wel nodig. Vaak is ordeverstoring een aandachtsproblematiek. Door positief feedback te geven, ervaar je de leerling als persoon. Het is goed voor het zelfbeeld en men voelt zich gewaardeerd.

²² WISMAN RINEKE – Beginnersvalkuilen

(<http://www.straksvoordeklaas.nl/index.php/mijn%20studie/tips/19>), 06/06/'08

Ordehandhaving:

Stopgedrag – hoe ingrijpen?

Wat is nu stopgedrag? Stopgedrag is de manier waarop de leerkracht reageert op ongewenst gedrag in de klas voordoet. Het toepassen van stopgedrag is bij iedere leerkracht anders. Er kunnen wel gelijkenissen voorkomen, maar uiteindelijk bepaald de leerkracht wanneer hij stopgedrag stelt, omdat het medeafhankelijk is van de tolerantie van de leerkracht. Stopgedrag is een primaire factor:

- ⇒ onmiddellijk ingrijpen: niet reageren is altijd fout
- ⇒ niet noodzakelijk aandacht trekken: Gebruik lichaamstaal, oogcontact, gebaar,... zorgt er voor dat niet alle leerlingen kijken naar de persoon die zich misdraagt.
- ⇒ Vermijd verzet door de klasgroep: Als je een opmerking geeft, kan je er best voor zorgen dat die opmerking door de klas ook geapprecieerd wordt. In plaats van 'dat stoort mij' kan je zeggen ' dat stoort ons'. Zie ook dat je de reden van ingrijpen kunt staven met woorden. (=duidelijkheid)
- ⇒ Tussenkomen moeten een duurzaam effect hebben: Vermijd dat je steeds je opmerking moet herhalen. Bijvoorbeeld als iemand zijn gebabbel de les voortdurend stoort, kan je ingrijpen door de leerling een signaal geven dat er gezwegen moet worden tijdens de uitleg. De kans bestaat dat de leerling terug begint te babbelen. Wanneer je zegt: 'als je niet ophoudt met babbelen, moet je tijdens de speeltijd nog met mij babbelen over wat je vandaag hebt bijgeleerd in de les' De leerling is voor de tweede reactie gevoeliger dan voor de eerste.

Stopgedrag stellen kan tot 2 zaken leiden. Ofwel er wordt geluisterd en de leerling doet wat er gevraagd wordt. Of de leerling is nog meer geprikkeld en zorgt voor nog meer kattenkwaad.

Je stelt stopgedrag wanneer leerlingen zaken doen die jij niet leuk vindt of aanvaard. Voor beginnende leerkrachten is dat moeilijk. Men wil overkomen als een toffe en leuke leerkracht die geen straffen geeft en zo voort. Maar op die manier stel je jezelf kwetsbaar op. Als je iets niet graag hebt, geef er dan ook een opmerking over. Als er stopgedrag gesteld wordt, moet men rekening houden met 3 fundamentele eisen:

1. Belangrijke sociale controletaken behoorlijk uitoefenen (controlebewakers)
2. Leraar moet gedragsregels beheersen, zonder aarzelen vaststellen of het ongewenst gedrag is
3. De leerkracht beslist hoe te reageren bij een overtreding.

Elke leerkracht stelt een zekere speelruimte op bij zijn persoonlijke regels. Hij verwacht dat leerlingen zich aan een regel houden. Bijv. Niet babbelen in de les, maar wanneer hij Stef even iets ziet zeggen tegen Bert, geeft hij er geen

opmerking over. Stef overtrad de regel. Maar de leerkracht vond het niet zo erg. Dus kunnen we zeggen dat de leerkracht een regel heeft en een zekere marge (overschot) vooraleer deze een opmerking geeft. Des te groter de tolerantie des te groter de marge en des te later dat je stopgedrag gebruikt. En dit geldt ook vica versa. Er moet wel consequent gehandeld worden, vandaar dat je duidelijke afspraken moet maken met je klasgroep.

Mogelijke vormen van stopgedrag:

- non- verbaal stopgedrag: Dit bevat het oogcontact (indringend aankijken), zich bewegen in de richting van de leerling, stiller spreken of zelfs stoppen, fronsen van de wenkbrauwen, hoofd van de leerling wegdraaien van de bron van afleiding,...

Het voordeel van deze vorm is dat non- verbaal stopgedrag discreet is en de lesgang nauwelijks onderbreekt. Bovendien wordt voornamelijk de aandacht getrokken door de betrokken leerling en wordt de aandacht van het volledige publiek niet opgeëist.

- Negeren en bevestigen: Negatief gedrag ga je uit de weg door het positieve gedrag te beklemtonen. Het positief gedrag van de leerlingen bevestigen en ook prijzen. Bijvoorbeeld de niet-opdringerige leerling de kans geven om aan het bord te komen. Tijdens de les zorg je dan ook best voor een uitdaging en moedig je hen steeds aan. Bijvoorbeeld: 'Ik ben benieuwd of jullie zelfstandig kunnen werken, bewijs het maar eens.' Lukt het, moet je dit ook beklemtonen. Zo ontstaat er bij de leerlingen ook een succeservaring. De ervaring om iets te kunnen hebben de leerlingen nodig en dat moet dan ook vaak herhaald worden. Nog een manier van negeren, is van iets negatief iets positief maken. Bijvoorbeeld: Een leerling die aan het spieken is, kan je omschrijven als iemand die 'belangstelling toont voor het werk van anderen' . Te veel in lawaai in de klas kan je dan weer omschrijven als ' het enthousiasme voor de opdrachten'
- Afleiden van het bron van ordeverstoring: Kort de naam zeggen, trekt de leerling zijn aandacht weg van waar hij mee bezig was. Houdt de leerlingen dan ook zo veel mogelijk actief bezig. Bij een babbelaar kan je vragen stellen waar hij/ zij op moet antwoorden of laat je deze oefeningen op het bord maken. Je kan iemand waarvan je weet dat hij zich makkelijk misdraagt een taak opdragen : 'Jij bent verantwoordelijk dat de klas alles heeft opgeruimd. Is het niet goed opgeruimd blijven we binnen tijdens de speeltijd om alles verder op te ruimen.' De onruststoker zal dan ook de rest van de klas aansporen om alles op te ruimen omwille van zijn

verantwoordelijkheid. Maar ook een leerling van plaats veranderen is een afleider. Je zorgt dat de bron van afleiding van deze persoon weg is. Als leerlingen die aan het prutsen zijn in hun pennenzak kan je tegen de volledige klas zeggen dat we nog geen schrijfgerei nodig hebben. De boodschap is ook voor de prutsende leerling duidelijk. Maar eveneens kan je duidelijk laten horen dat je verder wil met de les. 'Kom, Iedereen terug aan het werk'

- Argumenteren : Verwijs leerlingen die zich niet gedragen naar de afspraken die je er mee gemaakt hebt. Je geeft ook nooit commentaar op de leerling, maar wel op zijn ongewenst gedrag. Dus als je berispt, moet je ook kunnen zeggen waarom het gedrag ongepast is. Betrek ook heel de klas in de berisping. Je hebt geen commentaar nodig van anderen, maar je wijst wel op de rechten van anderen. 'Er zijn andere leerlingen die graag zouden volgen omdat ze meer moeilijkheden met het vak hebben dan jij. Bovendien sta ik niet graag tegen de muren te praten.' Op deze manier maak je de leerling meteen duidelijk dat het ongepaste gedrag de hele klas en de leerkracht stoort.
- Berispen en dreigen : Probeer er de humor in te houden. Het gevaar schuilt er in dat wanneer de leerling berispt wordt, bestaat het risico dat deze leerling blokkeert. Bijgevolg is meewerken niet meer aan hem/haar besteed. 'Ik haal er de politie bij als je nu niet gaat volgen (al grappend).' of 'Er zijn hier leerlingen die denken dat ze met hun tong moeten schrijven' of 'Ik zie dat er sterk overlegd wordt over de antwoorden op mijn vragen, maar het is een individuele opdracht'. Nog een leuk voorbeeld: 'wil je het gewaardeerde enthousiasme tot later bewaren' Bij zulke zinnen voelt men zich wel aangesproken maar niet aangevallen. Let wel op dat je geen sarcastische ondertoon creëert. Bij het dreigen ga je net een stapje verder. Het dreigen is meestal gericht op één persoon, maar het geeft ook een signaal naar de andere leerlingen. Zo kan je iemand naar de gang toewijzen om de rust in de klas te houden. Let er wel op dat deze leerling dan de aandacht niet probeert te trekken via ramen of deuren. Nog een voorbeeld: 'Of je werkt rustig verder, of je komt hier vooraan zitten?' Als het gedrag gedurende langere periodes zich voordoet is het wel eens aangeraden om de leerling na de les even bij jou te roepen. Vermijd anderen die maar al te graag het gesprek horen. Het belangrijkste hierbij is dat je niet meteen in discussie treedt, maar dat je de leerling laat nadenken

over zijn gedrag. Dit wil zeggen dat hij zich ook zou moeten inleven in de situatie van de andere leerlingen en in die van de leerkracht.

Nog enkele bijzondere vormen van stopgedrag:

- Collectief afleiden : Je doet beroep op de volledige groep. Je kan voorzien dat leerlingen tijdens de les leukere zaken mogen doen, waarnaar ze kunnen streven. Geef hen vooraleer je begint mee dat je leuke aspecten in je les gestoken hebt, maar dat je die enkel doet als daartegenover een gezonde werklust staat. Een andere mogelijkheid is het tempo op te voeren. Op deze manier dwing je om te volgen. Let wel op dat je oplettende leerlingen niet op achterstand brengt.
- Onder druk zetten : Vele leerlingen zijn heel gevoelig voor punten. Ordeversturende leerlingen kan je vragen stellen, en doen alsof je punten noteert op de antwoorden of eventueel effectief punten geven. Heel de klas zal geneigd zijn goed op te letten om op vragen te kunnen antwoorden. Hou het bij 1 of 2 vragen en later in de les nog eens een vraag wanneer de leerling weer niet oplet. Je hoeft daarom nog niet altijd vragen te stellen. Je kan gewoon een notitieboekje nemen en doen alsof je aantekeningen maakt over het gedrag van de verschillende leerlingen. Ook dan zal men op hun hoede zijn.
- Voorwaardelijk meegaan : Toegeven aan het ongewenste gedrag is niet altijd aangeraden. Maar sommige leerlingen zijn moeilijk in het school te houden. Omdat je blij bent dat ze nog naar de les komen, zal je hun ongepaste gedrag af en toe door de vingers moeten zien. Je kan op die manier begrip tonen voor de situatie van de leerling. Op deze manier kan je bij deze zulke jongeren ook makkelijker een compromis sluiten. Probleemgedrag is ook vatbaar voor verzadiging. Als men er toe wordt aangezet om het probleemgedrag te stellen tot de verveling volgt, zullen ze vanzelf ook ophouden.

Benadering van de leerlingen

Toon respect, maar geef ook blijk dat het gedrag ongepast is in de klasgroep. Niet alle leerlingen zijn hetzelfde en maar goed ook. Onze job zou heel wat minder aantrekkelijk zijn moesten alle leerlingen op dezelfde manier reageren en zich op dezelfde manier gedragen. De thuissituatie speelt bij leerlingen altijd in het achterhoofd. Het is van groot belang om te weten met welke leerlingen je te maken hebt. Bij iemand die ADHD heeft zal je je iets gemoedelijker moeten opstellen om hem te betrekken in het lesgebeuren. Met je onderwerpen let je dan ook altijd op dat je niemand onbewust kwetst. Als stagiair is zoiets helemaal niet

gemakkelijk. Zelf heb ik ooit het volgende ervaren. Tijdens mijn stageperiode in mijn 3de academiejaar, kreeg ik de opdracht erfenisrecht te geven aan een klas van het 6de secundair kantoor. Uiteraard wordt er binnen het erfenisrecht gesproken over het overlijden. Eén van de studenten had zijn vader onlangs verloren, en ik was er niet van op de hoogte. De leerling was steeds met andere zaken bezig en had geen interesse waar ik absoluut respect voor heb. Maar als je dat niet weet, en je geeft steeds commentaar dat de leerling moet meewerken, geeft dat niet zo'n positief effect. Het is dan ook de taak van de mentor om je op de hoogte te brengen van zo'n gevallen. Als je later zelf stagiairs krijgt, moet je rekening houden dat ook zij niet leerlingen onbewust gaan kwetsen.

Respect kan je enkel verwerven door het zelf te geven. Dit betekent ook dat de leerkracht ten allen tijde het goede voorbeeld moet geven. Respect dwing je niet af als je zelf niet voldoet aan de afspraken die je hebt gemaakt.

Kounin (1970), voor leerkrachten is de grootste bedreiging in de les storend gedrag. Men moet dan ook zo veel mogelijk voor een continue signaalstroom zorgen. Dit wil zeggen dat de leerkracht moet proberen om zoveel mogelijk een non-verbaal communicatiekanaal te gebruiken bij stopgedrag.

6 Van de klas naar de turnzaal

Ook bij de lessen lichamelijke opvoeding krijgen leerkrachten LO te kampen met gedragsproblemen. De situaties zijn dan ook volledig anders. Maar kan ook de leerkracht LO preventieve maatregelen treffen om er zo voor te zorgen dat de leerlingen minder storend gedrag vertonen binnen de lessen? Belangrijk om te weten (Van Assche E., 1993): Lichamelijke opvoeding is motorische basisvorming door middel van bewegingsactiviteiten, gericht op het ontwikkelen van motorische competenties, een gezonde en veilige levensstijl en het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en sociale relatie. Omwille van deze definitie is het onverantwoord om lichamelijke opvoeding te vergelijken met een les waarin de leerlingen zich kunnen uitlaten. Lichamelijke opvoeding heeft een opvoedkundige waarde en is niet zo maar een speeltuin waarin er aan bewegingsactiviteiten wordt gedaan. Daarom wordt het ook niet geapprecieerd dat men lichamelijke opvoeding als een minderwaardig vak gaat zien binnen het schoolcurriculum. Tijdens de lessen LO krijgt de leerkracht een ander beeld van de leerlingen te zien dan de leerkracht die vooraan in de klas staat. Het karakter komt wel tot zijn uiting, maar de reacties kunnen binnen LO veel anders zijn dan binnen het klaslokaal. De leerkracht LO beschikt vaak over grote ruimtes en over een slechte akoestiek. Er is een grotere mogelijkheid tot bewegen, en vaak zijn er ook ruimtes waar de leerkracht LO geen zicht op heeft (materiaalhok, kleedkamers,...). Bovendien verliest een leerkracht LO veel lestijd doordat leerlingen zich eerst nog moeten omkleden. De interactie tussen de leerlingen is

niet enkel meer verbaal maar ook fysiek. Zo zie je maar dat er veel verschillen zijn tussen het lesgeven in een klaslokaal en het geven van lichamelijke opvoeding in een turnzaal.

Ik ben er steevast van overtuigd dat wanneer leerkrachten LO en leerkrachten van de vakken in klaslokalen een goede interactie hebben over de gedragingen van leerlingen, ze veel beter kunnen ingrijpen op onverwachte gebeurtenissen. Want beide spelen zich af in andere omstandigheden en geven informatie van de leerling vrij. Zo komt pestgedrag tijdens lichamelijke opvoeding mogelijks op andere manieren voor dan dat het in de klas zou gebeuren.

We maken de vergelijking en kijken hoe preventief handelen in de turnzaal kan.

Van klashouden naar klasbeheer

Ook hier geldt het weer dat we als leerkracht LO niet alleen voor de leerlingen bezig houden. We zijn ook effectief bezig met leerlingen opvoeden. Dit wil zeggen dat ongepast gedrag eveneens moet gesanctioneerd worden, maar ook dat wij als leerkracht onze lessen zo moeten aanpassen dat het ongepaste gedrag in beperkte mate voorkomt. Zowel de leerkracht als de leerlingen hebben het lesverloop in handen.

Met afspraken begonnen is half gewonnen

Lichamelijke opvoeding heeft nood aan veel afspraken. Deze afspraken zijn essentieel om tot goed lesgeven te komen. De afspraken zijn preventief opgesteld uit ervaringen van het gebied van veiligheid en respect.

- veiligheid

In de turnzaal heeft men een grote verantwoordelijkheid. Leerlingen werken met veel materiaal. Dit materiaal heeft zijn voor en nadelen. Het materiaal dient om de bewegingsmogelijkheden van de leerlingen te ontplooien, maar het kan eveneens accidenten met zich meebrengen. Aan het begin van het schooljaar maak je dan best met je leerlingen duidelijke afspraken over wat wel en wat zeker niet kan. Bovendien mag je nooit vergeten dat je als leerkracht LO verantwoordelijk bent voor ongevallen in de turnzaal.

- veiligheid ten opzichte van je eigen lichaam

Wanneer je materiaal verplaatst doet men dit met een rughygiënische methode. Het is niet gewenst dat een leerling letsels onderhoud aan het onverantwoord plaatsen van materiaal. Maar ook moet er op worden gelet dat men het materiaal op een verantwoorde manier vast neemt. Zo bestaat het gevaar dat los hangende onderdelen dichtklappen en de

vingers van de betrokkene leerling er tussen zitten. (bijvoorbeeld bij de doelen)

Materiaal wordt enkel gebruikt voor de doeleinden waar het voor gemaakt is. Laat onder geen enkel omstandigheid toe dat leerlingen onverantwoorde bewegingen gaan doen op toestellen. Vaak hebben ze een beeld van op televisie van atleten die jarenlang hebben moeten trainen om een correcte uitvoering tot stand te brengen. Wanneer iemand een salto wil uitvoeren, zullen er meteen nog andere zijn die dat willen doen, maar totaal niet in staat zijn om er één technisch correct uit te voeren. Het risico dat de leerling de controle over zijn beweging verliest is dan ook veel te groot.

Leerlingen plaatsen zich nooit in de bewegingsbaan of in de balbaan tijdens uitvoeringen. De kans dat er een bal roekeloos tegen het aangezicht aanvliegt en verwondingen achterlaat, wordt er mee uit de weg gegaan.

- veiligheid ten opzichte van anderen

Het dragen van zwaar materiaal doe je met meerdere personen. Het vraagt teamwork en het verlicht de opdracht zodanig dat risico's op verwondingen verlaagd worden. Wijs leerlingen er op dat ze verantwoordelijk zijn voor elkaar. Als men op bewuste wijze materiaal laat vallen om andere te kwetsen moet je ingrijpen. Het begint vaak met een beetje gegiechel, maar de gevolgen kunnen ernstig zijn.

Tijdens uitvoeringen waar helpers aan te pas komen, moet er geconcentreerd worden gewerkt. Zorg dan als leerkracht er ook altijd voor dat die concentratie er is. De helper staan er om ongevallen te vermijden en zeker niet om er te veroorzaken. Leerlingen moeten dan ook vertrouwen bij elkaar winnen in het uitvoeren van de opdrachten.

- veiligheid in de les

Tijdens elke les haal je best de veiligheidsaspecten aan. Ieder onderwerp heeft zijn specifieke veiligheids normen. Bijvoorbeeld: 'houd de hockeysticks onder kniehoogte', 'trap nooit tegen een basketbal aan', 'zorg voor oogcontact bij het werpen van het movendum (=bal, rocket, rugbybal, medicinbal,...)' , 'bij rugby geleid je de tackel tot je samen op de grond ligt' ,... De leerlingen hebben nood aan heropfrissing van afspraken. Sommige zijn voor de handliggend, maar voor andere zien de leerlingen het nut er niet van in. Een kleine anekdote is dan ook op zijn plaats.

- Respect

- voor elkaar

Iedere leerling is anders gebouwd en heeft andere kwaliteiten. De ene persoon kan goed voetballen maar is niet lenig en de andere persoon kan weer goed zwemmen maar heeft geen feeling voor groepssporten. Dat leerlingen zaken niet goed kunnen moet worden aanvaard. Als leerkracht moet je hen er dan ook op wijzen. Dat wil niet zeggen dat je geen verwachtingen mag hebben. Maak een duidelijk puntensysteem dat de leerling die zijn best doet, maar minder vaardig is, ook succeservaring heeft.

- voor de leerkracht

Heel de dag praten in een ruimte waar een slechte akoestiek is, vraagt een grote inspanning. Eis dan ook volledige stilte wanneer je aan het woord bent. Zorg er voor dat je bij de demonstraties die je geeft, ook alle aandacht van de leerlingen hebt. Net zoals de leerlingen heeft ook de leerkracht bepaalde sporten waar hij in uitblinkt en bepaalde sporten waar hij ook wel eens de mist in gaat. Indien een demo niet gelukt is zoals je het wou, doe je hem gewoon opnieuw tot het goed is. Het beeld is voor de leerlingen veel belangrijker dan de uitleg er bij.

- lagere school

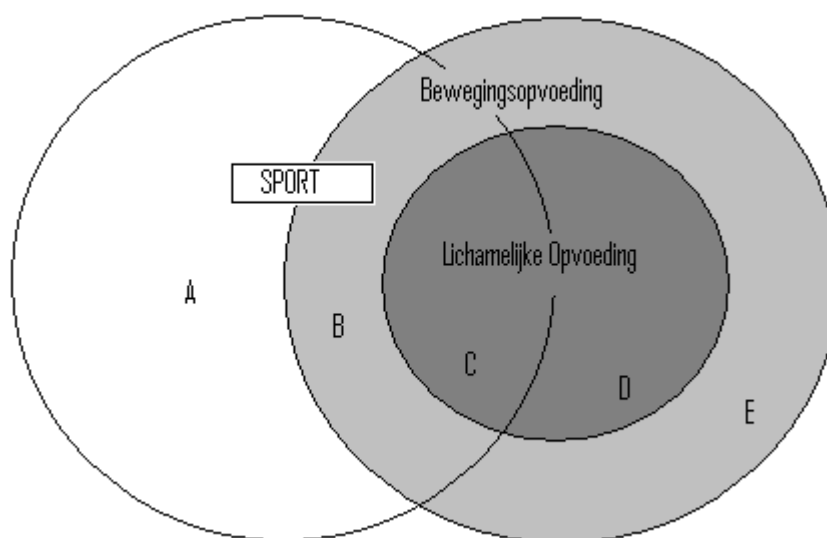
In de lagere school zijn duidelijke afspraken zeer belangrijk. De leerlingen hebben nood aan structuur. Ze moeten procedures volgen. Net door de grote diversiteit die er nog binnen de klasgroep aanwezig is, moet je er vanuit gaan dat er leerlingen bij zijn die niet zonder die structuur kunnen. Vandaar is het enorm belangrijk dat er een duidelijke lijn doorheen je les is voorzien, die elke les opnieuw terugkomt. Bijvoorbeeld: bij het betreden van de turnzaal ga je in de turnrij staan met je tenen tegen de lijn. Leerlingen weten dan ook precies wat er van hen verwacht wordt.

Eveneens gelden alle leefregels die binnen de klas gelden ook binnen de lessen lichamelijke opvoeding ! Duidelijkheid in de afspraken moet dan ook worden nagestreefd. Alle afspraken zijn er omwille van een reden. Zie dat de leerlingen dan ook het nut inzien van de verschillende afspraken die er worden gemaakt.

De taken van de leerkracht

Flexibiliteit is een eigenschap die de leerkracht LO het best kan gebruiken. Aanpassingen maken aan omstandigheden. De leerlingen steeds blijven uitdagen. Het beheer van ruimte en tijd moet dan ook goed worden voorbereid in de lesvoorbereidingen. De leerkracht wordt vaak uitgedaagd door heel een heel grote diversiteit binnen de

klasgroep. De leerkracht LO mag zeker het opvoedkundige aspect van lichamelijke opvoeding niet verwaarlozen.

Pedagogische relevantie in de sport²³

Je bent veel bezig met sporten. Maar onder sporten bestaan verschillende gradaties wat opvoedkundige waarde betreft.

- A) Dit zijn de sporten zonder pedagogisch doel. Hieronder verstaan we de sportclub die enkel de goede sportprestatie beoogt: 'winnen is belangrijker dan deelnemen'
- B) Sport in een opvoedkundig milieu. De sportclub besteedt ook aandacht aan sociale waarden zoals eerlijkheid, respect en vriendschap
- C) Sport als opvoedingsmiddel binnen de LO: Hierin zitten de sporten die we geven binnen het schoolcurriculum. Dit bevat vooral dans, voetbal, basketbal, handbal, tennis,... Ook hier komen de opvoedkundige waarden naar boven zoals eerlijkheid, respect en vriendschap. De leerkracht mag zich dus niet louter beperken tot de sport zelf, maar moet ook aandacht hebben voor fairplay. Gedurende de hele les moet hij de opvoedkundige waarden nevenschikkend stellen aan de sport.
- D) Bewegingsactiviteiten, maar geen sport in de les LO. Hierin zitten bewegingsactiviteiten zoals fitness, bewegingsexpressie, houdingsopvoeding, circustechnieken,... De sociale waarden worden gecombineerd met het ontwikkelen van kleine en groot motorische vaardigheden, die niet meteen gelinkt zijn aan een competitieve sport.
- E) Bewegingsactiviteiten buiten de les LO in een pedagogische context. Bijvoorbeeld de jeugdbeweging die pedagogisch begeleide spelen organiseert.

Lichamelijke opvoeding bevindt zich dus in het centrale punt wat opvoedkundige waarden betreft. Deze pedagogische doelen kunnen we nastreven door middel van

²³ LEYSEN H., VAN ASSCHE W., DE HANDSCHUTTER T., Cursus vakdidactiek LO, 1ste academiejaar 2005-2006, hoofdstuk 1 oriëntering van het vak. Bachelor Lichamelijke Opvoeding, KHLeuven

bewegingsactiviteiten, maar ook door gebruik te maken van competitieve sporten. Uiteindelijk moeten de waarden nog altijd worden nagestreefd. De indeling van het opvoedkundige is afhankelijk van de inhoud van de lessen, maar ook van het omgaan met deze inhoud.

De leerkracht moet zorgen voor een grote betrokkenheid bij de leerlingen. Dit kan door lessen zo aan te passen dat iedereen succeservaring heeft. Door grote diversiteit binnen de klasgroep moet er dan ook enorm gedifferentieerd worden. Niet alle leerlingen vinden lichamelijke opvoeding een aangenaam vak. Ze zijn dan soms ook liever lui dan moe. Enkel met uitdagende opdrachten brengen deze jongeren tot beweging. Vooral voor deze leerlingen is het een uitdaging om ze aan beweging te laten doen buiten het schoolgebeuren. De boodschap vanuit het onderwijs is er dan ook één die gezond leven nastreeft. Hoe meer we leerlingen buiten het onderwijs actief in beweging kunnen zetten, des te beter onze doelen geslaagd zijn.

De klas als leefmilieu

We bekijken opnieuw de 6 kenmerken die Doyle (1986) ons meegeeft.

a) Multidimensionaliteit

Zeker wanneer er goed gedifferentieerd wordt binnen de les kan je de leerlingen goed aan het werk houden en vermijd je dat leerlingen zich met andere zaken gaan bezig houden. Des te meer er moet gedifferentieerd worden, des te meer verschillende gebeurtenissen en processen zich afspelen. Om dit in goede banen te leiden moet de leerkracht een goede organisatie hanteren waardoor dat het ook mogelijk wordt om alles goed in het oog te houden. De flexibiliteit van de leerkracht kan ook tijdens de lessen erg op de proef worden gesteld. De leerkracht moet in 2 richtingen kunnen denken. Hij kan een basisoefening opstellen en aan de hand van de prestaties van de leerlingen een uitdieping / verbreding toevoegen of remediëren als de oefening minder goed lukt. De leerlingen hebben trouwens allemaal een andere lichaamsbouw. Er zijn 3 lichaamstypes²⁴: de slankere types (ectomorf), de jongeren met de meest proportionele lichaamsbouw (mesomorf) en de jongeren die wat molliger zijn (endomorf). Elk type heeft zijn voor- en nadelen in de bewegingsopvoeding. Daarom is de differentiatie ook zo belangrijk.

Bijvoorbeeld differentiatie bij evenwichtsoefening over de omgekeerde zweedse bank.

²⁴ Lekker in je vel- *De lichaamstypes* (http://www.lekker-in-je-vel.nl/artikelen/lichaamstype_endomorf_mesomorf_ectomorf.html)

Remediëring	Basisoefening	Uitdieping /verbreding
Een tweede leerling loopt mee naast de bank. De leerling die de uitvoering doet kan wanneer deze het nodig acht de schouder vasthouden van de leerling naast de bank	De leerlingen wandelen over een omgekeerde bank, zowel achterwaarts als voorwaarts	Uitdieping: De leerlingen kruipen door een hoepel op de omgekeerde bank. Of de leerlingen lopen langs kegels op de omgekeerde bank Verbreding: De leerlingen lopen op een evenwichtsbalk op 90cm hoogte

De leerlingen die de basisoefening kunnen uitvoeren kunnen vervolgens de oefening met de hoepel proberen uit te voeren. Of ze kunnen de oefening op de evenwichtsbalk uitvoeren. Heeft men wat meer problemen kan men de oefening met de remediëring nemen. Zo vermijd je dat er leerlingen zijn die niet weten wat ze moeten doen en bijgevolg ongewenst gedrag gaan vertonen uit verveling. Iedereen is verschillend en kan op deze manier op het eigen niveau werken. Men is ook gemotiveerd om van de basisoefening af te stappen om zo een moeilijkere oefening uit te voeren.

b) Gelijktijdigheid

In de turnzaal krijg je sowieso continu te maken met gelijktijdigheid. Er spelen zich vele gebeurtenissen tegelijkertijd af. Aan de begeleider om alles in goede banen te leiden. In de lesvoorbereidingen moet er al rekening worden gehouden met de gelijktijdigheid. De werkvormen moeten zo aangepast worden dat het overzicht bewaart blijft over de klasgroep. Tijdens het opstellen moet je al nadenken over welke positie je kan innemen om zo de leerlingen goed in het oog houden. Een keertje door de zaal roepen dat je iets hebt gezien wat positief of negatief is, zorgt er voor dat de leerling zich ook geïnteresseerd voelen, zelfs als de leerkracht niet in de buurt is. Op die manier creëer je weer het imago van alertheid. Door de les vol te praten en steeds feedback te geven, laat je de leerlingen merken dat je er mee bezig bent. De leerlingen moeten wel geconcentreerd werken, want de leerkracht houdt iedereen nauwlettend in het oog. Ook is het hier net zoals in de klas belangrijk dat je weet wat je geeft. De leerinhouden moeten door de leerkracht goed zijn opgenomen dat het een automatisme is om leerlingen bij te sturen. De verdeling van de aandacht (gespreide aandacht) zal bijgevolg ook vlotter verlopen.

Geef leerlingen ook niet de kans om zaken te doen die jij niet wenst in jouw lessen. Hoe meer de organisatie doordacht is om leerlingen goed aan het werk te zetten, des te beter de leerlingen geconcentreerd zullen werken. Zo zorg je er voor dat het klaarzetten van materiaal geen periode is waarin ze zich kunnen misdragen. Als het mogelijk is kan je

best het materiaal van te voren klaarzetten samen met de gekwetsten. Hoe minder overgangen er in de les zitten des te minder tijd dat de leerlingen hebben om zich met andere zaken bezig te houden.

Het ingrijpen op de verschillende gebeurtenissen in de turnzaal zijn sterk afhankelijk van de tolerantiegrens van de leerkracht. De ene leerkracht zal al sneller ingrijpen dan de andere. Sommige leerkrachten hebben gewoon graag een beetje activiteit rondom hen. Toch wil ik er dan nog op wijzen dat de concentratie daardoor kan verminderen bij het uitvoeren van de oefeningen. Dit kan nadelig zijn wanneer er opdrachten zijn waar leerlingen een voor de veiligheid moeten zorgen van anderen.

c) Onmiddellijkheid

Direct ingrijpen geldt ook hier net zoals in de klas. De gebeurtenissen vinden ineens plaats. Je moet ingrijpen maar je hebt geen tijd om na te denken over hoe je dat juist gaat doen. Zoals eerder vermeld, niet ingrijpen is altijd fout. Bij het niet ingrijpen op het ongewenste gedrag, geef je een signaal dat het gedrag tolereerbaar is. Op dat moment kan men weer iets verder gaan om de grenzen af te tasten. Zeker bij nieuwe leerkrachten zal men graag uittesten wat er toegestaan is en wat net niet. Het signaal geven dat je gedrag niet aanvaard binnen de turnzaal, is ook voor andere leerlingen meteen een waarschuwing.

d) Onvoorspelbaarheid

Onvoorziene omstandigheden kunnen zich tijdens LO altijd voordoen. Bijvoorbeeld een bal die tegen een andere leerling vliegt, waardoor de leerling razend wordt op de persoon die hem trapte. Deze actie kon echt onbedoeld zijn maar het slachtoffer vat dat niet zo op. Dat is iets wat onverwachts voordoet. Je moet altijd paraat staan voor zulke gebeurtenissen. Als je de actie hebt gezien, kan je vaak aan de houding van de leerling merken of het zo bedoeld was of niet. Wanneer je twijfelt, mag je ook zeker niemand beschuldigen. Je kan wel wijzen op het feit dat een bal roekeloos hard wegtrappen gevaarlijk kan zijn. Maar vermijd ten sterkste dat het conflict zou escaleren. Want waar helemaal geen spanning was in het begin, zou kunnen escaleren tot onnodige wantoestanden.

e) Openbaarheid

Ook in LO sta je er alleen voor. Elke opmerking die je geeft, wordt door heel de klasgroep opgenomen. Wanneer je hier slechts één leerling wilt berispen kan je hem best even apart nemen. Het valt niet zo op wanneer je de andere leerlingen aan het werk zet. Wanneer je een leerling apart wil berispen zet hem dan met zijn rug naar de andere

leerlingen en ga er recht tegenover staan. Zo kan je toch nog de hele klasgroep in het oog blijven houden. Bovendien krijgt de betrokken leerling niet de kans om de aandacht van andere leerlingen te trekken door stoer te doen.

Omwille van die openbaarheid, mag je ook niemand van iets beschuldigen als je het zelf niet hebt gezien. Je kan een vermoeden hebben, maar als je vermoeden nu niet klopt en de andere leerlingen weten dat ook, dan stamp je tegen schenen van heel wat leerlingen. De leerlingen zullen elkaar dan ook als één blok steunen. Je kan steeds alle leerlingen wijzen op de afspraken die er binnen de lessen lichamelijke opvoeding gelden. Het gedrag voldeed niet en je wil het niet meer zien. Geef de leerlingen dan nog een waarschuwing, maar zorg dat het geen twee keer gebeurt dat je iets niet ziet. Zorg dat je je steeds zo opstelt dat je zo veel mogelijk mensen in het vizier hebt. Soms kan je ook aan andere leerlingen hun gelaatsuitdrukking zien dat er iets aan het gebeuren is achter je rug. Reageer meteen door om te draaien, zodat je ongewenst gedrag op de juiste manier kunt berispen.

f) Geschiedenis

De leerlingen komen vaak uit een klaslokaal. Als hun leerkracht dan nog zegt dat ze zich moeten gaan uitleven in de turnzaal is het hek helemaal van de dam. Ook hier wordt er verwacht dat leerlingen aandachtig zijn en dat ze iets bijleren. Zowel cognitief als op motorisch als op sociaal vlak. de gebeurtenissen die in de klas hebben plaatsgevonden kunnen dan ook een aanleiding zijn tot de gemoedstoestand van de leerlingen. Als je merkt dat er iets is gebeurt in de klas waardoor de sfeer in de klas negatief is, kan je hier heel even op in gaan maar niet te lang. De lessen lichamelijke opvoeding zijn sowieso al heel kort. Je kan het even bespreken en dan vragen om het probleem eventjes achter zich te laten en zich te concentreren op de les. Komt er een uiterst positieve sfeer de turnzaal binnen met veel lawaai en rumoer, wijs je hen er evenzeer op om de rust en kalmte te bewaren. Geconcentreerd werken is echt een must in lichamelijke opvoeding. Bovendien is het zeer vermoeiend wanneer je een taakpresentatie wil doen als leerlingen meer aandacht hebben voor wat er de vorige les is gebeurt. Begin de les best rustig. Ook heb je een mening gevormd over hoe vorige les verlopen was. Je bouwt hier ten slotte op voort. Wanneer leerlingen zich wisten te gedragen kan je het positief beklemtonen. Is het tegendeel waar kan je hen wijzen op hun plichten en je eisen stellen voor het lesverloop. Denk er aan: "Een les die je in chaos begint, zal je beëindigen in chaos"

Een veilig klasklimaat

Het veilige klasklimaat creëer je door vertrouwen en relaties. De leerlingen zouden met iedereen moeten kunnen samen werken. Men mag er ook niet van uit gaan dat een

persoon beter iets niet doet, zodat de andere meer aan hun eigen vaardigheden kunnen werken. In een veilig klasklimaat handelt men als 1 groep die voor mekaar opkomt. De bereidheid om elkaar te helpen staat boven de eigen belangen. Als iedereen elkaar accepteert met de gebreken die ze hebben is de kans op ordeverstoring ook niet zo groot. Men toont respect en men doet wat er van hen verwacht wordt.

Motivatie

Ook hier geldt het verhaal van de intrinsieke en extrinsieke motivatie (zie 6.2).

De motivatie van de leerlingen om deel te nemen aan de lessen LO hangt van klas tot klas af, maar ook van onderwerp tot onderwerp. De leerkrachten zullen sowieso geconfronteerd worden met leerlingen die lessen niet graag doen. Ga er ook niet verder op in, maar probeer hen zo veel mogelijk positief te benaderen, zodat ook zij succeservaring hebben. Maar hoe motiveer je nu leerlingen in het bewegingsonderwijs?

- Zorg voor afwisseling in werkvormen

Altijd een leerkracht die een demo geeft en leerlingen die uitvoeren is te eentonig. Bovendien is het ook niet aangenaam om zomaar tegenover elkaar te gaan staan om zo een techniek uit te oefenen. Je kan ook technieken oefenen in speelse vormen. Zorg voor transfers tussen verschillende sporten. Je zorgt er voor een meervoudige deelnamebekwaamheid waarbij de leerlingen succeservaring beleven.

vb. balbezit houden. Laat leerlingen een bal naar elkaar werpen in een spelletje zoals lijnbal. Verander het movendum eens door een rugbybal. Verander een spelregel maar niet het doel. (pas niet teruggeven aan de pasgever, max 5 passen, min 10 passen,...)

Leerlingen hebben soms ook graag zelf de touwtjes in handen. Durf hen dan ook zekere zelfstandigheid te geven. Dit kan zowel in groepswork als individueel. Als je er voor zorgt dat leerlingen aan het werk kunnen met kijkfiches, kan je je meer aandacht geven aan de leerlingen die het extra nodig hebben. Zo is het voor de leerlingen ook leuker om op eigen niveau te werken

- Wees creatief in de opdrachten

Iemand die heel creatief is, heeft vele troeven in zijn handen. Naar de les komen waar de opdrachten altijd bijzonder zijn, is veel leuker dan wanneer de opdrachten altijd op elkaar lijken. Herhaling zorgt voor verveling en leidt tot ordeverstoring. Vernieuwing en creativiteit vermijden net verveling en dus ordeverstoring.

- Is er een streefdoel of een remediëring?

Zorg altijd dat leerlingen uitgedaagd blijven. Je kan altijd een moeilijkere oefening met de sterkere leerlingen meegeven. Wanneer je geen oefeningen meer hebt kan je er voor zorgen dat de leerlingen een verantwoordelijke functie krijgen zoals anderen helpen. Maar ook voor leerlingen die de bewegingsactiviteiten niet zo goed kunnen moet je ondersteunen. Het zou jammer zijn dat ze meteen afhaken omdat ze er niet in geloven. Bouw stap voor stap af tot de leerlingen iets wel kunnen. Vervolgens

probeer je te werken naar de basisoefening. Wanneer je merkt dat leerlingen iets niet goed kunnen, zeg dan nooit expliciet dat je gaat afbouwen. Het zelfbeeld van de leerlingen mag niet leiden onder enkele motorische beperkingen. Belangrijker is dat je de leerlingen positief ondersteunt.

- Stel hen gerust

In het school werkt men nu eenmaal met een puntensysteem. Falen en vervolgens buizen schrikt leerlingen af. Je kan hen motiveren door vooraf een haalbare criteria op te stellen. Benadruk dan ook effectief dat de opdracht voor iedereen haalbaar is, mits een beetje oefenen. Maar ook voor leerlingen die iets extra van zichzelf willen geven, hebben graag een richtlijn om naar te werken. Zorg dat ook zij duidelijk kunnen werken naar dat punt dat ze willen verdienen.

Bijvoorbeeld bij volleybal: De leerlingen die een bal kunnen opvangen met een controletoeft en vervolgens kunnen passen krijgen 5/10. Nu weten de leerlingen wat ze eerst moeten oefenen om geslaagd te zijn op de proef. Vervolgens maak je hen duidelijk wat je moet doen voor een 6 t.e.m. een 10. Zorg dat het visueel duidelijk is, zodat men altijd terug kan gaan kijken.

- Werk met beloningssystemen

Op het einde van de les 'een matchke' doen, is niet de beloning die ik hier mee bedoel. De leerlingen moeten trouwens zo veel mogelijk in speelse vormen hun vaardigheden proberen te ontwikkelen. Met een beloningssysteem ga je leerlingen aansporen tot handelen omdat ze iets willen bereiken. Laat het dan niet meteen op het einde van de les zijn, maar misschien in het midden van de les.

Bijvoorbeeld: In een les atletiek moeten leerlingen lopen. Ze starten met enkele baantjes rond de zaal. Als de leerlingen blijven lopen zonder te stoppen, beloof je dat je speelse vormen van lopen gaat geven. Zijn ze vervolgens moe geef je hen een cognitief en sociaal spelletje waarmee ze kunnen uitblazen. Als leerlingen constant stoppen tijdens het lopen en er geen druppel zweet op hun voorhoofd is te bespeuren, dan verdient men de beloning niet. Zo kan je van een minder leuke maar heel actieve les, leerlingen ook verantwoordelijkheid bijbrengen. Het omgekeerde vind ik echter nog beter. Je geeft een les met loopspelen. Wanneer er goed wordt gewerkt blijf je bij de spelen. Zijn er leerlingen die zich misdragen, dan laat je hen gewoon lopen.

Tempo en taakgerichtheid

Vooraf bij klassen waar je het moeilijke leerlingen in hebt zitten, kan je best zorgen voor een hoge activiteitsgraad. De taakpresentaties kort houden en meteen de leerlingen aan het werk zetten. Onderbreken doe je snel, weer korte taakpresentatie en zet hen maar terug aan het werk. Wanneer de leerlingen het te druk hebben met het uitvoeren van de

opdrachten, gebruiken ze die tijd niet om andere zaken te doen. Dit wil ook zeggen dat de overgangen kort en snel moeten gebeuren.

De opdrachten moeten voor de leerlingen ook heel duidelijk zijn. Er mag geen verwarring bestaan. Wanneer je met een doorschuifstelsel is het heel belangrijk dat dit eenvoudig is en dat alle leerlingen dit juist doen.

Maak gebruik van ontdubbelen. Laat de leerling in hun terugweg bij een oefening niet zomaar niets doen. Geef hen een oefening bij het terugkomen. Het tempo in de les houden is niet altijd gemakkelijk. Vooral omdat de alle leerlingen ook niet even snel de opdrachten uitvoeren. Zij zorgen af en toe dan ook voor opstopping. Als dit gebeurt kan je proberen er voor te zorgen dat de leerlingen naast elkaar kunnen werken. Des te minder de les stil ligt des te beter. Want juist tijdens die stille momenten maken leerlingen gebruik om ongewenst gedrag te tonen. Of wordt er net gesproken over wat kan gedaan worden.

Controle bewaren

De stap- voor - stapstrategie die gehanteerd wordt in de lerarenopleiding van de KHLLeuven, probeert er voor te zorgen dat leerlingen snel aan het werk worden gezet en dat de opdracht enigszins duidelijk is. Storend gedrag ontstaat vooral tijdens stille momenten. Dus moeten we proberen om de stille momenten zo veel mogelijk te beperken.

stap 1: Organisatie

Hierin schuilt de volledige voorbereiding. Wanneer je je les maakt, probeer je er voor te zorgen dat je zo weinig mogelijk materiaal moet verplaatsen. Het materiaal plaatsen kost je veel tijd, en de leerlingen kunnen ondertussen ook veel communiceren met elkaar, waardoor ze te rumoerig worden. Bij het organiseren zorg je dat je snel iedereen aan het werk zet. Je geeft ze individueel of in groep een opdracht. De personen die klaar zijn met hun opdracht, laat je terugkeren naar de positie van waaruit ze vertrokken. Het materiaal plaatsen kan snel gebeuren, maar het vraagt zowel van de leerkracht als van de leerlingen een inspanning. Als de leerkracht goed aanduidt waar hij zijn materiaal wil hebben en de leerling de manier van werken onder de knie hebben, moet alles in een mum van tijd in orde zijn. Om het jezelf gemakkelijk te maken, laat je leerlingen het materiaal neerzetten en ga je zelf nog even rond om het materiaal zo aan te passen zoals jij het wil. Bijvoorbeeld : Je vraagt leerlingen een bank en een plint te zetten. De bank moet op de plint komen. Wanneer je gewoon vraagt het materiaal op de juiste plaats te zetten, dan kan je zelf de bank nog op de plint zetten. Je denkt misschien: ' dat konden de leerlingen zelf toch ook' Inderdaad, maar wanneer je een hele grote hoop materiaal moet plaatsen zorgt dat alleen maar voor verwarring. Des te minder

opdrachten dat de leerlingen tegelijkertijd moeten doen, des te sneller het materiaal geplaatst zal zijn.

Kiezen hoeveel leerlingen in groepjes moeten is belangrijk. Je probeert de groepen aan te passen dat de leerlingen een optimale bewegingsintensiteit hebben. Als aan elke positie er een man over is, kan je meteen de oefening ontdebellen.

Zie bijlage 1 voor een les die uitgewerkt is, zodat er zo weinig mogelijk materiaal moet worden verplaatst en dat de activiteitsgraad hoog kan liggen. Bovendien zijn de oefeningen ontdebelt en zit er voldoende uitdaging in de verschillende oefeningen. Een zeer goed voorbeeld voor een les waar geen tijd is om zich op andere dingen te concentreren. Merk op dat de kegeltjes de hele les kunnen blijven staan. Zelfs al bij het lopen over de sticks. Door enkele verplaatsingen van een paar kegels kom ik tot volledig nieuwe oefeningen. Voor de leerlingen is er ook een terugweg voorzien die vermijdt dat leerlingen lang moeten wachten.

Waar mee rekening houden bij organisatie?

- Welk materiaal nodig, hoe zo weinig mogelijk verplaatsen
- Hoe plaats ik mij ten opzichte van de leerlingen
- Kan de intensiteit verhoogt worden
- Is er gevaar voor opstopping
- Is het materiaal veilig opgesteld
- Hoe verdeel ik de leerlingen
- Kan het materiaal bij de opwarming blijven staan
- Is er een duidelijk doorschuifstelsel

stap 2: Taakpresentatie

Kort en bondige taakpresentaties zijn nodig in een vlot lesverloop. Vaak is een taakpresentatie de overgang van de ene oefening naar de andere als er geen materiaal moet verplaatst worden. Door taakpresentaties te ondersteunen met een visueel beeld schep je duidelijkheid in de opdracht. In je demo kan je 'cues' aangeven zodat de leerlingen weten waar ze op moeten letten. vb Bots, stap én spring of Recht links rechts én werpen. Deze stap is het meest cruciaal om de les in goede banen te leiden.

Waar mee rekening houden bij taakpresentatie?

- Volgt iedereen aandachtig mee
- Is de opdracht kort en bondig geformuleerd
- Hebben alle leerlingen aandacht tijdens mijn uitleg en demonstratie
- Zijn er leerlingen die de oefening beter kunnen demonstreren dan ik

stap 3: Actie

De leerlingen voeren de opdracht uit. Eerst controleer je of er gedaan wordt wat je verwacht. Pas daarna ga je individueel bijsturen. Bovendien heb je aandacht voor

leerlingen die zich niet met de opdracht bezig houden maar die andere leerlingen met hun gedrag storen.

Waar op letten?

- Is de oefening te moeilijk of te gemakkelijk
- Is iedereen voldoende actief bezig
- Wordt de opdracht technisch correct uitgevoerd
- Kan ik vanuit deze positie alles goed zien
- Zijn er leerlingen die de volgende oefening kunnen voordoen
- Kan ik al iets klaarzetten voor de volgende opdracht

stap 4: Aanpassen en evalueren

Als er iets niet naar wens verloopt moet je meteen de opdracht stilleggen. Vooral beginnende leerkrachten zien een fout gebeuren, merken dat het anders moet, maar passen het niet aan. De leerlingen halen ook weinig rendement uit de opdracht als ze niet wordt uitgevoerd zoals het zou moeten. Dus heb geen schrik om meteen aanpassingen te doen die het verloop van de oefening kunnen verbeteren. Wees altijd kritisch over jezelf. Zeker in het begin als stagiair. Commentaar die je krijgt van je leerkrachten is commentaar vanuit een visie. Sta open voor visies van anderen, maar wijk ook niet af van de jouwe. Gedurende je opleiding en je verdere schoolcarrière moet je voortdurend je visie kneden met andere visies. Ook karakters verschillen enorm en hebben een invloed op die visie.

vb. Leerkracht A is zelf een zeer goede turner. Hij hecht enorm veel belang aan de juiste uitvoering van bewegingen in alle sporten.

Leerkracht B is een middenvelder bij de plaatselijke voetbalclub. Hij is gedreven en ambitieus ingesteld. 'leerlingen moeten veel in beweging zijn'

Deze 2 verschillende visie kunnen voor een heel andere aanpassing zorgen in de oefeningen.

Waar mee rekening houden?

- Is de opdracht nog duidelijk na de aanpassing
- Brengt de nieuwe opdracht verbetering met zich mee

Even de kenmerken van controlebewaking in de klas vergelijken met die van de turnzaal (zie ook 6.2.3)

a) Alertheid tijdens de les

Alertheid laat zich kenmerken door leerlingen constant van feedback te voorzien. De feedback is dan ook altijd opbouwende kritiek. Het gebruik van een fluitsignaal of een keertje roepen, doet de leerlingen je aanwezigheid voelen. Je plaatst je dan ook best in zo dat je de gehele klasgroep kan zien. Wanneer niet iedereen te zien is (bijvoorbeeld in 2 lokalen: turnzaal en materiaalhoek), kan je je in de splitsingplaatsen om zo toch beide

groepen in het oog te kunnen houden. De startende leerkracht zal nu ook moeite hebben met het in het oog houden van wat de leerlingen doen buiten de opdracht. Lesgeven in een turnzaal vraagt zo veel organisatorische maatregelen die voor de beginner niet voor de hand liggend zijn, dat deze al zijn aandacht opvragen. Ervaring beperkt dit probleem.

b) Simultaan gedrag

De leraar LO heeft zowel oog voor de eigen uiteenzetting als voor de signalen die leerlingen uitschijnen. Hij kan er uit aflezen welke opdrachten meer geliefd zijn en welke niet. Je zou dan ook in staat moeten zijn om meerdere taken tegelijk af te handelen. Dus ook hier doet het onderwijs beroep op mensen die de aandacht over een groep kunnen spreiden.

c) Naïeve houding van de beginnende leerkracht

In dit vak is het zeer gevaarlijk om je gezag te verliezen eenmaal als je de leerkracht wou zijn die niet berispt. Voor je het weet kan je geen les meer geven en willen ze steeds een wedstrijd spelen van een sport. Ok, ze zijn dan wel in beweging, maar het pedagogische aspect is zoek. In het begin kan je beter kordaat overkomen, zodat je duidelijk maakt dat jij als leerkracht de touwtjes in handen hebt.

d) Orde in de klas houden

- Ordebescherming

aansluiten bij het niveau van de leerlingen

Aansluiten bij het niveau is net zo belangrijk als in het klaslokaal. Dit komt omdat je de leerlingen moet motiveren. Er moet een zekere uitdaging zijn bij de leerlingen. Differentiatie moet dan ook uitgebreid binnen de les worden voorzien. Er moet zowel ruimte zijn voor remediëring als voor uitdieping/verbreding.

aangepaste werkvormen en variatie van werkvormen

Het hanteren van verschillende werkvormen is voor de leerlingen wel motiverend. Maar of de leerkracht LO zelf goed in staat is veel van werkvormen te veranderen is een andere vraag. Men hanteert vaak de manier waarin men zichzelf het beste in kan vinden.

Verschillende groepswerken brengen wel een enorm aanbod aan het verrijken van de sociale vaardigheden met zich mee. Alleen is het zo dat niet alle leerkrachten dat graag doen. Groepswork vraagt van de leerkracht heel veel inspanning en voorbereiding. Helaas wordt het daarom soms ook vermeden. De leerkracht LO

heeft een zware taak bij de organisatie van zo'n groepswerken. Voor alle onderwerpen moet er dan ook een duidelijke fiche worden opgesteld. Beginnende leerkrachten zien dit vaak helemaal niet zitten. Het is dan aangeraden om zulke lessen in overleg aan te maken. Zo kan je die lessen samen met je collega's ook aanpassen aan de andere jaren en zo een opvolging aanmaken.

Inspelen op de leefwereld van de leerlingen

Sommige lessen kan je inkleden in een thema. Voor het secundair onderwijs is dat een heel stuk moeilijker dan voor het lager onderwijs. Je kan in thema's werken van filmen die de leerlingen kennen. Bij dans- en bewegingsexpressie kan je zo'n thema's al gemakkelijker invoeren dan in de andere lessen van lichamelijke opvoeding.

Een haalbare planning voor je les

Je kan beter wat meer voorzien dan te weinig. Ga leerlingen die steeds vragen om te mogen voetballen dan ook uit de weg. Werk steeds aan je les, en houdt hen niet zomaar in beweging.

Positie van de leerkracht in de klas bepalen

De leerkracht staat het best op een verhoog bij zijn uitleg. Als de leerkracht hoger staat dan de leerlingen, dwingt dat respect af. Als je je aandacht wil spreiden over het lokaal zal je je best diagonaal zetten ten opzichte van de uitvoeringen. In je lesvoorbereiding moet je al weten welke plaats je zal innemen en hoe je leerlingen verdeelt zodat je hen steeds goed kan zien.

Afspraken (zie 7.1.1)

- Ordebewaking

Profiel van de leerkracht

De leerkracht is flexibel maar ook kordaat. Hij kent de mogelijke gevaren die het materiaal met zich teweeg kunnen brengen. Probeer ook als beginnende leerkracht snel wijzigingen door te voeren wanneer iets niet naar wens verloopt. Wees kritisch en sta open voor de visie van anderen. De leerkracht is leergierig en wil zich extra inzetten om motiverende oefeningen in zijn les te steken. Als leerkracht LO is je houding zeer belangrijk. Je moet uitstralen dat jij het voor het zeggen hebt. Organisatorisch moet je zeer sterk de lesonderwerpen kunnen aanpakken. Zodat er weinig tijdverlies optreedt en dat er op een veilige manier aan een hoge intensiteit kan geoefend worden.

Boeiend lesgeven

Loskomen uit het strenge optreden moet ook kunnen. Probeer wat humor in de les te brengen. Bijvoorbeeld wanneer een uitvoering veel te statisch verloopt, kan je deze samen met een leerling overdreven statisch voor doen. Toon vervolgens de manier waarop je wel wilt dat de oefening verloopt en je zet hen weer aan het

werk. In dit voorbeeld wordt snel en kort meegedeeld wat de leerkracht wil. Dat moet niet lang zijn, zodat de overgangen zo weinig mogelijk tijd in beslag nemen.

Toezicht en oogcontact

Gespreide aandacht is een vereiste. Oogcontact maken is iets moeilijker in een turnzaal omdat de leerlingen niet steeds dezelfde richting uitkijken. Daarom is het belangrijk dat je laat zien dat je alert bent. Er ontgaat je niets. Je wandelt tussen oefening en geeft feedback, maar durft ook positieve of negatieve uitvoeringen van de leerlingen te becommentariëren. Je speelt hiermee in op de motivatie van de leerlingen, maar ook op het besef dat men geconcentreerd moet bezig zijn.

Tempo

Het tempo moet aangepast worden aan het niveau van de leerlingen. Zie dat de oefeningen nog steeds uitdagen zijn. Wanneer een oefening niet goed lukt, maar dat remediëring te eenvoudig zou zijn, kan je een variant van de oefening brengen zonder dat je het doel verandert. Dan is men nog altijd aan hetzelfde doel aan het werken en ga je niet te gehaast over naar een uitdieping of verbreding. Bijvoorbeeld: 2-2 situatie, De verdedigende leerlingen staan naast elkaar te verdedigen en men geraakt er moeilijk door. Laat hen dan eens voor elkaar verdedigen.

Procedures blijven hanteren

Procedures in een les zijn wel aangeraden. De stap voor stapstrategie is zo'n procedure. Eerst plaatsen van de organisatie, de uitleg geven en de leerlingen vervolgens laten uitvoeren. Iets niet in orde? Dan ga je dat aanpassen.

Je moet er ook op staan dat leerlingen in hun turnkledij naar de les komen. Vooral om veiligheids- en gezondheidsredenen. Het is niet hygiënisch als iemand de hele dag met zijn bezwete T-shirt in de klas gaat zitten. Bovendien heeft veel andere kledij (zoals jeans) bewegingsbeperking, waardoor het uitvoeren van een oefening wel eens verkeerd kan worden ingeschat.

Geef de leerlingen de mogelijkheid om te douchen, maar wees consequent. Dat wil zeggen niet de ene week wel eens en de andere week niet. De douchetijd moeten ze ook zelf verdienen door snel om te kleden bij aanvang van de les.

Inspelen op de motivatie

Het geven van feedback kan op leerlingen enorm positief uitdraaien. Wij moeten proberen om de minder actieve leerling ook aan buitenschoolse activiteiten te laten doen voor de gezondheid en de sociale relaties van deze leerling. De les aanpassen aan de mogelijkheden van de leerlinge stimuleert succeservaring. Doordat je optimistisch bent en positief je leerlingen benadert, kan je hen misschien tot sporten aanzetten. De intrinsieke motivatie in de lessen bewegingsopvoeding is er vooral bij leerlingen die aan een sport doen of die in een jeugdbeweging zitten. Een reden te meer om dat te stimuleren. Extrinsieke motivatie probeer je zoveel mogelijk naar intrinsiek om te zetten. Maar er zijn

klassen die het gewoon moeilijk hebben om 1 les met hetzelfde bezig te zijn en vervolgens ongewenst gedrag gaan vertonen. Zorg dat er dan ook voldoende afwisseling is met een ander onderwerp. De inzet die een klas vertoont, bepaalt dan ook voor een groot deel jou lesverloop. Bij leerlingen die altijd goed willen meewerken, kan je meer uitdaging in de oefeningen steken. Leerlingen die vooraleer ze weten wat ze gaan doen al klagen dat ze moe zullen worden, moet je meer verbaal gaan overtuigen. Als je humoristisch bent aangelegd is dat in je voordeel.

Rekening houden met de omstandigheden

De leerlingen komen vaak uit een klas. Daar kan van alles gebeurd zijn. De weg naar de sporthal is soms ook lang en wordt niet altijd gecontroleerd. De leerlingen krijgen daar soms vrije tijd. Situaties die zich dan af spelen kunnen het lesverloop behoorlijk tegen werken. Start dus altijd met een rustige gemoedstoestand.

Is het weer te warm, beloof hen dan bij het actief meewerken een drinkpauze. Laat hen deze dan ook verdienen en geef niet toe als men deze niet verdient. Drinken laat je uiteraard niet toe in de sporthal, maar wel in de kleedkamers.

Net zoals in de klas ga je leerlingen in de ochtend hebben en in de late namiddag. Vrijdagnamiddag zijn leerlingen meestal enorm druk, want ze beseffen dat het weekend voor de deur staat. Eis dan ook van je leerlingen toch nog de nodige concentratie. Laat hen begrip tonen dat ook jij als leerkracht bijna aan je weekend mag beginnen, maar dat je hen nog wat wil bijbrengen.

Gebeuren er accidentjes, laat leerlingen dan verder werken en houd je een aan de kant bezig met de leerlingen die betrokken waren bij de ruzies of ongevallen. Des te minder commentaar je hebt van leerlingen die er niet bij waren, des te sneller je zulke zaken kan oplossen.

Lichaamstaal

Je bent sportief en dat laat je best ook zien. Verzorg je lichaam en blijf zelf ook actief in de sportwereld. Een leerkracht LO die zijn benen amper voor elkaar kan zetten krijgt niet veel respect. Jij bent het voorbeeld voor de leerlingen en blinkt uit in sporten. Wees positief tegen leerlingen die iets beter kunnen dan jijzelf. Laat vooral aan je lichaam niet merken dat je iets niet zo leuk vindt. De enthousiaste houding van de leerlingen wekt ook actieve gevoelens bij hen op. Een leerkracht die af en toe een loopbeweging doet om zijn materiaal klaar te zetten, krijgt meer respect dan iemand die er heel lang over doet voor zijn opstelling er is.

Richt je niet alleen tot negatief gedrag

Positieve benadering is voor de leerlingen heel belangrijk. Ze hebben nood aan bevestiging. Hiermee wek je de intrinsieke motivatie van de leerling op. Ook wanneer een oefening niet goed lukt, kan je (en zeker bij de leerlingen die vaak de aanleiding zijn tot ordeverstoring) nog een positieve formulering maken. Bijvoorbeeld : 'het was al beter dan de vorige keer', 'nog één keer en dat gaat

het lukken, ik voel het' , 'zoals jij nu aan het werken bent, zo zou ik je elk uur in mijn les willen hebben' Vaak zijn het altijd dezelfde leerlingen die de commentaar van onoplettendheid rond hun oren krijgen. Het doet hen deugd en het is aanmoedigend om eens wat positief te horen. Dat hebben ze ook nodig voor een positief zelfbeeld te creëren.

Zorg dat gekwetsten andere leerlingen niet afleiden

Vooraf beginnende leerkrachten vergeten wel eens de impact van de leerling die niet mee doet. Leerlingen kunnen soms willen imponeren voor de leerling die zich aan de kant bevindt. Kan je de leerling niet inschakelen aan oefeningen als helper of notulist, zorg dan dat hij iets om handen heeft. Eventueel een taakje als hij nog niet voldoende punten heeft voor je rapport. Ook omgekeerd durven gekwetsten de aandacht van de uitvoerende leerlingen vragen. Er wordt dan wel eens gelachen of zelfs gespot met de bewegingsuitvoeringen van die persoon. Door de leerlingen iets om handen te geven kan je dit beperken. Volledig vermijden zal niet lukken. Maar door de druk van punten die er op het werk worden gegeven, zal de gekwetste zich beter concentreren op zijn taak en niet afgeleid willen worden. Wat ook vervelend kan zijn, is wanneer meerdere gekwetste leerlingen te veel met elkaar bezig zijn. Vaak zijn ze aan het lachen en hebben plezier in van alles. Als leerkracht is dat overtollige rumoer zeer vermoeiend en belastend voor je stem.

- Ordehandhaving

Stopgedrag – hoe ingrijpen?

Bij het bewust niet correct uitvoeren van oefeningen of het lastig vallen van andere leerlingen kan je best meteen ingrijpen, vooraleer er een eindeloos reactieketting ontstaat van wangedrag.

Hier je lichaamstaal gebruiken is niet altijd evident. De leerlingen kijken ook niet altijd naar je wanneer je hen een opmerking wilt geven. Vaak moet je eerst de aandacht van de betrokken leerlingen verwerven. Roep kort maar krachtig hun naam als ze niet kijken. Wanneer ze iets van plan zijn, zullen ze sowieso wel verschieten en hun gedrag aanpassen.

Benadering van de leerlingen

Verwijt niemand iets als je ook niets gezien hebt. Probeer de leerlingen zoveel mogelijk positief te stimuleren. Geef blijk van je waardering als ze zich extra inspannen. Des te meer leerlingen vanuit zich zelf handelen (intrinsieke motivatie) des te leuker het ook is om aan deze leerlingen les te geven. Kan je dat bereiken door steeds de leerlingen uit te dagen met op maat gemaakte opdrachten en spelen, zal je zelf veel meer ontspannen les kunnen geven. Het is belangrijk dat je vertrouwen hebt in jezelf. Uiteindelijk breng je die zelfzekerheid ook over aan de leerlingen. De status van iemand die de leerlingen kan helpen wordt gecreëerd

7 Ingrijpen bij onophoudende ordeverstoring – Actief handelen

Grens tussen tolereerbaar en ontolereerbaar

Wanneer is nu iets niet meer toelaatbaar. Veel hangt af van de jouw tolerantiegrens af. Ben je iemand die veel kan verdragen en goed opgewassen is tegen een beetje rumoer, dan zal jou tolerantiegrens waarschijnlijk hoger liggen dan van een leerkracht die zich niet kan concentreren als er enkele leerlingen zijn in de klas die babbelen. Zelfs de leerlingen weten heel snel wanneer de leerkracht eerder een toleranter type is of een zeer kordaat persoon.

We hebben al besproken dat de ene leerling aanleiding tot storend gedrag kan zijn voor de andere leerling. Hierin schuilt net gevaar dat wat je nog net tolereert, gaat escaleren tot een ordeverstoring die je niet meer in de hand kan houden. Blok daarom aanleiding tot storend gedrag ook meteen af.

Er zou ook een gemeenschappelijke grens moeten zijn van ontoelaatbaar gedrag. Namelijk het gedrag dat leerlingen stellen dat tegen de afspraken en schoolregels in gaat. Het lerarenteam moet daar als één groep consequent in zijn, zodat de grenzen niet voortdurend worden afgetast. Het begrip duidelijkheid dat we eerder al besproken zal ook in het gedrag komen, wanneer leerkrachten volledig verschillend reageren op dat ongewenste gedrag. Wees er dan ook van bewust dat de leerlingen proberen een leerkracht mee achter de kar te spannen. Dit kan tot onnodige spanningen vormen binnen het werkveld. Neem dus altijd afstand van de gebeurtenissen, maar volg het toch van nabij op. Toon bekommernis aan de leerlingen voor problemen, maar laat het daarom nog niet toe.

Remediëringstechnieken (ordeherstellers)

Het is onmogelijk om de gepaste reactie klaar te hebben wanneer op één of ander moment er uit het niets probleemgedrag opduikt. De leerkracht dient wel een aantal mogelijkheden in petto te hebben om ongewenst gedrag te lijf te gaan, zowel in crisissituaties als voor situaties waarin remediëring doelbewust wordt opgezet vanuit begeleidingsoogpunt.

Gedragsvertaling

Ga op zoek naar het signaal dat de leerling wil geven bij het stellen van het ongewenste gedrag. De leerling handelt niet zomaar uit het niets. Hij wil waarschijnlijk iets uitdrukken met zijn gedrag. Het wil dus niet altijd zeggen dat een leerling een aandachtstrekker is. Een leerling kan bijvoorbeeld ook lastig gedrag stellen omdat hij een slechte toets heeft teruggekregen.

Stilzwijgende signalen

Tijdens een gesprek geven leerlingen signalen. Deze geven ze of wel bewust of onbewust. De individuele leerling zal ook anders reageren dan deze in het midden van de klasgroep. Daarom is een individueel gesprek met de leerling aangeraden. 'Waarom stel je het storend gedrag?; Vind je het niet erg dat je andere leerlingen stoort?; Wat vind je zelf van je gedrag?' Toch gaan beginnende leerkrachten zo'n gesprekken uit de weg. Ze willen liever niet in discussie treden met een vervelende leerling. Door de ontmoediging willen ze er geen extra tijd in steken, maar blijft het gedrag zich ook in de andere lessen uiten.

Positieve herdefiniëring

Je kan ongewenst gedrag afkeuren door het op een positieve manier in de verf te zetten. Dit is een vorm van humor die voor een verrassingseffect zorgt bij de leerlingen. De leraar neemt weer duidelijk de leiding en laat zien wie de baas is. Hij brengt de klas op een vrij onschuldige wijze tot rust.

Enkele leuke voorbeelden:

" Anonieme brieven hebben één groot voordeel: men hoeft ze niet te beantwoorden"

"Als je nooit liegt, moet je minder onthouden"

" Veronique, jij geeft tenminste anderen de kans aan bod te komen" (bij een introverte leerling)

Differentiatie

In de opvoedingssituaties wordt er veel te vaak veralgemeend. 'Jij let nu eens nooit op' . Nooit is hier niet het gepaste woord. Bij differentiatie gaat men het negatieve met het positieve verbinden. vb. Jij let niet goed op in de les, maar het is goed dat je steeds op tijd kan zeggen wanneer ik mijn les moet afronden

Generalisaties zoals nooit, altijd, niemand,... zijn quasi- onmogelijke realiteiten waarmee je onnodige discussie kan uitlokken

Veralgemening

Je gaat niet op de persoon spelen maar op de hele klasgroep. In plaats van te zeggen hij wil altijd opvallen, vervang je die 'hij' door 'jongens'. Dan krijg je: ' Ja, dat neem ik aan: jongens trekken graag de aandacht' Zo viseer je niet de persoon, maar wel het gedrag.

One- down

Heel wat problemen die zich voordoen zijn een gevecht om de macht. Men wil uitmeten wie de sterkste is, wie niet toegeeft,... Het is duidelijk dat lastige leerlingen vaak vrezen voor gezichtsverlies. De leerkracht kan het gevecht ontwijken in plaats van het aan te gaan. Geef de leerlingen de macht en de leiding. Dit is een omgekeerde psychologie die

goed werkt bij leerlingen die altijd opperen naar leiding. vb. Goed Jan, jij beslist maar wat je doet = One- down. Waarom is dit zo nuttig. Bij het aangaan van een discussie krijg je escalatie in de klas zonder dat er een winnaar uitkomt. Deze leerlingen zijn zelfs niet gevoelig voor punten. Het afstaan van macht betekent fundamenteel de macht in handen hebben en erover beslissen. Dus de leraar geeft zichzelf even respijt door de ander zijn troeven te laten tonen.

vb. Ik snap dat niet, u hebt dat heel onduidelijk uitgelegd. Hierop kan je reageren als Zeg jij eens hoe jij het ziet. De macht en leiding worden overgedragen. De kans is behoorlijk groot dat de leerling na een korte poging de macht teruggeeft.

humor

Deze vorm hebben we al vaker in dit eindwerk besproken. Hier willen we nog meegeven dat er ook niet mag overdreven worden met humor. De altijd grappende leerkracht. Humor moet steeds voor een ontlading zorgen. Het mag op het individu, zolang de leerling er zelf ook maar mee kan lachen.

autoritair verbod en genot

Een autoritair gebod/verbod is soms noodzakelijk. Deze worden eerder gehanteerd wanneer de leerkracht geen tijd heeft om na te denken bij het reageren op de situatie. Deze manier van reageren, is eveneens een manier om de tucht niet kwijt te raken. Maar soms is moet je er gewoon beroep op doen omwille van het beperkte begripsvermogen van de leerlingen.

Triadische interventie

Je zorgt voor een driehoeksverhouding in plaats van een interactie met de leerling. 'Ik begrijp er niets van' Dan kan je een andere leerling aanduiden die het eens wil uitleggen in eigen woorden. Soms kunnen leerlingen elkaar beter verstaan dan ze de leerkracht verstaan. De leerkracht moet wel bewaken dat de uitleg goed gebeurt. Maar zo voorkom je dat de leerling de hele les klaagt dat hij het niet begrijpt. Bij moeilijke situaties doe je dit beter niet. Bovendien durven onzekere leerlingen ook sneller vragen stellen.

Spiegelen

Er wordt nagegaan wat de leerling vindt van zijn eigen gedrag. Het individu krijgt met andere woorden een spiegel voor zijn neus. Het mooie van gedrag te spiegelen is dat de leerling in zijn lach schiet omdat hij het gekke en weinig volwassene van zijn gespiegelde gedrag inziet.

Onmiddellijke feedback

Dit is het onmiddellijk in eigen woorden uitleggen hoe de leerkracht denkt over het gedrag van de leerling. Hij vertelt eveneens hoe hij zich er bij voelt en waarom hij het gedrag in de toekomst niet meer wil zien. Het gevaar is wel dat de leerkracht zich kwetsbaar lijkt en gezien wordt als een schietschijf voor ongewenst gedrag.

Terugspelen naar de groep

Reacties die door de leerling wordt gesteld, wordt teruggekaatst naar de klasgroep. Hoe denken jullie hier over? De effectiviteit van deze techniek kan in vraag worden gesteld. Wel krijgt de leerkracht even ademruimte door de bal naar de klasgroep te kaatsen.

Complementair duiden

Vooraleer te berispen ga je na wat de actie ervoor was, zodat je begrip kan tonen voor wat er gebeurt is. Vb. Ll: André heeft mijn boekentas verstoep ; L : En waarom heeft André dit gedaan?

Misten

Met misten bedoelt men reageren op ongewenst gedrag zodat de leerling niet weet of zijn opzet geslaagd is of niet. vb. Ll : Jij bent de leukste thuis zeker, L : Toch, als de vuilnisemmers buiten staan.

Confronterende reactie

Leerlingen met een sterke persoonlijkheid kunnen tegen een duwtje en de leraar kan dan ook met zo'n duwtje reageren op lastige gedragingen. De leraar moet er zeker van zijn dat hij als overwinnaar uit de ring zal komen en mag niet het risico lopen het onderspit te delven.

vb. Meneer, wij begrijpen er niets van wat u uitlegt. Uzelf misschien ook niet.

De leraar: Ik wil graag mijn plaats hier afstaan aan een genie, wil jij het eens duidelijker trachten uit te leggen.

Kwaadheid

'Iedereen kan kwaad worden- dat is gemakkelijk; maar kwaad worden op de juiste persoon, in de juiste mate, op de juiste tijd, met het juiste doel en op de juiste manier - dat lukt niet iedereen en dat is niet gemakkelijk. –Aristoteles

Echt kwaad zijn kan zijn nut vinden wanneer je het ongepaste gedrag wil beklemtonen. Ook leerlingen mogen zich schuldbewust voelen over hun gedragingen

Gedragsuitbreiding

De leerkracht biedt andere gedragsmogelijkheden aan. vb. "Erik ik begrijp dat je moe bent, ik denk zelfs dat iedereen moe is. Maar kijk even hoe de anderen zich gedragen"

De lastige klasgroep

In een klasgroep kunnen zich vaak vervelende problemen ontstaan. Soms worden er klikjes gevormd waardoor de spanning in de klasgroep te snijden is. Te pas en te onpas nemen ze de gelegenheid om hun frustraties op elkaar uit te werken. Het veilige klasklimaat is doorbroken. Soms is het aangeraden om geen les te geven, maar de leerlingen waarden en normen bij te leren. Te leren omgaan met elkaar of naast elkaar te leven. Door vele spanningen heeft het lesgeven niet altijd veel nut. consequent handelen is de grote kunst. Als leerkracht blijf je ook het centrale aansprekingspunt. Ook al willen leerlingen je overtuigen van hun gelijk, probeer zeker geen standpunt in te nemen maar te zorgen voor een neutrale positie. In elke groep zitten er ook leiderfiguren. Deze haal je er vaak uit omdat ze de meeste woorden hebben. Probeer hen te overtuigen tot een compromis en tot het vergeten van gebeurtenissen. Als zij overtuigd zijn, zullen de andere leerlingen ook wel volgen. De leerlingen moeten leren omgaan met diversiteit en blij zijn dat er diversiteit is.

8 Straffen en belonen^{25 26}

'De vraag is: Hoe zorg ik er voor dat straffen overbodig wordt'

Belonen

Gewenst gedrag kan je best zo veel mogelijk bevestigen, bekrachtigen en belonen. Probeer dat gewenste gedrag net uit te lokken bij de medeleerlingen. Vermeld heel duidelijk waarom dat gedrag zo gewenst is. Eventueel met een beetje humor, waardoor de klasgroep nog meer dat gewenste gedrag wil nastreven. Beloon nooit ongewenst gedrag!

²⁵ VAN MOSSEVELDE E, De klas in de hand, *Omgaan met en (bege)leiden van leerlingen*, Acco Leuven/ Amersfoort 233p

²⁶ STRUYVEN K,e.a., Groot worden – De ontwikkeling van baby tot adolescent –Handboek voor (toekomstige) leerkrachten en opvoeders, LannooCampus 263p

Straffen

Wil je dat straf effectief is in een opvoedende relatie, moet het wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. De bedoeling van straf moet duidelijk zijn voor de leerlingen en mag niet de indruk wekken dat de leerkracht handelt vanuit wraak.

Er moet een logische en chronologische band bestaan tussen wat bestraft wordt en de straf zelf. Bijvoorbeeld: Een leerkracht LO moet een leerling die ongewenst gedrag toonde in de les wiskunde niet straffen door niet te mogen zwemmen. Hetzelfde geldt voor leerkrachten die te pas en te onpas leerlingen Frans laten schrijven omdat ze weten dat ze dat niet graag doen. Op deze wijze creëren ze een nog grotere afkeer voor het vak.

Daad en straf moeten in een duidelijke structuur gevat zijn zodat later positief gedrag geleid kan worden door de anticipatie van de te vermijden straf. Wanneer de leerling een gedrag stelt of van plan is om zich op een ongewenste manier te gaan gedragen, moet hij van te voren al weten welke straf daar op volgt.

De straf moet bovendien aangepast worden aan de ernst van de daad. Laat een leerling geen bladzijde van een telefoonboek overschrijven voor zijn babbelgedrag in de klas. De leerling zou er dagen mee bezig zijn. Je bereikt er ook niets meer mee dan een leerling die erg kwaad is.

De straf is een verwerping en afkeuring van de daad en niet als vernedering van de persoon. Ook hier heb je het risico dat je kwaad bloed zet bij de persoon in kwestie.

Straffen dienen aangepast te worden aan de concrete leerling. We moeten daarom rekening houden met de leeftijd, eigen aard en gevoeligheid, vatbaarheid voor sociale of materiële straffen, interpretatie van de straf door de leerling. Een leerling die een heel gevoelig karakter heeft kan je al hard straffen met een kleine taak. Deze zal meer bekommert zijn dat hij gestraft werd dan wat hij uiteindelijk moet doen. Stel dat je een bij de les lo verbiedt om mee te zwemmen, zou dat voor die leerling wel eens een beloning kunnen zijn. Elk individu heeft een andere interpretatie op gestraft worden.

Deze voorwaarden zijn niet altijd haalbaar. Maar ze streven er wel naar dat de leerling iets leert uit zijn wangedrag

Als straf een beloning wordt en een beloning een straf

Toegevingen zijn een zeer voorkomende manier van een beloning. Wanneer je gedrag afkeurt en wilt afstraffen, mag je later niet meer terugkomen op je beslissing. Hoe veel dat er ook gezeurd wordt. Leerlingen hebben ten slotte de situatie zelf in de hand gewerkt. Wanneer je dit wel doet, beloon je het verkeerde gedrag. Je beloont leerlingen die zeuren om iets te krijgen.

Zo kunnen leerlingen ook veel straf uitlokken op school en er voor zorgen dat ze af en toe een strafstudie krijgen. Wanneer ze geen straf hebben, kunnen ze hun ouders wel wijsmaken dat ze na moeten blijven op school. Bijgevolg hebben ze ook een goed alibi om rond te hangen in de stad.

Straffen bij onzekerheid over de schuldige is ook niet aangeraden. Als de straf niet gerechtvaardigd zou zijn, is dat misschien wat de andere partij wou bereiken. Bovendien straffen voor iets wat je niet deed, kan bij de leerling heel wat slechte gevoelens teweeg brengen.

Leerlingen bevelen zich te verontschuldigen is voor sommige leerlingen ook niet erg. Zij kunnen zich talloze keren verontschuldigen zonder dat de excuses oprecht zijn.

Wanneer je straft moet je ook je straf kunnen waarmaken. Als de leerling van te voren weet dat je je straf niet kan waarmaken, moet hij ook geen moeite doen om gewenst gedrag te vertonen.

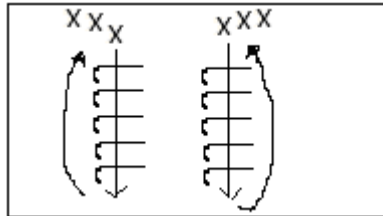
Leerlingen aan wie straf wordt gegeven, krijgen misschien meer aanzien bij de kameraden. Dit kan ook niet de bedoeling zijn van straffen.

9 Besluit

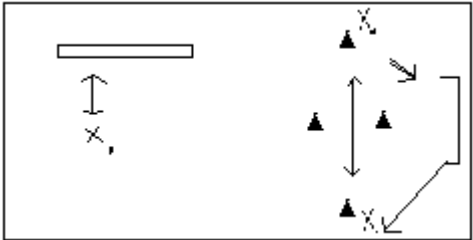
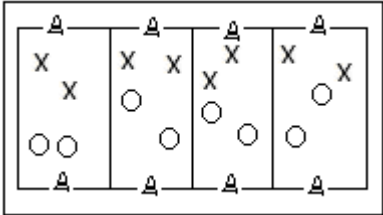
Ongewenst gedrag kan zich op veel verschillende manieren manifesteren. Aan de leerkracht om er op een gepaste manier op te reageren. Het reageren is dan ook onderworpen aan externe factoren zoals omgeving, andere leerlingen, tijdstip van de dag,... De leerkracht heeft niet de tijd om na te denken hoe hij moet reageren. Daarom kan de leerkracht beter over een groot arsenaal beschikken van mogelijke maatregelen om ongewenst gedrag tegen te gaan. Dat er geen ongewenst gedrag is binnen de schoolgemeenschap is een utopische gedachte. We kunnen er wel naar streven om het gedrag zo beperkt mogelijk te houden. Positieve gedragingen moeten dan ook hoog in het vaandel worden gedragen. Leerlingen handelen immers van uit hun motivatie. Ongewenst gedrag kan voortkomen uit verscheidene problematische gebeurtenissen waar de leerkracht geen zicht op heeft. Vaak zijn er meer dan één onderliggende aspecten die tot het storend gedrag leiden. In een interactie met wederzijds respect proberen we dan ook tot een consensus te komen zodat het lesverloop een vlot tempo kan aanhouden. Omdat gedragingen situatiespecifiek zijn, is er geen enkel neerslagwerk dat de oplossing heeft op alle problemen die zich kunnen voordoen. We proberen met dit eindwerk dan ook een duwtje in de rug te geven voor de beginnende leerkrachten die reeds overdondert werden met problemen in het klaslokaal of in de turnzaal.

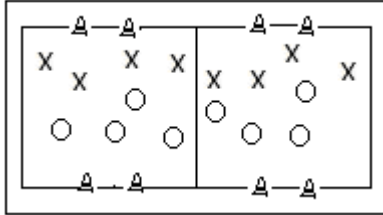
10 Bijlagen

bijlage 1: Les floorbal met een hoge activiteitsgraad, weinig materiaalverplaatsing, vlotte overgangen, duidelijk overzicht voor de L, veel variatie in uitdaging en remediëring en afwisseling van het onderwerp met evenwicht en coördinatie-oefeningen

DOELSTELLINGEN	ACTIVITEITEN	DIDACTISCHE WERKVORMEN + ORGANISATIE Belangrijk: organisatievormen steeds tekenen!	TIJD
Lln komen in de sfeer van floorball (DA) Lln lopen gecoördineerd tussen de hockeysticks (PM) Lln wachten hun beurt af (DA) Lln hebben aandacht voor de demo's van de leerkracht (DA)	Floorbal (unihockey) Inleiding Opwarming: Iedereen krijgt een stick. De Lln worden verdeeld in 2 groepen. De leerlingen leggen de sticks neer en gaan er achter staan. Lln zetten 1 pas tussen de stokken Lln zetten 2 passen tussen de stokken Lln springen met 2 voeten tussen de stokken Lln springen 2 keer vooruit 1 keer achteruit Lln springen zijwaarts. Kern Lln hebben allemaal een stick De Lln drijven met balletjes en proberen passen te geven. (ontdekken hoe drijven en hoe rolt de bal).	L geeft demo of laat Lln voor doen Lln voeren uit L geeft uitleg Lln proberen te drijven met de balletjes en pasjes te geven.	10' 5'

vooruitduwen en sturen (PM) LIn geven het balletje door aan lIn die geen balletje hebben (DA) LIn pakken geen balletjes van elkaar af (DA) LIn houden de snelheid van het balletje onder controle tijdens het drijven en het passen geven (PM) De lIn kunnen de bal gecontroleerd sturen (PM) LIn passen hun beweging aan aan de beweging van andere lIn (PM) LIn kunnen balletje aan de stick houden (PM) LIn zijn in staat gericht op doel af te werken (PM) LIn kunnen rechte passen geven	drijven met het balletje op fluitsignaal balletje stilleggen na 2 keer fluiten balletje van iemand anders meenemen na 3 keer fluiten rond 1 kegeltje draaien met bal LIn drijven tussen de kegeltjes en werken af op doel. Bij het terugkomen doen ze een opdracht over blokken stappen (variatie blokken in de breedte leggen) in hoepels hinkelen met 1 been (variatie: wandelen op de rand van de hoepel) terugkomen over bank en balletje onder de bank door steken (variatie: balletje op de bank houden, zelf naast de bank gaan) balletje tussen potjes spelen zonder zelf door de potjes te gaan.	L verdeelt de klas in 2 groepen	15'
---	---	---	------------

naar elkaar (PM) LIn kunnen snelheid van hun bal aanpassen aan de medespeler (PM)	(variatie met kegeltjes in het doel) LIn spelen bal naar elkaar en werken af op doel LIn geven pas tegen de bank. rechte passen komen ook goed terug (variatie schuine passen naar elkaar tegen de bank)	L verdeelt klas in 4 groepen LIn werken zelfstandig 	15'
LIn weten dat stick niet boven kniehoogte mag komen (C) LIn kunnen samen spelen om zo een doelpoging te ondernemen (S,PM) LIn kunnen de gericht de bal afspelen (PM) LIn zijn eerlijk tijdens het spelen van de wedstrijdjjes (DA) LIn blijven niet rond de kegel staan (DA)	Slot Spelen 2-2 Door middel van samen te spelen proberen de lIn het balletje tegen de kegel te spelen. (aanraken is genoeg) de lIn tellen de punten. Winnaars schuiven naar rechts. Verliezende ploeg naar links. (kegel eventueel buiten het terrein zetten)	L verdeelt de klasgroep LIn proberen kegel van tegenstander te raken L brengt groepjes samen om groepjes van 4 lIn te bekomen	20'

LIn zorgen voor de betrokkenheid van hun ploegmates (DA) LIn bieden zich aan in een spel (DA, PM) LIn kunnen gericht een pas geven of een doelpoging ondernemen (PM)	Spelen 4-4 LIn spelen wedstrijd 4 tegen 4. LIn proberen door passen te geven de bal tussen de twee kegels te spelen.	LIn spelen samen om doelpunt te scoren 	
---	--	---	--

Bijlage 2: Les economie met veel afwisseling in werkvormen en veel zelfstandig werk van de leerlingen. Bovendien sluit deze aan bij de leefwereld van de leerlingen.

Nr.doe l	Lesfasen en tijd	Leerinhoud	Werkvormen (lkr.)	Leeractiviteiten (lIn)	Media
7,8	Motivatiefase 5'	Het huurcontract Kruiswoordraadsel huurcontract Zou jij gaan huren of eerder iets kopen?	<i>Transparant,</i> <i>Zelfstandig werk</i> L legt hoe men het kruiswoordraadsel moet invullen L duidt lIn aan om woord in te vullen op de transparant	LIn proberen zelfstandig het kruiswoordraadsel in te vullen	Transpara nt werkblaadjes
7,8	Lesfase 1 5'	Agenda: het huurcontract p140 e.v. Nakijken van de voortak op p141	<i>OLG</i> L overloopt de vragen	LIn brengen hun oplossingen voor de klasgroep	Wb p 140
1,3,7,8	Lesfase 2 40'	Begrip huurcontract Overeenkomst huurder – verhuurder, waar huurder prijs betaald voor het genot van een onroerend goed Begrip registratie	L laat lIn werkblaadjes uitdelen Wat is een huurcontract? Waarom een contract? <i>Klassikaal</i>	LIn vergelijken koopovereenkomst met verkoopovereenkomst	Wb p 141 Transpara nt werkblaadje

4,7,8		Aangeven van de huurovereenkomst bij het registratiekantoor van de betrokken gemeente of stad.	L overloopt met de lln de oefeningen	Lln vullen het schema in Lln redeneren logisch om vragen te beantwoorden	Bord
6		hoofdverblijfplaats = vestigingsplaats, fiscale verplichting	Wat is een hoofdverblijfplaats?	Lln vullen werkblaadjes aan	werkblaadjes
		Aanpassing door indexatie	Hoe wordt de huurprijs samengesteld L overloopt de tabel met de huurindexeringgegevens. Aanpassing van de indexering		
		Overzicht verplichtingen huurder en verplichtingen verhuurder <u>Verhuurder</u>	<i>Klasgesprek:</i> L overloopt met de leerlingen de verplichtingen van de huurder en de L ondersteunt antwoorden van de lln	Lln proberen aan de hand van de gegevens zelf de formule in te vullen	
2,7,8,9		1. Het verhuurde goed leveren aan de huurder 2. het verhuurde goed onderhouden 3. het rustig genot van het verhuurde goed aan de huurder waarborgen → huurder vrijwaren van verborgen verborgen gebreken → verhuurder mag de huurder niet storen <u>huurder</u>	<i>Wedstrijd om het best en om het snelst</i> Invullen oefening in werkboek	Lln proberen bij elk punt in eigen woorden samen te vatten wat het zou kunnen inhouden	Werkboek
		1. goed gebruiken als een goede huisvader			

		2. huurprijs betalen 3. voorzien van voldoende huisraad 4. huurherstellingen 5. teruggave van het gehuurde goed → plaatsbeschrijving ! 6. waarborg 7. aansprakelijkheid van de huurder → beschadiging en verlies → Brand	<i>Klasgesprek:</i> L overloopt met de leerlingen de verplichtingen van de huurder en de L ondersteunt antwoorden van de lln	Lln proberen bij elk punt in eigen woorden samen te vatten wat het zou kunnen inhouden	Bord
--	--	--	--	--	------

11 Geraadpleegde bronnen

REDANT,G., Doeltreffend klasbeheer, *effectief omgaan met de klasgroep*, Antwerpen Apeldoorn, 307p

CBJ - Comité voor Bijzondere Jeugdzorg Brugge - , *Probleemgedrag op school*, Leuven Apeldoorn Garant 2000

ROGERS BILL, *Cracking the hard class, strategies for managing the harder than the average class*, Londen Paul Chapman Publishing Ltd 2001, 168p

VOS DIRK, *Agogisch omgaan met probleemgedrag*, Leuven Apeldoorn Garant 1999, 69p

VAN DEN BROECK HERMAN, *Opvoeden in de klas, wegwijzer voor leerkrachten*, Tielt Lannoo 1996, 192p

GALENKAMP HENK, *Bang voor boos?, De invloed van emoties op veiligheid in de school*, CPS onderwijsontwikkeling en advies 2006, 100p

VAN MOSSEVELDE E, *De klas in de hand, Omgaan met en (bege)leiden van leerlingen*, Acco Leuven/ Amersfoort 233p

LEYSEN H., VAN ASSCHE W., DE HANDSCHUTTER T., hoofdstuk 1 oriëntering van het vak, Cursus vakdidactiek LO, 1ste academiejaar 2005-2006, Bachelor Lichamelijke Opvoeding, KHLeuven

VAN CAMP T. Cursus Opvoedkunde 2LO, academiejaar 2006-2007 Bachelor Lichamelijke Opvoeding, KHLeuven

STRUUVEN K,e.a., *Groot worden – De ontwikkeling van baby tot adolescent –Handboek voor (toekomstige) leerkrachten en opvoeders*, LannooCampus 263p

ROGERS B., *Cracking the hard class – Strategies for managing te harder than average class*, Paul Chapman Publishing Ltd 168p

HET WEB, HAZELEBACH e.a. – *Bewegingsonderwijs in het speellokaal, 't web*, 396p

VAN ACKER J., *In de klas en agressie op school – Een praktische handleiding*, De Boeck Antwerpen 2005, 180p

JANSSENS STEVEN e.a. Didactiek in beweging, Wolters Plantyn, 2000, 308p

DRIESEN LUDO, Straffen? *–Een boek voor ouders en andere opvoeders–*, 1996 Garant Leuven- Apeldoorn, 175p

veel gebruikte websites:

<http://www.klasse.be/leraren/> , 25/03/2008

<http://probleemkinderen.mysites.nl/mypages/probleemkinderen/47515.html>,
28/03/2008

<http://www.alcoholinfo.nl/index.cfm?act=esite.tonen&a=3&b=34&c=124&d=216>,
01/04/2008

<http://www.scheidingsconsulenten.be/Scheiden-Echtscheiding-Ouders-Kinderen-Gevolgen/tabid/987/Default.aspx>, 03/04/2008

<http://www.kindermishandeling.org/VK/>, 03/04/2008

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Kindermishandeling> , 03/04/2008

<http://home.scarlet.be/yuc-donald.vanrossem9/Pers.html>, 11/05/2008

<http://www.casino-gids.be/blog/casino-artikels/hulp-bij-gokverslaving-info/>, 12/05/2008

<http://users.telenet.be/jac/files/turnhout%20kaft%20-%20genotmiddelen.pdf>,
12/05/2008